

Новы Час

ТРЫВОЖНЫЯ ЧАКАННІ

Стар. 4

ЛІБЕРАЛЬНА-КАСМЕТЫЧНЫ ПАЧАТАК

Беларускія праваабаронцы праводзяць грамадзянскую кампанію
«Праваабаронцы за свабодныя выбары»

Стар. 6

ГАЛАСАВАННЕ ЯК АРГАЗМ

Праз сям гадоў праўлення кіроўнай кааліцыі — tripartito —
Каталонія знаходзіцца на пераломе.
Да ўлады вяртаюцца правыя

Стар. 27

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ISSN 2218-2144

ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ

АД АРЛЕКІНА
ДА БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Нарыс Андрэя Расінскага
пра папулярнае беларускае кіно

► АД ПЕРШАЙ АСОБЫ

Стэфан Эрыксан: У БЕЛАРУСІ ЁСЦЬ ДОБРАЯ БУДУЧЫНЯ

Пра шведска-беларускія
адносіны, месца і ролю
Беларусі ў еўрапейскай
супольнасці з амбасадарам
Швецыі ў Беларусі Стэфанам
Эрыксанам размаўляў галоўны
рэдактар «НЧ» Аляксей Кароль.
Гутарка вялася цалкам на
беларускай мове,
без перакладчыка.

— Спадар Эрыксан, Вы —
першы амбасадар Швецыі ў
Беларусі. Ужо праз гэта Вы
ўвайшли ў гісторыю дыпламатыі
Швецыі ў найноўшую
гісторыю Беларусі. Ці ўплывае
ўседамленне гэтага факта на
Вашу дзеяйнасць?

— У пэўным сэнсе, уплывае.
Тут, так бы мовіць, супалі дзве
рэчы. З аднаго боку, гэта мая
першая пасада ў якасці амбасадара,
а з іншага — я першы амбасадар
Швецыі, які стала жыве ў
Беларусі. Канечне ж, у Беларусі
і раней былі шведскія амбасадады,
аднак яны жылі і працавалі
пераважна ў Маскве. У тых
новых для мяне акаличнасцях
сапраўды хацелася б не толькі
адпавядаць усім чаканням і
спадзяванням, ускладзеным на
мяне іншымі, але і рэалізаваць
свае ўнутраныя рэсурсы, безу-
моўна, на карысць справе.

— Ідэя адкрыція ў Беларусі
амбасады замест консульства
ўпершыню была сформулявана
ў 2000 годзе. Прынамсі, мне
поруч з Сямёном Домашам,
Андрэем Сянікавым, Жаннай
Літвінай, Вінцуком Вячор-
кам выпала быць у складзе
запрошанай шведскім мініс-
тэрствам замежных спраў

дэлегацыі, з якой гэта пытанне
абміркоўвала тагачасны
міністр замежных спраў.

— Я добра памятаю гэты візіт
беларускай дэлегацыі. Я тады
працаўаў у міністэрстве і меў да-
чыненне да яго арганізацыі.

— Пытанне аб адкрыції
амбасады ў Беларусі абміркоў-
валася ў тым ліку і ў сувязі
з ініцыятывой Швецыі аб
стварэнні рэгіянальнага са-
юза прыбалтыскіх краін, да
якога планавалася далучыць
і Беларусь. Што азначае для
Швецыі Беларусь у кантексте
яе геапалітыкі? І яе рэгіяналь-
най палітыкі?

— Рэгіянальная палітыка Шве-
цыі вынікае з бачання Паўноч-
най Еўропы як асобнага рэгіёна
ў межах Еўрапейскага Саюза.
Гэта ідэя зарадзілася недзе на
пачатку 1990-х гадоў. Да таго
мы нават і не ведалі добра, што
адбылася там, на іншым баку
Балтыскага мора, за жалезнай
заслонай. Патрэбны быў час, каб

аэсэнсаваць усё, што здарылася,
і якія з гэтага могуць вынікаць
наступствы. На маю думку, сён-
ня мы назіраем самы пачатак
развіція Балтыскага рэгіёна. І,
падобна, у яго ёсць добрыя пер-
спектывы, бо практычна ва ўсіх
краінах Паўночнай Еўропы ў наш
няпросты час склалася нядрэнная

эканамічная сітуацыя.
Думаю, што пэўнай крыні-
цай натхнення для гэтай ідэі
таксама паслужыла гісторыя.
Ясна, што гаворка ідзе тут не пра
магчымасць аднаўлення Ганзей-
скага саюза. Аднак тыя трады-
цыі шчыльнага супрацоўніцтва

краін Балтыскага рэгіёна, што
існавалі ў пэўныя гістарычныя
перыяды, варта было б адрадзіць
на сучаснай аснове. Таму цалкам
зразумела, што для Швецыі гэты
рэгіён сёння з'яўляецца адным з
галоўных прыярытэтатаў. І паўна-
праўнай часткай гэтага рэгіёна
Швецыя хацела б бачыць такса-
ма Беларусь, хоць ваша краіна і

мора. Але гістарычна, геаграфічна,
культурна Беларусь, безумоўна,
з'яўляецца яго часткай.
І што вельмі важна і ўнікальна,
Беларусь, дзякуючы яе геаграфічнаму
становішчу, з поўным
правам можна таксама аднесці і
да іншых рэгіёнаў: цэнтральнага і
ўсходняга. Такім чынам, мяркую,
што пэўныя крокі да таго, каб
Беларусь стала часткай паўночнай
рэгіянальнай супольнасці, за
гэтыя 10 гадоў былі зроблены.

— Ці можна канстатава-
ць, што саюз прыбалтыскіх
краін склаўся?

— Так, такі саюз насамрэч
існуе, ён мае назыву Саюза краін
Балтыскага мора. Але гэта толькі
адна са структур, дзе амбіркоў-
ваеца супрацоўніцтва ў гэтым
рэгіёне. Аднак, я мяркую, самае
галоўнае — існуе ўседамленне
таго, што між намі ёсць шмат
агульнага, што мы ўсе можам
атрымліваць карысць ад тых
стасункаў. У парыўненні з тым,
што было 20 гадоў таму і ёсць сён-
ня — прарыў, дынаміка развіція

балтыскага рэгіянальнага суп-
рацоўніцтва выглядае ўнуш-
тальна. Наглядны тады прыклад
— паромы, якія раней са Швецыі
ішлі толькі на Фінляндыю, а за-
раз кожны дзень ідуць і на Талін,
і на Рыгу. А гэта ж сувязь паміж
людзьмі. Сфармаваліся таксама
разгалінаваныя эканамічныя і
культурныя сувязі, усталявалася
супрацоўніцтва паміж грамадс-
кімі організацыямі.

— Наколькі Беларусь ужо
присутнічае ў гэтых сувязях?

— Беларусь на сёння знаходзіцца
ад Швецыі трошкі далей, чым
краіны, якія маюць непасрэдны
выход да Балтыскага мора. Ад-
нак, як ўжо падкрэсліваў вышэй,
з многіх прычын ваша краіна вы-

ступае часткай гэтага рэгіёну. Бе-
ларусь ужо прысутнічае ў якасці
назіральніка ў пўных структурах
Саюза краін Балтыскага мора.
Але гэта толькі адна з формаў
супрацоўніцтва, бо шмат што
адбываеца ўнутры Еўрапейскага
Саюза. Тут можна весці гаворку
і пра праграму «Усходняга парт-
нёрства», і пра новую стратэгію
ЕС па рэгіёне Балтыскага мора.

— Які зараз аўём экана-
мічных сувязяў Швецыі з Бе-
ларуссю?

— Наш экспарт у Беларусь
складае прыкладна 110 мільёнаў
еўра ў год, імпарт вагаеца ў
межах 50–80 мільёнаў еўра. Гэта
не шмат, але ў парыўненні з сітуа-
цыяй дзесяцігадовай даўніны
прагрэс відавочны. У парыўненні
з тавараўоротам з краінамі Бал-
тыі Беларусь, канешне, адстое.
Аднак патэнцыял для развіція
гандлёвых сувязяў у нас значны.

— Зразумела, што амбаса-
дар ёсць праваднік палітыкі
свайгі дзяржавы ў краіне зна-
ходжсання. А які зваротны
ўплыў Вашай інфармацыі,
меркаванняў на выпрацоўку
гэтай палітыкі?

— Спадзяюся, што мае мерка-
ванні адыграюць пэўную ролю.
Як вы ведаецце, я ўжо далёка не
першы год у Беларусі і маю да-
волі багаты досвед. Тады можна
сказаць, што да мяне прыслухаю-
ваюцца. Але ёсць такое паняцце ў
дыпламатычнай практицы, калі
гаворыць, што дыпламат можа
стаць у нейкім сэнсе «мясцовым»
і інфармацыя ад яго ўспрымаецца
з пэўнай настрыгай. Тады стара-
юся заставацца па магчымасці
аб'ектыўным і не даваць падстаў
для такіх меркаванняў.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

► АКЦЫЯ

РЭПЕТЫЦЫЯ

Вольга ХВОІН

Дыялог выпадковых сведак вулічнай акцыі**24 лістапада 2010 года:****— Вышлі, крычаць, а што****яны там крычаць?****— Хіба кепска, што людзі****вышли на вуліцу са сваімі****думкамі?****— Што вышли — не кеп-****ска. Але што крычаць, чаго****хочуць — не зразумела.**

24 лістапада адбылася вулічная акцыя, яку многія ахрысцілі «рэпетыцыя плошчы», то бок падзеі, што мусіць разварнуцца ў сталіцы 19 снежня пасля закрыцца выбарчых участкаў.

Акцыю ахансавалі і як пратэст супраць удзелу Аляксандра Лукашэнкі ў чарговых презідэнціх выбарах, прымеркавалі яе да канстытуцыйнага рэферэндуму 1996 года, назвалі сустрэчай з

кандыдатамі. Апошнюю нагоду ў сваіх тэлевыступах ахансавалі кандыдаты Віталь Рымашэўскі і Мікола Статкевіч. У выніку на Каstryчніцкую плошчу Мінска прыйшлі прыблізна паўтары тысяч чалавек.

Рэпетыцыя плошчы ці паразы — пытанне з неадназначным адказам. З аднаго боку, на вуліцу выйшла больш людзей, чым можна было спрагнаваць, бо ўсё ж пратэстная настроі ў грамадстве на ніzkім узроўні. З іншага — пра акцыю апазіцыйных лідэрэй было абвешчана па дзяржаўнаму тэлебачанню, аўдыторыя якога ў дзесяткі разоў большая за аўдыторыю нешматлікіх недзяржкаўных СМИ. Атрымліваецца, ці то ідэі апазіцыі не цікавыя народу, ці апазіцыя не выклікае даверу, ці людзей задавальняе існуючы лад. Хаця апошнюю тэзу падчас гэтай акцыі разбурылі і яе ўзельнікі, і выпадковыя мінакі. Но незадаволенія воклічы на адрес дзейнага кіраўніцтва дзяржавы і старшыні Цэнтрызбиркаму чуліся праз крок.

Супрацоўнікі спецслужбаў прыйшлі на месца правядзення мітынгу задоўга да яго пачатку, але былі яны ў цывільным, збірацца людзямі не перашкоджалі. Перад прысутнымі з кароткімі прамовамі выступілі кандыдаты прэзідэнты Беларусі Мікалай Статкевіч, Уладзімір Някляеў, Віталь Рымашэўскі, лідэр БХД Павел Севярынец. «Я прыйшоў сюды не для таго, каб агітаваць за сябе і казаць, які я моцны, які мужны і што буду стаяць да канца. Я прыйшоў скажаць, што я вас паважаю, што не мог сюды не прыйсці, ведаючы, што

на гэтую плошчу прыйшлі людзі, якія аддалі за мяне свае подпісы, якія будуть за мяне галасаваць», — сказаў Уладзімір Някляеў.

Мікола Статкевіч пайшоў ва-банк і прапанаваў прыняць рэзалюцыю да занесці яе Лідзія Ярмошынай. Сутнасьць рэзалюцыі ў тым, каб ЦВК уключыць у кожную ўчастковую камісію па прадстаўніку ад кожнага кандыдата ў прэзідэнты з правам подпісу выніковага пратаколу, каб было адменена датэрміновае галасаванне і дазволена толькі для тых, хто 19 снежня будзе па-за межамі

Беларусі. Апроч таго было агучана патрабаванне лічыць бюлётні публічна, прад'яўляючы кожны назіральнікам. Народ не вельмі арганізавана рушыў у бок плошчы Незалежнасці, дзе месціцца ЦВК. Па дарозе частка людзей разышлася па сваіх справах, у тым ліку і кандыдат у прэзідэнты Уладзімір Някляеў.

Калі дому ўраду Статкевіч занёс рэзалюцыю да шыльды дзяржавстановы і там яе пакінуў, а людзі пастаялі-памітынгавалі яшчэ колькі часу, і разышліся. З мірам.

► СМИ

ЧАРГОВЫ МАНІТОРЫНГ

Генадзь КЕСНЕР

ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» 23 лістапада прэзентавала другі бюлётэнь маніторынгу «Асвятленне прэзідэнціх выбараў 2010 года ў беларускіх СМИ». Выснова, да якой прыйшла служба маніторынгу БАЖ, — практична нічога ў парынні з мінулымі выбарамі ў сэнсе працы сродкаў масавай інфармацыі, асабліва дзяржаўных, не змянілася.

Кіраўнік группы маніторынгу БАЖ Алеся Анціпенка прывёў яскравы прыклад: 19 лістапада на пачатку праграмы «Панарама» БТ першай навіной была не рэгістрацыя кандыдатаў у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь, а правядзенне ў нашай краіне конкурсу дзіцячага Еўрабачання. «Тэме дзіцячага Еўрабачання на дзяржаўных тэлеканалах была прысвечана 1 гадзіна 12 хвілін эфірнага часу, а тэме прэзідэнціх выбараў — усяго 12 хвілін, гэта значыць, у тро разы менш», — адзначыў медыяэксперт.

«Дзяржаўныя СМИ працягвалі ігнараваць іншых патэнційных кандыдатаў на пасаду прэзідэнта, а мінімальная ўвага да іх была выклікана працэдурай рэгістрацыі ў заключны перыяд маніторынгу, — падкрэсліў Алеся Анціпенка. — Гэткім чынам, пазітыўнае пазіцыянаванне дзеючага прэзідэнта, ягонае выразна дамінантнае ста-

новішча ў дзяржаўных СМИ з'яўляецца часткай агульнай стратэгіі асвятлення выбарчага працэсу, а яе адваротны бок — маргіналізацыя ўсіх астатніх прэтэндэнтаў, асобы і прозвішчы якіх засталіся невядомымі для спажывоў дзяржаўных медияў».

У справаудачы адзначаецца, што, як і ў папярэдні перыяд, тыя ж медыя «праграмавалі» вынікі галасавання праз шматлікія спасылкі на вынікі сацыялагічных апытанняў, часам без указания конкретных інстытуцый, што гэтыя апытанні праводзілі, і асвятлялі выбарчы працэс, выразна ігнаруючы прынцыпы журналістскай этикі і міжнародна прызнаныя стандарты.

Таксама можна казаць і пра маргіналізацыю і дыскрэдытацыю апазіцыйных прэтэндэнтаў у дзяржаўных медиях. Алеся Анціпенка нагадаў пра разважанні тэлевядоўцы Юрыя Пракопава ў праграме БТ «У цэнтры ўвагі» ад 14 лістапада 2010 года: «Упершыню рэальный шансы стаць кандыдатамі маюць адразу дзесяць чалавек. Хаця і паводле дадзеных сацыялагічных апытанняў, часам без указания конкретных інстытуцый, што гэтыя апытанні праводзілі, і асвятлялі выбарчы працэс, выразна ігнаруючы прынцыпы журналістскай этикі і міжнародна прызнаныя стандарты.

Увогуле ж, па словах Алеся Анціпенкі, у дзяржаўных электронных і друкаваных СМИ тэма прэзідэнціх выбараў заставалася маргіналінай, нягледзячы на тое, што некаторыя медыя павялічылі да яе сваю ўвагу.

► ВАНДРОЎКА

ПАВЕРЬЦЬ У АПАЗІЦЫЮ

Вольга ХВОІН

Падчас візіту ў Чэхію і Польшчу кандыдат у прэзідэнты Уладзімір Някляеў дамовіўся пра дапамогу ў арганізацыі назірання за працэсам галасавання і паралельнага падліку галасоў.

Палітык сустракаўся з прадстаўнікамі ўладаў, грамадзянскай супольнасці, журналістамі. «Амаль усе былі перакананыя, што ў гэтай кампаніі ёсць таямніца, прац якую Еўрасаюзу не варта ўмешвашаць ў нашы справы. Гэта было складана

пераламіць, але мы змаглі, — тлумачыць сутнасьць перамоў Някляеў. — Чаму мы дамагаліся сустреч менавіта з міністрамі? Бо былі візіты міністраў замежных спраў Польшчы Радаслава Сікорскага і Германіі — Гіда Вестэрвеле ў Беларусь, а да гэтага візіт аднаго з іх у Расію, сустреч з міністрам Лаўровым. Сустречы з Лукашэнкам былі праведзеныя такім чынам, нібыта там вырашалася такое, што засталося па-за публічнасцю. Што, можа быць, Захад, палітычныя беларускую апазіцыю няздольнай вырашыць проблему ўладаў у Беларусі, вырашыць дэмакратызацию краіну, а Лукашэнку зрабіць дэмакратам без удзелу дэмакратычных слаў. Мы атрымалі катэгарычнае

«не» — за нашымі спінамі ніякіх дамоўленасцяў не было».

Кандыдат у прэзідэнты запрасіў польскіх і чэшскіх парламентарыяў у якасці гасцей наведаць Беларусь у дзень выбараў, 19 снежня, каб на свае вочы паглядзець на тое, як будуть разгортвацца падзеі ў Мінску. Палітык перакананы, што Беларусь чакаюць мірныя акцыі пратэсту супраць вынікаў галасавання, але гаворыць, што не ён іх рыхтует, а ўлады сваімі супрацьпраўнымі дзеяннямі.

Уздымалася падчас замежных сустречай і тэма ўдзелу Беларусі ў працы парламенцкай асамбліі палітыкі Еўрасаюза «Усходнє партнёрства» (Еўранест). Уладзімір Някляеў прапанаваў уключыць у Еўранест 10 дэпутатаў беларускага парламента з умовай, што будзе запрошана аналагічная дэлегацыя прадстаўнікоў апазіцыі з правам выступу па любых пытаннях.

► ПАМЯЦЬ

МІНСК РАЗВІТАЎСЯ З ІВАНАМ НІКІТЧАНКА

На Паўночных могілках непадалёк ад беларускай сталіцы ў панядзелак пахавалі Івана Мікалаевіча Нікітчанку — прафесара, член-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, кіраўніка Сацыяльна-экалагічнага грамадскага аб'яднання «Цэнтр падтрымкі чарнобыльскіх ініцыятыў».

На больш статутных — Усходніх (Маскоўскіх) — могілках месца для слыннага «чарнобыльца» не знайшлося...

Іван Мікалаевіч загінуў у аўтакатастрофе. Паводле афіцыйных звестак, аўтамабіль, якім кіраваў прафесар, сутыкнуўся з грузавіком «ЗІЛ» у 14.45 у мінскую пятніцу. Навукоўца даставілі ў шпіталь, дзе прафесар памёр у 2 гадзіны ночы на суботу, 20 лістапада. Сваякам пра трагедыю паведамілі амаль праз суткі.

У панядзелак, 22 лістапада, да дому нумар 38 па вуліцы Іванаўскай у Мінску пачалі прыходзіць і прыязджаць людзі з кветкамі, вянкамі. Першымі былі сябры Івана Нікітчанкі па «Цэнтру падтрымкі чарнобыльскіх ініцыятыў», а таксама прафесар, доктар фізіка-матэматычных навук Юры Хадыка, журналісты. Ва ўсіх, хто

приходзіў развітаца з Іванам Мікалаевічам, чыталася ў вачах: «За што? Як гэта магло адбыцца?..»

Развітаца з Іванам Мікалаевічам прыйшлі яго сябры, калегі па Акадэміі навук (у тым ліку прыехаў былы прэзідэнт НАН Беларусі і эксп-кіраўнік Савета Рэспублікі Нацходу акадэмік Аляксандар Вайтовіч), палітыкі Вінцук Вячорка, Вячаслаў Сіўчык, Павел Севярынец, Сяргей Калякін, Валеры Ухналёў, сябры Руху «За свабоду» на чале з яго кіраўніком Аляксандрам Мілінкевічам, мастак Аляксей Марачкін, рэжысёр Валеры Мазынскі, іншыя вядомыя ў Беларусі асобы. Пасля кароткага развітання на ганку дома, дзе жыў Іван Нікітчанка, працэсія рушыла на Паўночныя могілкі.

Калектуў «Новага часу» выказвае шчырыя спачуванні родным, блізкім і сябрам Івана Мікалаевіча Нікітчанкі. Валадарства вам нябеснае, дарагі наш Чалавек...

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

НАПЯРЭДАДНІ «ВЯЛІКАГА ПЕРАДЗЕЛУ»?

Сяргей САЛАЎЕУ

Пакуль ідзе прэзідэнцкая кампанія, не вельмі заўважанымі застаюцца іншыя, не менш цікавыя падзеі ў Беларусі. А між тым, здаецца, улада саспела да маштабнай прыватызацыі. Інакш навошта ёй было ацэньваць «Беларуськалій»?

Увесе пакет акцый ААТ «Беларуськалій» ацэнены ў 30 мільярдаў долараў ЗША, паведаміў 24 лістапада журналістам старшыня Дзяржаўнага камітэта па маёмасці Георгій Кузняцоў.

Паводле яго слоў, ацэнку ажыццявіла РУП «Інстытут нерухомасці і ацэнкі».

Кузняцоў заявіў, што пытанне з продажам акцый «Беларуськалія» «пакуль завісла». «Напэўна, кітайцы думаюць. Мы сказалі ім кошт і нашы ўмовы. Яны думаюць, ці прымальная гэтыя ўмовы для іх», — сказаў кіраўнік дзяржкамітэта. Кузняцоў таксама паведаміў, што падчас візіту Аляксандра Лукашэнкі ў Кітай у каstryчніку «гэта пытанне асабліва не абмяркоўвалася».

Нагадаем, у жніўні рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства ВА «Беларуськалій» было пераўтворана ў ААТ, 100% акцый якога належалі дзяржаве. «Беларуськалій» быў уключаны ў план прыватызацыі на 2010 год. Як заявіў журналістам 4 жніўня першы віцэ-прем'ер Уладзімір Сямашка, Беларусь не мае намеру спяшаць з продажам гэтага прадпрыемства. «Што да продажу пэўнага пакета акцый, то гэта магчыма», — дадаў ён.

Паводле слоў Сямашкі, ёсьць шмат ахвотных на куплю «Беларуськалія». Але «цяпер не самы ўдалы момант для продажу», лічыць першы віцэ-прем'ер. «Беларуськалій», патлумачыў ён, — гэта прадпрыемства, якое працуе паспяхова і за кошт сваёй дзейнасці і ўласнага прыбыту рэалізуе інвестицыйныя праекты.

Тым не менш, эканамісты паразнаму ацэньваюць кошт прад-

таго, што да актываў праяўлена вялікая цікавасць. Але ў прынцыпе і «Беларуськалій» можна ацаніць прыкладна ў такую суму, з улікам таго, што на рынку разгараеца ажыцтаж вакол актываў у гэтай галіне», — сказаў эксперт.

У сваю чаргу, аналітык Банка Масквы Юрый Волаў называў цану «Беларуськалія» завышанай. Ён заўважыў, што па магутнасцях «Беларуськалій» у пайтара разы большы за расійскі «Уралкалій», а ўвесе пакет акцый расійскага вытворцы ўгнаення нядайна быў ацэнены ў 10 мільярдаў долараў.

Адпаведна, 100% акцый «Беларуськалія» павінны каштаваць 15 мільярдаў долараў», — мяркне расійскі экспер特. Волаў таксама ўказаў на тое, што канадскі вытворца мінеральных угнаення Potash Corp перавышае «Беларуськалій» па аўтаматызацыі хлоркалію і мае моцныя пазіцыі ў фосфарным і азотным бізнесе.

Зразумела, улада шмат патраціцца на выбары, і таму ёй трэба будуць гроши. Хаця б на тое, каб не «заваліць» фінансавую сістemu Беларусі пасля прэзідэнцкіх выбараў.

Але, што больш насярожвае, дык гэта абяцанні Нацбанка. У Беларусі няма неабходнасці для правядзення дэвальвацыі. Пра гэта 23 лістапада на прэс-канферэнцыі паведаміў журналістам старшыня прайлення Нацыянальнага банка Беларусі Пётр Пракаповіч.

Наш народ прызыўчайцца ўспрымаць заявы чыноўнікаў «з дакладнасцю да наадварот». Калі нам дэвальвацыя не пагражае, чаму Пракаповіч узняў гэтую тэму?

прыемства. Так, прыкладам, 30 мільярдаў долараў за ААТ «Беларуськалій» — адэкватная цана, лічыць беларускі эканаміст Сяргей Чалы. «Гэта дастаткова кансерваваная ацэнка», — заўважыў ён. «Беларуськалій», на думку эксперта, можа быць ацэнены прыкладна ў столькі ж, у колькі і вядучы сусветны вытворца мінеральных угнаення — канадская Potash Corp, за якую разгарнулася нежартуюная барацьба паміж пакупнікамі. «Кошт Potash Corp быў павышаны з 29 да 39 мільярдаў долараў. Зразумела, што цэннік крху завышаны з-за

«Сёння сітуацыя зусім іншая і няма неабходнасці ісці на такія крокі. Няма абязяцельстваў перад МВФ, няма неабходнасці звяртацца да МВФ па падтрымку, у нас дастаткова сваіх рэурсаў. Золатавалютныя рэзервы ўзрастаюць», — зазначыў старшыня прайлення Нацбанка. Апрача таго, працягнуў Пракаповіч, сёння зусім іншая сітуацыя склалася ў свеце. «Мы можам праводзіць запазычанні на замежных рынках. А год тамы апынуўся ў вельмі цяжкай сітуацыі, таму што мы да таго часу карысталіся крэдытнімі рэурсамі Pacii, і гэта

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

ПЁТР ПРАКАПОВІЧ

Украіне ходзяць чуткі пра магчыму дэвальвацыю рубля пасля прэзідэнцкіх выбараў. Цягам апошніх месяцаў быў істотна падвышаны заробак працаўнікамі бюджетнай сферы, выраслі пенсіі. Незалежныя эканамісты сцвярджаюць, што гэты рост выплат не абумоўлены эканамічным ростам і, адпаведна, пасягне за сабой абіццэнванне рубля. Старшыня прайлення Нацыянальнага банка Беларусі Пётр супакоў грамадскіх, што неабходнасці для правядзення дэвальвацыі няма. Ён падкресліў, што мінулая дэвальвацыя (у студзені 2009 года) была вымушаным крокам. А цяпер «сітуацыя зусім іншая».

Пётр Пракаповіч прагназуе курс долара ЗША на канец 2010 года «блізкім да трох тысяч беларускіх рублёў». Разам з тым кіраўнік Нацбанка мае аптымістычны прагноз наконт паступлення прамых замежных інвестыцый у Беларусь ад продажу дзяржуласнасці. У 2011 годзе яны прагназуюцца на ўзроўні 3 мільярдаў долараў. Паступленні ад прыватызацыі могуць быць рэалізаваныя з улікам продажу двух беларускіх банкаў — «Белінвестбанка» і «ПарытэтБанка».

ВІКТОРЫЯ АЗАРАНКА

Першая ракетка свету Караліна Вазняцкі (Данія) і беларуская тэнісістка Вікторыя Азаранка з дзесятым нумарам у рэйтынгу WTA правялі ў Мінску дабрачынны матч, адной з мэтаў якога быў збор сродкаў для Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтра дзіцячай анкалогіі і гематалогіі ў Бараўлянах. На tryбунах сядр глядзачоў быў і дзеці, і дарослыя пацыенты з анкалагічнымі захворваннямі, а таксама інваліды. Присутнічалі і ўрадавыя службовцы на чале з кіраўніком Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам, які глядзеў матч са сваім малодшым сынам Мікалаем.

Раздаўшы аўтографы прыхільнікам, Азаранка і Вазняцкі правялі майстэр-клас па тэнісе. Але найбольш яскравым момантам стала гульня Лукашэнкі з тэнісісткамі, якія пераўтварылі спаборніцтва ў шоў. У матчы атрымала перамогу беларуская тэнісістка Вікторыя Азаранка. Аляксандар Лукашэнка павіншаваў дзяўчат падарункамі ў выглядзе памятных корцікаў, клюшак і медалёў.

Беларуская тэнісістка Вікторыя Азаранка плануе праводзіць дабрачынныя матчы па ўсёй Беларусі. «Хачу, каб такія матчы праводзіліся не толькі ў Мінску, але і ў іншых гарадах, — цытуе тэнісістку БелаПАН. — Трэба, каб людзі ведалі аб проблемах дзяцей».

УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ

На гэтым тыдні спаўняеца 80-гадову з дня нараджэння выбітнага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча.

У Мінску з гэтай нагоды адкрылася выставка «Рыцар зямлі беларускай». У экспазіцыі прадстаўлена каля 500 з 1 600 адзінак пісьмовых і выяўленчых матэрыялаў, звязаных з жыццём і дзейнасцю Караткевіча, якія захоўваюцца ў фондах Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Сядр выстаўленых — рукапісы твораў 1950-х гадоў з малюнкамі аўтара, раманаў «Каласы пад сярпом твайм», «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні» і «Чорны замак Альшанскі», аповесцяў і апавяданняў, эсэ і казак. Наведальнікі выставы могуць пазнаёміцца з документамі Караткевіча часоў яго вучобы ў Кіеўскім дзяржаўным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі, пабачыць запісныя кнігі пісьменніка, узоры перапіскі, рэдкія фотаздымкі, малюнкі пісьменніка на гістарычныя тэмы, ілюстрацыі Караткевіча да ўласных твораў, партрэтныя замалёўкі і сяброўскія шаржы на пісьменніка. Акрамя таго, на выставе дэманструюцца выдадзеныя творы Караткевіча на розных мовах свету і кнігі з прысвечэннямі класіку.

Літаратуразнаўца Анатоль Верабей называе Караткевіча «геніем і прараком, нацыянальным пісьменнікам, глыбока дасведчаным у беларускай гісторыі і культуре, які паказаў адметнасці і непаўторнасці беларусаў, стварыў мастацкі летапіс Беларусі, а таксама вельмі шмат зрабіў для абуджэння нацыянальнай памяці суродзіча».

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя выдання апавесці Караткевіча «Дзікае паліванне караля Стака» на беларускай, англійскай, рускай і украінскай мовах, выпушчанага Беларускім фондам культуры.

► АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІІ

ТРЫВОЖНЫЯ ЧАКАННІ

Сяргей НІКАЛЮК

**За пралікі дзяржавы заўсёды
расплачваеца грамадства,
нават калі гэтыя пралікі
звязаныя з правядзеннем
палітыкі «нечуванай
сацыяльной шчодрасці».**

У апошнія гады ў моду ўвайшло слова «канктэкт» (ад лацінскага «contextus» — «злучэнне»). У шырокім сэнсе пад канктэктам разумеецца асяроддзе, у якім існуе аб'ект. Восьмем, да прыкладу, прэзідэнцкія выбары. Асноўны канктэкт 1994 года — «власть буквальна вялялася в грязі». Да другіх прэзідэнцкіх выбараў у краіне было скончана будаўніцтва «вертыкаліў улады» — галоўнай апоры «моцнай дзяржавы» ў беларускім варыянце. Трэція прыйшліся на пір расійскіх датацый. Канктэкт чацвёртых прэзідэнцкіх выбараў — безвыніковая спроба ўлады выканаць сацыяльных абавязанні ва ўмовах сусветнага крызісу.

Парадак супраць хаосу

«Россия сліняла в три дні» — такая формула лютайскай рэвалюцыі 1917 года, аўтарам якой з'яўляецца філософ Васіль Розанав. Праз 73 гады лютайскі сценар паўтарыўся. На гэта хапіла трох подпісаў у Белавежскай пушчы. Камуністай не выратаваў ні яздерны шчыт, ні манаполія на СМІ. І што цікава, як у першым, так і ў другім выпадку распад імперый адбыўся без узелу апазыціі.

Дэмантаж савецкай дзяржавы пачаўся задоўга да перабудовы. Да сярэдзіны 80-х гадоў у краіне сфармаваліся магутныя групоўкі рэгіянальных і галіновых эліт. Яны і зрабілі асноўны ўнёсак «у найвялікшую катастрофу XX стагоддзя».

Але яшчэ ў сярэдзіне XVII стагоддзя аўтар «Левіяфана» англійскі філософ Томас Гобс адзначаў, што нават самы горшы ўрад лепш, чым яго адсутнасць. Безуладдзе — сіонім хаосу. Які бы архаічнай ні была савецкая сістэма, гэта была сістэма. Адмова ад яе прывяла да падзення вытворчасці на тэрыторыі ўсіх былых савецкіх рэспублік незалежна ад эканамічнай палітыкі, якая праводзіцца нацыянальнымі ўрадамі.

Беларуское грамадства здолбна знаходзіцца ў двух станах: у спічым і ва ўзбуджаным. Прынятая лічыцца, што ва ўзбуджаны стан грамадства пераходзіць пад упливам эканамічных цяжкасцяў. Аднак цяжкасці ваенных

гадоў непараўнальная з цяжкасцямі Перабудовы. Чаму ж тады ў першую сусветную вайну народ павярнуў зброю супраць улады, а ў другую сусветную — не?

Палітычнае абуджэнне — гэта зваротная реакцыя на распад улады. Для тлумачэння працыту Альберта Шпеера, міністра эканомікі Гітлера: «Прыкладна ў такі самы час (канец 20-х гадоў) мая матуля пабачыла шэсць атрадаў СА па вуліцах Гайдэльберга: демонстрацыя парадку ў час хаосу, праіва энергіі ў атмасфэры агульнай безнадзеінасці скарылі і яе. Ва ўсякім разе, яна не праслухала ніводнай прамовы, не працытала ніводнага артыкула, аднак адразу ўступіла ў партыю».

Дакладна такой жа была і рэакцыя шматлікіх беларусаў у 1994 годзе. Падчас электаральнай рэвалюцыі яны падтрымалі «моцную асобу» і тым самым вырашылі зыход першых президентскіх выбараў.

Пра густы не спрачаюцца

Насуперак прадказанням незалежных экспертаў, зварот да савецкіх метадаў кіравання дазволіў першаму прэзідэнту «запусціць заводы», і ў першы год першай пяцігодкі ВУП павялічыўся на 11%. Адзначым, што такі неверагодны рост быў нечаканым і для самой улады. Вось якую задачу ставіў Лукашэнка перад урадам у 1997 годзе: «Основные задачи текущего года четко сформулированы в прогнозе социально-экономического развития страны. ВВП предусмотрено увеличить на 5%».

У адрозненне ад інвестыцыйнага росту, які заснаваны на вытворчасці новых тавараў і ўкараненні новых тэхналогій, постперабудовачны рост быў выключна аднаўленчым. Паўтарылася гісторыя 20-х гадоў, калі пасля хаосу грамадзянскай вайны на старым вытворчым абсталяванні выслікамі старых кадраў аднавіўся выпуск дарэвлюцыйнай прадукцыі.

У аднаўленчага росту троны асаблівасці: ён пачынаецца раптоўна, працякае бурна, аднак хутка занячваецца. Да другіх прэзідэнцкіх выбараў рэзэрв аднаўленчага росту ў Беларусі быў вычарпаны. У 2001 годзе ВУП павялічыўся на 5%, у той час як рэальныя грашовыя прыбылкі насељніцтва — на 28%. Такая дыспрапорцыя стала магчымай за кошт пераразмеркавання рэурсаў, ажыццёўленага «моцнай дзяржавай» дзеля свайго самазахавання. Параўнаеце: індэкс інвестыцый у асноўны капітал у прымесловасці ў 2000 годзе склаў 111%, у 2001 — 101%. Адпаведна, індэкс уводу ў дзеяние агульнай плошчы жылых дамоў усяго толькі за год скараціўся з 121% да 85% і г. д.

Ці можна такое пераразмеркаванне рэурсаў лічыць куплю-гасцю электрарату? Тут усё залежыць ад асадбістага густу. Пра густы ж, як вядома, спрачаца не прынята.

**Усё, пра што дамаўляліся,
— увасоблена ў жыццё**

Выбары скончыліся, і ўжо на наступны год рэальныя грашо-

выя прыбылкі беларусаў падраслі толькі на сцілъ 4%. Што да пакрыцця насељніцтвам выдаткаў на аказанне паслуг ЖКГ, дык яно імкліва пайшло ўтару: 2001 г. — 22%, 2002 г. — 37% і 2003 г. — 46%. Такія сацыяльныя інавацыі «моцнай улады» трансфармаваліся ў палітычныя інавацыі насељніцтва, следствам апошніх стала падзенне рэйтынгу «адзінага палітыка» (АП). У сакавіку 2003 года, па дадзеных НІСЭПД, ён склаў 26,2%. Здавалася, нішто не замінае яму працягнуць зніжэнне ў рэжыме пікіравання.

Аднак надзеям адных і хваливанням іншых не наканавана было спраўдзіцца. На беларускім палітычным полі нечакана з'явіліся новыя гульцы ў асобе сусветных фінансавых спекулянтаў. Яны пераламілі трэнд, што намячаўся, нават не падзяраочы пра існаванне дзяржавы Беларусь. Выслікамі спекулянтаў нафта са звычайнага тавару ператварылася ў тавар інвестыцыйны. Яе пачалі скучляць з мэтай перапродажу. Кошт нафты пайшоў у гару, плынь нафтадолараў палілася ў Расію, што падштурхнула попыт на беларускія тавары. Адначасова павялічылася эффектыўнасць беларускага «нафтавага афшора».

Канктэкт трэціх прэзідэнцкіх выбараў для ўлады быў спрыяльны. Рэальныя грашовыя прыбылкі павялічыліся: у 2005—2006 гадах на 18%, а ў 2007—2008 — на 13%. Такая сацыяльная шчодрасць была дасягнута без праколвання чарговай дзіркі на рамяні дзяржаўных інвестыцый. У кіраўніка дзяржавы, такім чынам, была падстава заявіць з трыбуны III Усебеларускага сходу: «Всё, о чём мы договорились на II Всебеларускім

рымалася адэкватна павялічыць канкурэнтаздольнасць у адказ на выклік яшчэ ў 2009 годзе.

Перспектывы надыходзячай пяцігодкі ўражваюць, але большасць беларусаў, беручы прыклад з АП, імкніца «ісці ад жыцця», а не ад макропаказчыкаў. У верасні насељніцтва купіла долараў на 62,8 мільёна больш, чым працяло. У каstryгчніку гэтыя непажаданы для нацыянальнай валюты паказчык павялічыўся ў пяць разоў, склаўшы 317,2 мільёна «зялёных». Мэтанакіраваныя высілкі ўлады па дасягненні «святой лічбы» (сярэднія зарплаты ў 500 долараў) робяцца бессэнсоўнымі перад ростам у грамадстве трывожных чаканняў.

Сёння і шараговаму абываещлю зразумела, што выбары пройдуть, а праблемы застануцца. Вераснёўскае падваенне коштам на грэчку далёка не апошніе. Для таго, каб гэта зразумець, зусім не абавязкова вывучаць паліталогію нават у яе азбукавым варыянце.

**Стабільнасць як функцыя
рэйтынгу**

У адрозненне ад французаў, здольных з любой нагоды ладзіць шматмільённыя дэмантрацыі, беларусы не схільныя браць удзел у масавых акцыях пратэсту. Чаму ж тады ва ўмовах сусветнага крызісу прэзідэнт Францыі ідзе на прыняцце непапулярных мер, у той час як беларускі калега не здольны адмовіцца ад сацыяльных абяцанняў, прынятых у дакрызісны перыяд? Існуе ж, урэшце, такое паняцце, як «форс-мажор». Самы час на яго спаслацца.

Каб растлумачыць парадокс, я вымушаны паклікаць на дапамогу адну з азбукавых паліталагічных ісцін. Улада ў дэмакратычных краінах абапіраецца на інстытуты, а ў Беларусі — на рэйтынг АП. Адсюль страх, што ён можа абаўліцца. Адсюль выбарачны падыход да ранейшых абяцанняў. Пра падвышэнне сярэднія зарплаты да 500 долараў беларусам нагадваюць кожны дзень, але штосьці нічога не чуваць пра імкненне «к тому, чтобы через пять лет качество жизни наших граждан довести до уровня, сравнимого с западноевропейским». А як наконт абавязання павялічыць да канца пяцігодкі пакрыццё насељніцтвам выдаткаў на ЖКГ да 62%? Замест росту атрымалася падзенне. У «моцнай дзяржаве» прапросту не хапіла адвагі адкрыць народу праўду на наконт эканамічнага канктэксту, які моцна змяніўся.

АП любіць звяртацца за прыкладамі да пачатку 90-х, калі «великая страна, вышедшая победительницей из самой страшной в истории войны, оказалась беззащитной перед политическими авантюристами». Такія прыклады дазваляюць яму пераносіць у сучасную міфалогію вобраз универсальнага культа вага героя, які перамог хаос. Не выключана, што падобны герой у хуткім часе пачне карыстацца ў Беларусі падвышаным попытам. Вось толькі перамагчы новы хаос у старога героя шанцаў няшмат.

► АД ПЕРШАЙ АСОБЫ

Стэфан Эрыксан: У БЕЛАРУСІ ЁСЦЬ ДОБРАЯ БУДУЧЫНЯ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 1.

Але ж вядома, што палітыка любой дзяржавы выпрацоўвае ў сталіцы. Адсюль я бачу толькі частку агульнага палітычнага ландшафту. А ўся панарама бачная са Стакгольма. А ёсць яшчэ Бру塞尔, ёсць агульная зменшняя палітыка Еўрасаюза, у межах якой каардынуе сваю палітыку Стакгольм. Але, безумоўна, меркаванні амбасадараў заўсёды прымаюцца ў ліку асноўных аргументаў для прыняцця рашэння.

Якраз адзін з перыядоў Вашай дзейнасці ў якасці амбасадара супаў са старшынствам Швецыі ў Еўрасаюзе. Прыйм гэтая паўгода выпалі на час рэалізацыі новай палітыкі ЕС у адносінах Беларусі, так званага дыялогу. Чым гэты перыяд быў адметны для Вас? Якія, на Ваш погляд, плюсы і мінусы дыялогу?

— Паўгода старшынства ў Еўрасаюзе — не такі і вялікі тэрмін, каб пакінуць значны адбітак. І нават не ў тым яго галоўны сэнс. Со падчас старшынства краіна, якая яго ажыццяўляе, павінна трохі заўспышацца на свае нацыянальныя прыярэтыты і дзейнічаць зыходзячы з агульнаеўрапейскіх інтэресаў.

У цэлым наша старшынства ў Еўрасаюзе было ацэнена становічна. Мы працягнулі палітыку дыялогу з Беларуссю, які пачаўся да нас. Хачу падкрэсліць, што дыялог заўжды лепш, чым яго адсутнасць. Але каб ён меў вынікі, павінна быць паразуменне паміж усімі яго ўдзельнікамі. Мы ж, Еўрасаюз і Беларусь, часам усё ж размаўляем на розных мовах. Адсюль і розная ступень паспявоўкавасці нашага дыялогу.

Якія варыянты магчымага працягу дыялога, яго наступстваў? Сумесны візіт у Беларусь міністрам замежных спраў Германіі Польшчы, візіт еўракамісара Штэфана Фюле, а да таго прэзідэнта Літвы Даля Грыбаускайтэ даволі неадназначна ўспрыняты як беларускай, так і часткай міжнароднай грамадскасці.

— Я думаю, што падчас таких візітаў найперш трэба ўважліва прыслушахацца да таго, які, так бы мовіць, «мэсідж» нясуць яго ўдзельнікі. Мне падаеща, што той ж Штэфан Фюле як афіцыйны прадстаўнік ЕС дастаткова ясна і дакладна растлумачыў пазіцыю Еўропы, якая заўжды абавіралася і абавіраеца на дэмакратычныя каштоўнасці — правы чалавека, свабоду слова, свободныя выбары. Канешне, мы прызнаем права СМІ каментавацца такім візітам пасвойму. Аднак мне здаецца, што інтэрпрэтацыя, якую мы часам сустракаем як у дзяржаўных, так і ў недзяржаўных выданнях, часта не зусім адпавядае рэчаіснасці. Таму не вельмі хацелася б трапляцца ў палон таго сэнсу, якога ў візітах не было.

Аднак нягледзячы на некаторыя складанасці і перашкоды, мы

— Усё ж перакананыя, што дасягнучы узаемаразумення мы зможем толькі сродкамі адкрылага дыялогу. І, безумоўна, роля такога дыялогу напярэдадні выбараў павялічваецца.

— Дык што ж будзе пакладзені ў аснову ацэнкі гэтых выбараў — крытэрыі «рэал-палітыкі» ці каштоўнасці?

— Дыялог — эта абсалютна не тое ж самае, што «рэалшалітъка». І Еўрасаюз ніколі не адмаўляўся ад сваіх каштоўнасцяў, у тым ліку і ў зменшнай палітыцы. У кастрычніку бытлі прынятыя высновы ЕС адносна Беларусі, якія выражана гэта іллюструюць. Тут нічога не мянялася і не зменіцца.

Канкрэтныя ж крытэрыі, па якіх мы можам ацэніваць вынікі выбараў, гэта, перш за ўсё, на зіранні высновы Бюро па дэмакратычных інстытутах і правах чалавека (БДПЧ). Назіральнікі з гэтай арганізацыі ўжо прыехалі ў Беларусь.

Што датычыцца першага этапу кампаніі — збору подпісаў за вылучэнне кандыдатаў і іх регістрацыі, — дык ён прайшоў, на маю думку, больш свободна, чым у папярэдняй разы. Аднак, нават улічваючы заўважную лібералізацыю на дадзеным этапе, мы цудоўна разумеем, што самае галоўнае наперадзе. Гэта і роўны доступ кандыдатаў да сродкаў масавай інфармацыі, і магчымасць бесперашкоднага правядзення сходаў і сурстрэч, і арганізацыя самога працэсу галасавання, у тым ліку датэрміновага. На жаль, як мы ведаём, ЦВК адхіліла тыя працавы, якія мелі на мэце зрабіць працэс падліку галасоў больш празрыстым. Такім чынам, поўная ацэнка ходу і вынікаў выбарчай кампаніі-2010 магчымая толькі пасля яе завяршэння. І яна, безумоўна, стане прадзвінчайчай для далейшага дыялогу з Беларуссю.

— Швецыя — адносна невялікая краіна, але маштабе праограм супрацоўніцтва, падтрымкі грамадскіх ініцыятыў у розных краінах, у тым

ліку ў Беларусі, уражвае. Чым гэта тлумачыцца?

— У гэтай сферы ў Швецыі ёсць даўні і ўстойлівы традыцыйны ажыццяўлення праграм супрацоўніцтва. Не толькі адносна Беларусі, але і іншых краін. З чаго гэта вырасла? Мне падаеща, што ў наплыў грамадства ёсць усведамленне, нават вера ў тое, што мы знайшли нейкі правільны шлях, вынайшлі мадэль дастатковая гарманічнага і справядлівага ўладкавання нашага грамадства, дзяячуючы чаму яно дасягнула даволі высокага ўзроўню добраўбыту. Штогод калі аднаго адсотка нашага ВУП накіроўваецца на падтрымку розных праграм у іншых краінах. І калі рухнула Берлінская сіяна, наогул абвалілася жалезная заслона, натуральна, узімк інтэрэс да нашых новых суседзяў, узімкла жаданне падзяліцца з імі нашым досведам, дапамагчы нейкім чынам. Былі распачатыя самыя розныя праграммы з удзелам краін Балты, з Расіяй, Украінай і таксама з Беларуссю. Адтуту ўсё і дзіде. Разлік? Калі і ёсць, дык толькі ўзяцікаўленнасць, каб нашы суседзі жылі таксама ў дабрабыце, у дэмакратыі. Ад гэтага і нам будзе лепей.

— Шведская амбасада пад Вашым кіраўніцтвам арганізуе вялікую колькасць рознага кітапісукультурных праграм у Беларусі. У чым іх канцептуальны сэнс? Свайгороду кампенсацыя звужсаных магчымасцей наўпраставага палітычнага супрацоўніцтва? Ці культура як самакаштоўнасць — асвета, узаемапаразуменне, духоўнае самаабагачэнне, сродак знаёмства са сваёй краінай?

— Усё, што вы пералічылі, у пэўным сэнсе і ў пэўных судансінах прысутнічае. Культурныя праекты — гэта значная частка наших праграм. Прывімаю, што наша актыўнасць у гэтай сферы заўважаная.

— Які з культурніцкіх праграм, рэалізаваных амбасадай у Беларусі, Вы б адзначылі асабліві?

— У мене шмат улубёных праектаў. З апошніх назаву выставу твораў з лімпіду ў Музей сучаснага мастацтва. Я ведаў, што гэта шведская традыцыйна сугучна беларускай. Але такой велізарнай цікавасці да выставы нават і не чакаў.

Мне вельмі да спадобы ўсе нашы літаратурныя контакты, якім мы імкнёмся спрыяць. У пераліку вынікаў — выданне некалькіх кніг у перакладзе са шведскай на беларускую. Як жа прыемна было бачыць на прэзентацыі адной з кніг на філфаку БДУ запоўненую студэнтамі вялікую залу! Былі і яшчэ, на наш погляд, удалыя праекты. Звычайна мы не ставім за мэтu праводзіць нейкія грандывёныя культурныя імпрэзы.

— У сэнсе маштабных адноразовых — так. Але ў вашых праектах ёсць іншая адметнасць — іх бесперыяднінасць, адзін праект завяршаеца — пачынаеца новы. Акрамя таго, яны ахопліваюць не толькі Мінск, але і шырокі абласнных цэнтраў. Ствараеца эфект іх пастаяннай прысутнасці ў беларускай культурніцкай прасторы. Гэта заўважана не толькі мной. Якія новыя праекты ў планах амбасады?

— Наша канцепцыя палягае не толькі ў тым, каб прывезці нейкі адзін праект, прадставіць адзін калектыву, аднаго творцу, паказаць — вось гэта наша — і з'ехаць. Гэта, можа, таксама не дрэнна. Але калі прыязджаюць нашы дзеячы і робяць нешта сумесна з беларускімі творцамі, гэта дае іншы плён. Фарміруюцца сталыя творчыя і чалавечыя сувязі. Да гэтага і имкнёмся. З новых планаў у працяг нашых папярэдніх праектаў на наступны год — падтрымаваная літаратурна-музычная праграма, у якой прағучыца вершины нашых шведскіх паэтаў у беларускім перакладзе на музыку і ў выкананні Зміцера Вайкошкевіча з аркестрам «Усход-Захад».

— Які ёсць магчымасці пашырыць беларускую культурна-асветніцкія праграмы ў Швецыі? Праз дыпламатыю, праз грамадскія арганізацыі?

— Развіваць эканамічныя сувязі і супрацоўніцтва, безумоўна, вельмі важна. Але поруч абавязкова трэба развіваць і культурніцкія сувязі. Беларусь у сваім культурным багажы мае шмат чаго прapanаваць Швецыі. Для нас, для Еўропы Беларусь найперш за ўсё цікавая сваёй адметнасцю, сваёй культурай. Але культура патрабуе падтрымкі як унутры краіны, так і ў яе пашырэнні за межамі Беларусі, сярод міжнароднай супольнасці.

— У чым Ваша матывацыя на вывучэнне беларускай мовы ў краіне, дзе для выканання прафесійных абавязкаў хапіла б і рускай мовы, якой Вы валодаеце дасканала?

— Як вы самі разумееце, ніхто ж мене не прымушаў яе вывучаць. Перш за ўсё, мне самому было цікава. Але я разумеў і проблемы моўнай сітуацыі ў Беларусі, праб-

лемы з ужываннем беларускай мовы. Таму і паставіў перад сабой задачу вывучыць яе. Рэакцыя, як вы ведаце, была станоўчая. Аказалася, што акрамя задавальнення свайго ўласнага інтэрэсу, я сваім прыкладам хоць у чымсьці пазытыўна паўплываў на стаўленне да беларускай мовы, на падвышэнне яе аўтарытэту. Гэта, безумоўна, мянэ натхніе.

— У беларускай гісторычнай памяці захавалася мноствы легенд, а на тэрыторыі Беларусі — мясцін, што нясуць на сабе адбітак старадаўніх, часамі складаных і драматычных дачыненняў нашых народу. Ці не ўтрымліваеца тут знак падказка для больш інтэнсіўнага супрацоўніцтва — сумесных навуковых даследаванняў, напісання папулярных прац, здымкаў сумесных фільмаў, арганізацыі адпаведных турыстычных маршрутаў?

— Тут ёсць адна асаблівасць. У Беларусі інтэрэс да гісторыі ў пэўных колах вельмі вялікі. Ён вынікае з таго, што беларускі народ толькі нядаўні аднавіў сваю дзяржаўнасць, сваю незалежнасць. У Швецыі гэты інтэрэс не такі відавочны, ён больш стабільны. Зразумела, што ў нас не было такіх перыядоў, калі гісторыя была пад заборонай. Таму мы з ёй даволі добра знаёмія і традыцыйна больш глядзім наперад, наша цікаўнасць па большасці засяроджана на сучаснасці, на тэндэнцыях яе развіцця ў будучыні. Адно, безумоўна, не павінна выклочаць другое. І ў гэтай галіне шмат зроблена, у тым ліку нашым суайчыннікам Андрэем Катлярчуком, які напісаў грунтоўную даследчую працу, абараніў дысертацию па беларускіх стасунках у XVII стагоддзі. Думаю, што магчымасці для развіцця супрацоўніцтва па гісторычнай тэматыцы ёсць. Да мянэ звязтаеца шмат людзей з адпаведнымі канкрэтнымі прапанавамі. Гэта ёсць вельмі цікава. Патрабен толькі час і адпаведныя выслікі, крок за крокам.

— Ваша камунікальнасць, шырыны кантактаў з беларусамі ўжо таксама сталася амаль легендай. Якай Вам уяўляеца Беларусь і яе людзі?

— Беларусь, як краіна і яе людзі — прывабныя. Ужо шосты год ідзе, як я тут жыву. Калі б мнне не падабалася, я б тут, відаць, не застаўся. Беларусь мае сваю ўнікальную гісторыю, і ў яе ёсць будучыня, упэўнены — добрая будучыня. Людзі ў пэўнай ступені ёсць вынік гісторыі. У сваёй няпростай, драматычнай гісторыі Беларусь засталася, выстаяла.

Атрымаліся добрыя і таленавітыя людзі, нават не зважаючы на ўсё тыя пакуты, што выпалі на іх долю на гэтым скрыжаванні гісторычных шляхоў. Часам у мянэ пыталацца, ці мошна адрознівацца беларусы ад шведаў, ад еўрапейцаў. Я не лічу, што мошна. Беларусы для мянэ — еўрапейцы, зразумела, як і кожны народ, са сваімі асаблівасцямі.

ГРАМАДСТВА

КАМЕНТАР

ЗАКРАНУЦЬ КОЖНАГА

Сваім меркаваннем пра ход презідэнцкай кампаніі з журналістам «НЧ» Вольгай Хвойн дзеліца віцэ-прэзідэнт Міжнароднай федэрацыі правоў чалавека Алеся Бяляцкі, кіраўнік праваабарончага цэнтра «Вясна», адзін з лідэраў кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары».

— Ёсьць меркаванне, што і апазіцыя ў гэтых выбарах не надта чысцая на руку, і калі б ЦВК быў больш прынцыповым, то колькасць зарэгістраваных кандыдатаў была б меншай.

— Працэдура праверкі подпісаў была закрытая, і мы не выклопаем магчымасці палітычных маніпуляцый з боку выбарчых камісій і тых, хто за імі стаіць. Гэта супяречыць выбарчаму кодэксу, бо ў ім нічога не гаворыцца пра амежаванні для ўдзелу назіральнікаў у час праверкі подпісаў. Ідуць розныя сігналы ад сябраў камісій, Яromoшына сама казала, што быў копіі падпісных лістоў. Можна меркаваць, што колькасць кандыдатаў, калі б усё было празиста, была б меншай, чым ёсць.

— Якія ключавыя моманты празрыстасці правядзення выбараў у нашых умовах?

— Першыя ключавыя моманты мы ўжо праpusцілі — рознабаковы склад выбарчых камісій, калі прысутнічаюць прастаўнікі розных партыяў, рухаў. У складзе камісіі вытрымана патрабаванне пра наяўнасць 30 працэнтаў прастаўнікі розных грамадскіх аўтарытэтных інституцый. Іншая справа, што гэта саюзы ветэранаў, жанчын, «Белая Русь», БРСМ. У той жа час палітычныя партыі адхінуць ад гэтага працэсу. Я не могу сказаць, дзе яшчэ такое ёсць. Калі б камісіі быў сфермаваныя з удзелам прастаўнікоў палітычных сіл, давер да іх працы павялічыўся б. Атрымліваецца, што міна пад прызнанне выбараў ужо падкладзеная, бо створаныя падкантрольныя камісіі.

Другое — папярэдніе галасаванне, якое не забясьпечвае захаванне бюлётэняў. Людзей штур-

хаюць да датэрміновага галасавання, і працэнт атрымліваеца высокі. А ўпэўненасці, што юнцы гэтыя скрынкі ніхто не адкрывае, няма. У празрыстых скрынках аднаразовы механізм закрыцца, звычайны ж можна закрываць адкрываць колькі заўгодна. На ночу памяшканні са скрынкамі застаецца міліцыянт, дзеянні якога таксама непадкантрольныя.

Трэці момент — амежаваныя паўнамоцтвы назіральнікаў падчас падліку галасоў. Гэта працэдура не пропісаная законадаўчай. А ў нашых умовах кожная камісія можа рабіць усё на свой манер. Можна сказаць і пра бюлётэні — яны не маюць выключных ідэнтыфікацыйных знакаў, іх можна друкаваць ледзь не дома.

— Якія праognозы наконт выбарчай кампаніі?

— Можна сказаць, што ўлады зрабілі пэўныя папраўкі на правядзенне ўсей кампаніі. Але ёй займаецца не ЦВК, не выбарчыя камісіі, а выкананічая ўлада. Ёсьць карэктнікі ў бок змякчэння бачных частак — збору подпісаў, агітацыі. Але саме галоўнае — падлік, фармаванне камісій — засталося нязменным, і гэта стварае стопрацэнтныя ўмовы для фальсіфікацыі.

— Чыноўнікі Еўрасаюза гаворыць, што на прызнанне выбараў паўплыве «набліжанасць да демакратычных стандартоў». Калі выбары працэс будзе праходзіць гэтак і далей, выбары будуть прызнаны?

— Я сумняваюся ў гэтым. Прычыны я называў вышэй, яшчэ паглядзім на падлік галасоў. Іншая справа што і непрызнанне бывае таксама рознае. Яно можа быць больш катэгорычнае, а можа і больш лагоднае, з заувагамі пра «працэс і прагрэс». Любое незалежнае назіранне мусіць мацаваць давер да ўладаў, тады ўлады могуць больш смела паводзіць сябе ў эканамічных, палітычных рэформах.

Калі выбары не прызнаюць, то Захад можа працягваць млявую палітыку ўзаемадзеяння. Давер да беларускіх уладаў — гэта і мера даверу ў эканамічным супрацоўніцтве. Таму гэтыя выбары ўпільваюць на жыщце кожнага з нас, а не толькі на людзей ва ўладзе.

ЛІБЕРАЛЬНА-КАСМЕТЬЧНЫ ПАЧАТАК

Вольга ХВОІН

Беларускія праваабаронцы праводзяць грамадзянскую кампанію «Праваабаронцы за свабодныя выбары». Апошнія пятнаццаць гадоў міжнародная супольнасць не прызнавала вынікі выбараў у Беларусі. Сёлета Захад праўляе вялікую ўвагу да презідэнцкіх выбараў, і звязана гэта найперш з перспектывамі геапалітычнага супрацоўніцтва. Высновы назіральных місій могуць паўплываць на лёс дзяржавы! цягам бліжэйшых гадоў.

У межах кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары» да назірання прыступілі каля 100 назіральнікаў літаральна ва ўсіх рэгіёнах краіны. Многія з іх бралі ўдзел у міжнародным назіранні ў іншых краінах Еўропы і былія СССР. У Мінску працуе аналітычны аддзел, які аналізуе справа здравствы назіральнікаў і рыхтуе штогодні ёўёвія і этапныя справа здравствы. З імі можна азнаёміцца на сайце www.spring96.org.

Мэта кампаніі «Праваабаронцы за свабодныя выбары» — праз правядзенне назірання за выбарамі даць ацэнку выбарчага працэсу, даносіць інфармацыю да беларускай грамадскасці і міжнароднай супольнасці.

Ужо завяршыліся два важныя этапы выбарчай кампаніі: збор подпісаў і реєстрацыя кандыдатаў у презідэнты.

Збор подпісаў за вылучэнне ў кандыдаты на пасаду презідэнта ў адпаведнасці з новай

рэдакцыяй. Выбарчага кодэкса адбываўся ў спрошчаных умовах. Праваабаронцы, падсумаваўшы вынікі гэтага этапу выбарчай кампаніі, сцвярджаюць, што ёсьць падставы гаварыць пра пэўную лібералізацыю палітычнага працэсу. «З аднаго боку, умовы працы кандыдатаў сапраўды былі спрошчаны ў парашунні з кампаніяй 2006 года. Што тычыцца адміністрацыйнага ресурсу, то паляпшэння ў гэтай сферы няма. Найбольш неабароненая група насельніцтва, як, напрыклад, выхавальніцы дзіцячых садкоў, якія і так працягваюць за невялікімі зарабак, вымушаныя былі збіраць подпісы за кандыдата Лукашэнку, стаяць у пікетах. Такіх фактаў мы фіксавалі шмат. Яшчэ я хачу бы адзначыць тое, што ЦВК сваёй пастановай фактычна легалізавала збор подпісаў не сбарамі ініцыятыўных груп», — лічыць юристы праваабарончага цэнтра «Вясна» Валянін Стэфановіч.

Праваабаронцы наракаюць і на тое, што праца ўчастковых выбарчых камісій амаль не асвятляеца ў шырокім доступе, а ініцыятыўныя групы ўсіх прэзідэнтаў працавалі ў няроўных

умовах у парашунні з ініцыятыўнай групай дзеючага презідэнта. Ім быў практична забаронены доступ на тэрыторыю дзяржаўных установ і прадпрыемстваў, на тэрыторыю студэнцкіх і працоўных інтэрнатоў.

З 17 прэтэндентаў, якія зарэгістравалі ініцыятыўныя групы, 11 заяўлі пра здачу як мінімум 100 000 подпісаў у сваю падтрымку; б прэтэндэнтаў вырашылі добраахвотна спыніць свой удзел у выбарах. Пасяджэнне Цэнтровыбакама па реєстрацыі кандыдатаў, якое адбылося 18 лістапада, праходзіла адкрыта, у прысутнасці назіральнікаў і журналістаў.

«У цэлым, реєстрацыя кандыдатаў адбывалася без значных амежаванняў права кандыдатаў быць абранимі. У той жа самы час закрылася працэдуры праверкі сапраўднасці подпісаў, а таксама дакументаў, пададзеных для реєстрацыі кандыдатаў, не выключае маніпуляцый з боку выбарчых камісій і дае падставы для стаўлення да вынікаў реєстрацыі як да палітычна, а не юрыдычна матываваных», — канстатуюць праваабаронцы.

мы не будзем іх правакаваць. Могуць быць праваакцыі. Таму што вельмі шмат сіл зацікаўлена ў тым, каб плошчы не адбылося. Дайце веры, што мы прадумваем кожны крок, каб было без наслідка».

Тым, хто кажа пра немагчымасць перамагчы, ён прыгадаў, калі «былі і горшыя сітуацыі». Быў Савецкі Саюз, і здавалася, што ён ніколі не зрушыцца. Ці Чэхія 20-гадовай даўнасці. У Празе тады быў акупацыйны рэжым, вакол стаялі танкі. И сам Гавэл задаваўся пытаннем, як перамагчы. Праз тыдзень ён з паплечнікамі прыйшоў да ўлады. «Спачатку выйшла сто чалавек, пасля тая сіла, якая змяяла і гэтыя танкі, і ўсю гэту машину», — зазначыў Някляев.

На заканчэнне ён прыгадаў знакамітую фразу Гавэла: «Ніколі не ведаеш, калі і дзе ўпадзе тая сняжынка, якая выкліча лавіну». «Дык вось, мне здаецца, што тая сняжынка, якая змяяе гэты рэжым, упадзе танкі, і ўсю гэту машину, якая змяяе гэты рэжым, упадзе 19 снежня. На плошчы. І я ў гэта веру», — заявіў Някляев.

КРЭАТЫЎ

ПЕРШЫ НАМЁТ

Алена ВАРАЖБЕЙ

Кругласутачны намёт у падтрымку Някляева ўсталяваны ля ўваходу ў чыгуначны вакзал Мінска. На слупе побач змяшчаецца ўказальнік са стрэлкай — «Плошча».

Урачыстасць адкрыцця агітацыйнага пікета адбылося 23 лістапада. Каманда з кандыдатам у презідэнты прыйшла на месца святочнай працэсіі — з бел-чырвона-белымі балонікамі і сцягамі «За Някляеву!» і «Гавары праўду!».

«Гэта самае зручнае і самае спрыяльнае месца для таго, каб паставіць кругласутачны намёт, — адзначыў актыўіст кампаніі

ляеў паведаміў, што з заклікам дапамагчы з такімі скрынямі звярнуліся да прадпрымальнікаў. «Ужо сёння іх зроблена дастатковая колькасць для таго, каб прынамі 300 участкаў, якія будзяць старацца назіраць на гэтым пікете, належна галасаваць», — сказаў Някляев.

Мабілізацыйная кампанія ўключочае два пасланні да выбар-

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

TV

29 ЛІСТАПАДА, ПАНЯДЗЕЛАК

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.10, 17.00, 18.00, 23.15 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

06.45 Nota Bene.

07.05, 08.10, 18.25, 01.20 Зона X.

07.30, 08.25, 11.50 Дзялівое жыццё.

08.30 «У свеце матараў».

09.10 «Цэнтры ўагі».

10.40 Меладраматычны серыял «Маруся».

11.25 Дак. цыкл «Дзяржавная палітыка».

12.10 Камедыйная меладрама «Амерыканскія дачкі» (Расія).

14.05 Жаночае ток-шоу «Жыццё як жыццё».

15.20, 18.15 Навіны рэгіёна.

15.40 «Nota Bene».

16.15 Серыял «Спальны раён» (Расія).

16.50 Меладраматычны серыял «Маруся».

18.30 «Арена». Праграма аб спорце.

18.50 «КЕНО».

19.00 Выбары-2010. Выступы кандыдатаў у Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь.

20.00 Ход у адказ.

21.00 Панарама.

21.45 Дак. цыкл «Дзяржавная палітыка».

22.10 Серыял «Доктар Хаўс-5» (ЗША).

23.30 Шпіенскі трывер «Блакітны лёд» (ЗША-Вялікабрытанія).

01.30 Дзень спорту.

01.40 «Хакей для ўсіх».

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.20 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 Контуры.

10.10 «Жыць здорава!».

11.05 Навіны спорту.

11.10 Шматсерыйны фільм «Катоўскі».

12.20 «Дэтактывы».

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Модны прысуд».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

- 15.25 «Хачу ведаць».
- 16.10 Навіны спорту.
- 16.15 «Дзікі маладняк».
- 16.50 АНТ прадстаўляе: «Бітва тытанаў».
- 18.15 Навіны спорту.
- 18.20 «Зваротны адпік».
- 19.00 Чакай мяне.
- 20.00 Час.
- 21.00 Навіны спорту.
- 21.05 АНТ прадстаўляе: Ток-шоу «Выбар».
- 22.10 «Галасы».
- 23.35 Навіны спорту.
- 23.40 «Дзікія дзеци».
- 00.45 «Віёла Тараканава. У свеце злачыннага запалу». Шматсерыйны фільм.
- 01.35 Наччныя навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
- 06.10 «Міншчына».
- 06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
- 07.40 «СТБ-спорт».
- 08.30 «Тыдзень».
- 09.35 «Вялікі сняданак».
- 10.05 «Ляцік гісторый».
- 10.40 «Багатая і хаханая». Тэленавэла.
- 11.40 «Званая вячэр».
- 12.35 «Фантастыка пад грыфам «Сакрэтна».
- 13.50 «Зорныя рынгі».
- 15.00 Канцэрт М. Задорнова.
- 16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».
- 16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».
- 17.10 «Наша справа».
- 17.20 «Міншчына».
- 17.30 «Званая вячэр».
- 18.30 «Дарослыя гульні». Серыял.
- 20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
- 20.10 «СТБ-спорт».
- 20.15 «У тэму».
- 20.30 Фільм «У руху». Расія, 2002 г.
- 22.55 «Сталічныя футболі».
- 23.25 Фільм «Кара нябесная». ЗША, 1991 г.

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

- 07.00 ЛАДная раніца.
- 08.00 Тэлебарометр.
- 08.05 Дэтактыўныя серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
- 09.10 Дэтактыўная меладрама «Чацвёртая група» (Украіна). 2-я серыя.
- 10.20 Джэймс Бонд-Агент 007. Прыгодніцкі баявік (Вялікабрытанія-ЗША).
- 12.45 Пра маастчтва.
- 13.10 Школа рамонты.
- 14.05 Серыял «Пакахай мяне зноў».
- 14.55 «Расшыфраваць дрэс-код». Даўментальна-пазнавальны цыкл (Францыя).
- 15.25 Пазакласная гадзіна.
- 15.40 Тэлебарометр.

- 16.00 Дэтактыўныя серыял «Налётчыкі».
- 16.50 Прэм'ера. Меладрама «Выышаў вожык са смугі» (Расія). 1-я серыя.
- 17.50 Дэтактыўныя серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
- 19.05 Камедыя «Самотным даецца інтэрнат» (СССР).
- 20.50 Калыханка.
- 21.10 Тэлебарометр.
- 21.15 Беларуская часіна.
- 22.20 Камедыны серыял «Інтэрны».
- 22.55 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
- 23.35 Авертайм.
- 00.05 Футбол. Чэмпіянат Англіі. Прэм'ер-ліга. Агляд тура.
- 01.00 Дэтактыўныя серыял «Налётчыкі».

- 06.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сеннія.
- 06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».
- 08.35 «Праграма Максімум».
- 09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 10.20 «Кулінарыя падыннак».
- 11.20 «Чыстасардечнае прызнанне».
- 12.10 «Да суду».
- 13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
- 15.15 «Справа густу».
- 15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
- 18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 19.35 Прэм'ера. Серыял «Ліцейны».
- 21.40 Баявік «Псеуданім «Албанец»-3».
- 23.40 Сеннія.
- 00.05 «Сумленны панядзелак».
- 01.00 «Школа зласлоўя».

- 17.20 «Кулагін і партнёры».
- 17.50 Тэлесерыял «Чорная багіня». Расія.
- 18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
- 19.50 Навіны - Беларусь.
- 20.30 Тэлесерыял «Застылья дэпешы».
- 22.20 Тэлесерыял «Целаахоўнік».
- 23.20 «Нічога асабістага».
- 23.35 Навіны - Беларусь.
- 00.05 Прэм'ера. «Неўзаемнае каханне. Рыма Казакова». Даўментальны фільм.

- 06.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сеннія.
- 06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».
- 08.35 «Праграма Максімум».
- 09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 10.20 «Кулінарыя падыннак».
- 11.20 «Чыстасардечнае прызнанне».
- 12.10 «Да суду».
- 13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
- 15.15 «Справа густу».
- 15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
- 18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
- 19.35 Прэм'ера. Серыял «Ліцейны».
- 21.40 Баявік «Псеуданім «Албанец»-3».
- 23.40 Сеннія.
- 00.05 «Сумленны панядзелак».
- 01.00 «Школа зласлоўя».

- 09.30 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Аспен). Жанчыны. Слалам. 2-я спроба.
- 10.15 Горныя лыжы. Кубак свету ў Канадзе (Лайк-Луїс). Мужчыны. Слалам-гіант.
- 11.00, 15.45, 01.15 Лыжныя гонкі. Кубак свету ў Фінляндый. Жанчыны. 10км. Вольны стыль.
- 12.00, 16.30 Лыжныя гонкі. Кубак свету ў Фінляндый. Мужчыны. 15км. Вольны стыль.
- 13.00, 17.15 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Фінляндый (Куусама). HS 142.
- 14.30 Плаванне. Чэмпіянат Еўропы на кароткай вадзе (Нідэрланды). Дзень 4-ы.
- 18.30, 21.15, 23.30 Футбол. Еўрагалы. Часопіс.

- 19.00 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
- 20.15 Футбол. Кубак свету. Жанчыны. Лёсананне. Прамая трансляцыя.
- 21.00 Футбол. Еўрагалы. Госць тыдня. Часопіс.
- 21.50 Вось дык так!!!
- 22.00 Пра рэслінг. Агляд WWE.
- 22.30 Пра рэслінг. Vintage Collection. ЗША.
- 00.00 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
- 02.15 Вось дык так!!!

- 07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».
- 07.30 Выбары-2010.
- 07.45 Гісторыя пад знакам Пагоні: «Род Алеўкавіч-Слуцкіх».
- 07.55 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
- 08.10 Прапавет.
- 08.40 Эксперт.
- 09.00 Рэмарка (культурніцкая праграма).
- 09.20 Моўнік (лінгвістычная праграма).
- 09.30 Басанож на свеце: «Людажэры».
- 09.55 Дак. гадзіна: «Восем кіццяў «Жука» KFZ-1348», дак. фільм, 2008 г., Бразілія.
- 11.20 «Час гонару», серыял: 5 серыя.
- 12.05 Фільматка майструю: «Беспрацоўнія панядзелкі», маст. фільм, Іспанія.
- 17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
- 17.05 Выбары-2010.
- 17.20 «Сонечная дзіда», серыял.
- 17.45 «Час гонару», серыял: 5 серыя.
- 18.30 «Стабільнасць», дак. цыкл.
- 18.35 Госць «Белсату».
- 18.50 «Крою і попел Дражна», рэпартаж, 2008 г., Беларусь.
- 19.10 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).
- 19.25 Калыханка для самых маленьких.
- 19.35 Еўропа сеннія.
- 20.00 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Сэрца за кратамі», дак. фільм, Беларусь.
- 21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
- 21.25 Выбары-2010.
- 21.40 Рэмарка.
- 22.00 Фільматка майструю: «Беспрацоўнія панядзелкі», маст. фільм, Іспанія.
- 23.50 «Стабільнасць», дак. цыкл.
- 23.55 Аб'ектыў.

30 ЛІСТАПАДА, АЎТОРАК

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 23.15 Навіны.
06.05 Дзень спорту.

06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

07.30, 08.30, 11.50 Дзялівое жыццё.

08.35 «Арена». Праграма аб спорце.

09.10 Дак. цыкл «Дзяржавная палітыка».

09.40 Камедыйная меладрама «Маргоша».

10.30 Серыял «Спальны раён» (Расія).

11.00 Меладраматычны серыял «Маруся».

12.10 Меладрама «Каралева» (Расія).

14.05 «Аўтападшкода».

15.20 Выбары-2010. Выступы кандыдатаў у Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь.

15.40 Ход у адказ.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

1 СТУДЗЕНИЯ, СЕРАДА

- 15.25 «Хачу ведаць».
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсер.фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Шчаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «Гаражы».
22.20 Асяроддзе пасялення.
23.40 Навіны спорту.
23.45 Спецдаследаванне.
00.45 «Віёла Тараканава. У свеце злачынага запалу». Шматсерыйны фільм.
01.35 Начальная навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30
«24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца.Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Пляц гісторый».
10.40 «Багатая і хаханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкія сяякі».
11.40 «Званая вячэр».
12.35 «Дарослыя гульні». Серыял.
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты 2». Серыял. Закл. серыя.
15.30, 22.55 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.50 «Новыя падарожжы дылетанта».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэр».
18.30 «Дарослыя гульні». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, малиня».
20.25 «Меч». Серыял.
21.25 «Пляц хвілін».
21.30 «Мінск і мінчане».
22.05 «Дабро пажаліца».
23.55 «Спецкар аддзела расследавання».
Серыял.
00.50 «Баец Нараджэнне легенды». Серыял.

2 СТУДЗЕНИЯ, ЧАЦВЕР

- 14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.00 Нашы навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Шчаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «банды».
22.20 «Тур дэ Франс».
23.20 Нашы навіны.
23.35 Навіны спорту.
23.40 «Паліванне на прывідаў».
00.40 «Віёла Тараканава. У свеце злачынага запалу». Шматсерыйны фільм.
01.30 Начальная навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30
«24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца.Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
07.45 «Раніца. Студыя добра настрою».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Дабро пажаліца».
10.00 «Пляц гісторый».
10.40 «Багатая і хаханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкія сяякі».
11.40 «Званая вячэр».
12.35 «Дарослыя гульні». Серыял.
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты International». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.50 «Добры дзень, доктар!».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэр».
18.30 «Дарослыя гульні». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, малиня».
20.25 «Меч». Серыял.
21.25 «Пляц хвілін».
21.30 «Праўда».
22.05 «Аўтапанарама».

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00, 22.00 Тэлебарометр.
08.05 Камедыйны серыял «Інтэрны».
08.35, 15.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.35 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 2-я серыя.
10.45 Спорт-кард.
11.10 «Рэпарцёр «Беларускай часіны».
12.00 Медычныя таемніцы.
12.35 Серыял «Пакахай міне зноў».
13.30 «Расшыфраваць дрэс-код». Дакументальна- пазнавальны цыкл (Францыя).
13.55 Пазакласная гадзіна.
14.10 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».
16.10 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 3-я серыя.
17.15 Біятлон. Кубак свету. Індывідуальная гонка. Жанчыны. Прамая трансляцыя.
18.50 Беларуская часіна.
19.55 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Сампдорыя-Эйнховен. Прамая трансляцыя.
22.05 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Лех-Ювентус. Прамая трансляцыя.
00.00 Рэальны свет.
00.30 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

- 06.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.40 Сёння.
06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».
08.35 «Вочная стаўка».
09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
10.20 «Дачны аджаз».
11.20 «Развод па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.45 Прэм'ера. Серыял «Ліцейны».
20.45 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
00.05 Серыял «Укосныя доказы».

- 09.30 Экстремальны спорт. Freeride Spirit.
09.45, 19.45 Футбол. Еўрагалы. Навіны.
10.00 Скачки з трампліна. Кубак свету ў Фінляндый (Купіо). HS 127.
11.00, 15.00 Футбол. Еўрагалы. Часопіс.
11.30 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
12.45, 16.00 Скачки з трампліна. Кубак свету ў Фінляндый (Купіо). HS 127.
13.45 Настольны тэніс. Міжнародны кубак у Германіі (Брауншвейг). 1/4 фіналу.
15.30 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
17.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтва. Прамая трансляцыя.
18.45 Скачки з трампліна. Кубак свету ў Фінляндый. HS 127. Прамая трансляцыя.
19.55 Настольны тэніс. Міжнародны кубак у Германіі (Брауншвейг). 1/2 фіналу. Прамая трансляцыя.
22.00 «Алімпійская гульня». Часопіс.
22.30 Часопіс «Ёўраспорт за чистую планету».
22.35 Абранае па серадах.
22.40 Конны спорт. Мастэрс (Брусэль, Бельгія).
23.40 Навіны коннага спорту.

- 07.00 «Раніца Расіі».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.10 Прэм'ера. «Дыабет. Прысуд адмяненца». Документальны фільм.
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Застылья дэпешы».
13.50, 16.50, 19.50, 23.20 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «Спраўднае жыццё».
16.20 Тэлесерыял «Дворык».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.20 «Кулагін і партнёры».
17.50 Тэлесерыял «Чорная багіня». Расія.
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
20.30 Тэлесерыял «Застылья дэпешы».
22.20 Тэлесерыял «Целаахоўнік». «Палаіванне на сведку».

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.10 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 3-я серыя.
10.20 «Дачны аджаз».
11.20 «Развод па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.45 Прэм'ера. Серыял «Ліцейны».
20.45 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
00.05 Серыял «Укосныя доказы».

- 09.30, 02.25 Часопіс «Ёўраспорт за чистую планету».
10.00, 16.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтвы.
11.20 «Прапавядана ў СССР».
12.10 «Да суду».
13.00 Сёння.
13.30 Вострасюжэтны серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.00 Сёння.
16.25 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.10 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 3-я серыя.
10.20 «Дачны аджаз».
11.20 «Развод па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 09.30, 02.25 Часопіс «Ёўраспорт за чистую планету».
10.00, 16.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтвы.
11.20 «Прапавядана ў СССР».
12.10 «Да суду».
13.00 Сёння.
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.00 Сёння.
16.25 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.10 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 3-я серыя.
10.20 «Дачны аджаз».
11.20 «Развод па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 09.30, 02.25 Часопіс «Ёўраспорт за чистую планету».
10.00, 16.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтвы.
11.20 «Прапавядана ў СССР».
12.10 «Да суду».
13.00 Сёння.
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.00 Сёння.
16.25 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
09.10 Меладрама «Выйшаў вожык са смугі» (Расія). 3-я серыя.
10.20 «Дачны аджаз».
11.20 «Развод па-руську».
12.10 «Да суду».
13.30 Серыял «Кодэкс гонару».
15.15 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.25 Серыял «Вяртанне Мухтара».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.00 Сёння.
19.45 Прэм'ера. Крымінальны серыял «Ліцейны».
20.50 Вострасюжэтны фільм «Муха».
22.00 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
23.30 Сёння.
23.55 «Шарль дэ Голь. Вяртанне сумнага француза». Документальны фільм.

- 09.30, 02.25 Часопіс «Ёўраспорт за чистую планету».
10.00, 16.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтвы.
11.20 «Прапавядана ў СССР».
12.10 «Да суду»

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №13 (51)
(лістапад)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: асноўная літаратурная падзея месяца.....	2
«РОЗДУМЫ»: запісы Уладзіміра Дайнекі.....	3
«ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА»: роздум пра Аляксандра ТВАРДОУСКАГА.....	4
«ПАЭЗІЯ»: вершы Міхася БАШУРЫ.....	5
«ПРОЗА»: быліца ад Міколы ІЛЬЮЧЫКА.....	6
«ПАЭЗІЯ»: вершаваныя раздумы Алеся МАСАРЭНКІ.....	7
«ПРОЗА»: «Старонкі паміці» Анатолія КУДРАЎЦА	8-9
«ПЕРАКЛАД»: Рэй БРЭДБЕРЫ	10
«ГУМАР»: апавяданне Язэпа ПАЛУБЯТКІ «Токар са сталіцы».....	11
«НАРЫС»: падарожныя гісторыі Раісы КРЫВАЛЬЦЭВІЧ.....	12
«ПРОФІЛЬ»: Ёўген ЛЕЦКА па Ёўгена ГУЧКА.....	13
«ШКАЛЯРЫЙ»: аповеды ад Уладзіміра АРЛОВА	14-15
«ЭС»: Аксана СПРЫНЧАН — пра вандруючы на шведскім Готландзе.....	16

▶ СВЕТАГЛЯД

АГНІ І БУРЫ

ІДЭАЛЫ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ
ВА ЎМОВАХ ПОСТМАДЭРНАСЦІ

Аляксей РАГУЛА

**Завяршальны этап у
развіціі гістарычнага тыпу
культуры — эпоха крызісу,
калі спадзяванні на хуткі
прыход светлай будучыні па
тых ці іншых прычынах не
спрадужваюцца, а ідэалы
адсоўваюцца ў невыразную
далечыню ці наогул
забываюцца.**

У грамадскай свядомасці час існуе як спыненая сучаснасць — без руху з мінуўшчыны ў будучыні. У такой сітуацыі ідэалы абясцяньваюцца і нават высмейваюцца. Ствараецца глеба для абясцэнвання першаасновы чалавечага інтынкту — клопату пра дасканаласць чалавечага роду, пра лёс другога і трэцяга пакаленняў, а нігілізм і ірацыяналізм зацікаўленымі слаямі нахрапіста навязваюцца ў якасці светапогляднай нормы. Так было ў эпоху крызісу антычнай цывілізацыі (элінізму),

у эпоху абсолютызму, калі духоўныя рэнесансныя каштоўнасці культуры саслоўна-феадальнага тыпу гарэлі ў агнях інквізіцыі разам з іх носьбітамі.

Сутнасць сучаснага крызісу гандлёва-бюрократычнага грамадства ў беларускай культуры зафіксавана ў такіх універсаліях-фраймах, як агні і буры, вогненная вёска, ваўчынная яма, лічбы на сэрцы. Для таго, каб стварыць семантыку такіх бязлітасна праўдзівых і сэнсаваўмікіх сімвалуў, патрэбна вялікая мужнасць духу, прага ісціны і здольнасць разуму да бескампрамісных ацэнак сутнасці. А яшчэ патрэбна чысціна сумлення, каб «прайсці праз вернасць» самому себе, ідэалам свайго народа. Пра жыватворную сілу ідэалу пасля Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Язэпа Драздовіча, Васіля Быкаўца выдатна сказаў Анатоль Вярцінскі ад імя вайной аблапленага ў дзіцінстве пакалення:

*Высокое неба ідэала!
Мая душа чалавечая спала,
вялікі спала,
пакуль не ўбачыў цябе ўгары,
пакуль нада мнай ты не зазяла,*

*высокое неба ідэала!
Калі адкрыў ёя цябе адночы,
убачыў цябе з тваёй вышыні,
— сталі іншымі мае ночы,
сталі іншымі мае дні.
Ты новым сэнсам іх асвятляла,
Высокое неба ідэала!*

Характэрнай асаблівасцю народнай культуры з'яўлецца не-падзельнае адзінства ідэалаў эстэтычнага і этичнага (маральнага), змест якіх адлюстроўваюць універсаліі народнай канцепталогіі: хараство і людскасць. Дамінуючая каштоўнасць беларускага нацыянальнага менталітэту не дапускае супрацьстаяння паміж гэтымі паняццямі. Адзінства названых катэгорый вызначыла крытэрыі якаснай ацэнкі жыцця, характар нацыянальнай эўдаміні, гнасеалагічнай і сацыяльнай утопіі. Беларускі ідэал не выносіцца за межы чалавечага свету і не бярэцца з свету трансцендэнтнага, а вырастает з реальнага быцця, нібы збажына на апрацаванай і засенай ражлі. Беларуская дактрына раіць не шукаць «шчасця», долі на чужым шырокім полі» (Янка Купала). «Чыстае» працоў

нае ўзаемадзеянне з креатыўнай сілай прыроды трактуеца як адзіна вартая чалавека жыццё. На гэтым матыве тримаюцца сэнсы беларускай народнай утопіі, якая з'яўлецца абавязковым кампанентам у тэкстах беларускіх казачнікаў Рэдкага, Старога дзеда Савіцкага і іншых. «На ўзлесці дом, ад казак недалёка» (Аркадзь Куляшоў), «лава жышчайка» (Якуб Колас) і шчастліве маленства як доказ здзеяненасці, годнасці і працягненасці нашага чалавечага быцця ў свеце — гэта вызначальныя сімвалы беларускай аксіялогіі, беларускага ідэалу, беларускай казкі жыцця. У нацыянальнай культуры гэты ідэал застаўся

з ураўнаважаную дыялектыку зносін земляроба з космасам. Гэта раўнавага на працягу тысячагоддзяў стрымлівала энтраپію соцьому. У Беларусі заканамерна ў XVII стагоддзі ўзнікла ідэя дзяржавы-дома — як альтэрнатыва перш за ўсё дзяржаве-казарме ўсходняга ўзору, а ў познім сэнсе і дзяржаве-лабараторыі заходняга ўзору. Лука Залускі (1604–1676) ў працы «Агульная філасофія» назначыў: «Між вучонымі ідзе спрэчка пра тое, ці з'яўлецца дом першай супольнасцю ці не. Я лічу, што ў плане паслядоўнасці дом як супольнасць стаіць наперадзе іншых; ён з'яўлецца раней і з паселішча, і грамадзянскае

У Беларусі заканамерна ў XVII стагоддзі ўзнікла ідэя

дзяржавы-дома — як альтэрнатыва перш за ўсё

дзяржаве-казарме ўсходняга ўзору

непарушным і ў XX стагоддзі, калі «век ядзерны пачаў сваё рыканне» (Пімен Панчанка). На гэтым ідэале тримаецца беларуская футоралогія, выказаная, праўда, больш моваю мастацтва, чым філасофіі. Незавершанасць рэфлексіўнага філасофскага выказвання ў беларускай культуры даволі паспяхова кампенсуецца інтэлектуальным узроўнем мэдытацый ў вобразнай форме літаратуры і выяўленчага мастацтва. У філасофскай паэзіі Аркадзія Куляшова «Цунамі» (1968) у эпілогу паказана чалавече быццё, адроджанае пасля ядзернай катастроfy. Яго нязменнымі атрыбутамі застаўшца дом, жыття і дзіця, якое мае радасць бавіць час у гульні на луззе не з капронавымі, а з сапраўднымі матылькамі:

*Над сонечным мацерыком разліта
Духмянасць ні ѿ спякотным*

летнім днём.

*Ён і яна ў цяньку сядзяць, дзе жыта
Шуміць зялёнаі хвальі за гумном,*

Як за кармою карабля. Пясянкай

Адпачывае на руках ражлі.

Ганяеца дзіця іх за пушынкай,

Падобнай на эксывога матыля,

Сапраўднага, што ловіца

за крылы.

А можа гэта не яны, а іх

Далёкія патомкі, што ў сваіх

Аблічах іх далёкія ablічы

паўтарылі?

Хто б ні былі яны, а толькі зноў

Яны — жыцця людскага сувязнага,

Дзе долькі неразлучныя, якія

Вякам перадаюца ад вякоў.

Дом і ніва з'яўляюцца сталым топасам і ў беларускім жывапісе. Язэп Драздовіч, у творчасці якога «касмічныя бегі» маюць канцептуальную значымасць, у арганічным адзінстве сялянскага дому і ландшафту бачыў унікальную каштоўнасць паразумення чалавека з абсалютным касмічным духам. Уся творчасць мастака-філосафа прасякнута пачуццём адказнасці

грамадства, і царства; у плане ж інтэнсіўнасці гэтыя супольнасці апераджаюць дом.

У плане аксейлагічным дом быў і застаецца першаснай каштоўнасцю ў нацыянальнай культуре беларусаў. Гістарычны час быў бязлітасны да беларускага дому, асабліва ў XX стагоддзі:

*I дзвёры ўсе ў доме
расчынены на сацеж...
А людзі...*

*Чаму не ўваходзяць у дом?
Прыходзілі ж коліс —
у ічасі,
у няічасі...*

*Бо сёння расчынены дзвёры
агнём.*

Выпалены знутры дом з расчыненымі дзвярыма... Гэты вобраз сімвалізует паязді Сяргея Дзяргая можа быць судненасені і з выпаленай знутры душой пакінутага і забытага бытлімі сябрамі гаспадара. Становіща зразумелай вага такіх фрэймаў у беларускай культуре, як вайна, акупацыя, квазі-свой чалавек. Аднак і ва ўмовах татальнага спустошання нацыя будзе супольны дом сваёй культуры, пачынаючы зверху, з даху, матэрыйялам для якога з'яўлецца выпрабаваны на працягу тысячагоддзяў ідэал:

*Я пачынаю з мары,
З дыму над комінам,
З буслінага гнязда,
Якое прымацоўваю да страхі,
Страху кладу на латы,*

*Латы — на кроквы,
Якія асаджваю на плечы сцен,
I ў вонкнах — яшчэ не зашклённых —
Стаўлю кветкі.*

Прыведзены ўрывак з верша Максіма Танка пераканаўча дэмантруе вялікія магчымасці беларускай мастацкай фенаменалогіі ў сферы філасофскага пазнання.

НАВІНЫ

10 (2)

► ЮБІЛЕЙ

«ПАМІЖ АБЛОКАЎ і ВАСІЛЬКОЎ»

Сярэдзіна лістапада
прайшла пад знакам
грамадскага ганаравання
паэта і перакладчыка Васіля
Жуковіча, якому споўнілася 70
гадоў.

Ведаючы гэтага сумленнага, шчырага, шляхетна-далікатнага чалавека, не верыцца, што ад пачатку яго жыццёвай сцяжкына была пакручастай. Нарадзіўшыся напярэднім вайны 7 лістапада 1940 года, Васіль Жуковіч рана страціў родных: бацьку і брата эпрэсавалі, а маці заўчасна памерла. Аднак будучы паэт не зламаўся і мужна вытрымаў цяжкае ліхалецце. Пасля школы два гады працаваў рабочым на заводзе будаўнічых дэталяў у Брэсце, закончыў Брэсцкі педінстытут. Сярод старонак працоўнай біяграфіі Васіля Аляксеевіча — праца ў брэсцкай «раёнцы» «Зара над Бугам», на Брэсцкай студыі тэлебачання, у газете «Знамя юношти», выдавецтвах «Мастацкая літаратура» і «Юнацтва» ды ў часопісе «Полымя» — да ягонай «касцянізацыі», змены незалежнага статуса і кіраўніцтва.

У гонар юбіляра ў сталіцы прайшли дзве вечарыны — у

Васіль Жуковіч, Генрых Далідовіч, Валянціна Коўтун і Анатоль Вярцінскі ў Коласавым доме

Дзяржаўным музеем Якуба Коласа і Музеем гісторыі беларускай літаратуры.

Пра лёсавыя і творчыя дарогі паэта на першай сустрэчы распавядалі калегі, якія прыйшлі ў Коласавы сцены павіншаваць свайго сябра з круглай датай. Генрых Далідовіч, які ўмела «дырыжыраваў» імпрэзай,

дапоўнілі Анатоль Вярцінскі і Валянціна Коўтун. Падарункам

юбіляру стала інструментальная абрамленне вучняў музичнай школы №3 імя Шапэнія, якія падавалі гледачоў народнымі і аўтарскімі кампазіцыямі, выкананымі на гітары, флейце і нават на стогадовым Коласавым раяні.

«Васіль Жуковіч здаўна ўдзельнічае ў жыцці музея Якуба Коласа. Яго лірычны голас за апошнюю чвэрць веку стаў звычайным для прыветлівай гасцёўні.

якая захавала свой выгляд з часоў славутага гаспадара. І на рубяжы восьмага дзесяткі моц голасу ўраджэнца старажытнай Камянецкай не аслаб. Зусім нядаўна ўбачыў свет дыск з песнямі на яго слова. Варты адзначыць добры плён на ніве дзіцячай літаратуры, а таксама зборнік вершаў, назва якога адлюстроўвае любоў лірыка да роднага куточка — «Не завіце радзіму малой». З гэтай прычыны юбілейны вечар арганічна спалучаўся з презентацыяй выдання, у якім шмат старонак прысвяціў паст сваім вытокам — зямлі берасцейской і землякам», — адзначылі падчас імпрэзы супрацоўнікі «Коласавага Дома». «Васіль Жуковіч асабістым прыкладам паказае, што і на парозе восьмага дзесяткі можна і трэба быць жыццёвым, творчым, неспакойным, выразна мэтаскіраваным і — галоўнае — улюблёным у жыццё і людзей», — дапаўнілі іх паведамленне на сайце музея.

Назну творчаму вечару Васіля Жуковіча ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры даў назну паэтаў радок «Пакуль жыву — я музу буду зваць...»

«Жуковіч — паэт-лірык, паэт-гумарыст, паэт-аўтар кніжак для дзяцей, паэт-наватар і паэт-грамадзянін, які «з болем і журботнасцю жыве». Творы Жуковіча напоўненыя жывымі рэаліямі, што прыціваюць людзей, як магніт... Паэт жыве клопатамі

аб сучаснай літаратуры, шмат вершаў прысвячае дзеячам беларускай культуры, у тым ліку Яўгеніі Янішчы, Ніне Мацяш, Нілу Гілевічу, Алею Розанаву», — сказаў на сустрэчы Анатоль Вярцінскі.

А Алею Розанаву месца юбіляра ў ландшафті беларускай пашырэй вызначыў «паміж аблокамі і васількамі»: «Аблокі прыналежаць небу, і яны, месцам зацікаўленыя ў зямлі, сочаць за тым, што адбываецца на небе. Васількі імкніцца ўвысь, здабываючы дзвісную прыгажосць».

Актрыса Галіна Дзяягілева назвала Васіля Жуковіча «лірыкам-волатам, вялікім беларускім паэтом, далікатным, светлым і прымістым чалавекам і самым прыгожым сярод беларускіх мужчын».

Сам жа юбіляр адзначыў, што «ніколі не быў модным» і што яго «зайсцёды хвалюе лёс людзей». Па ягоным прызнанні, паэт часта бачыць незвычайнія сны-фантазіі: «Я часта ўзлятаю, рукамі ўзмахваю, як крыламі, — і пайшоў. І толькі азіраюся і здзіўляюся, чаму яшчэ няма кагосці побач».

На вечарыне ў свой гонар Васіль Жуковіч прачула чытаў вершы, сярод іх — і «Цені Гітлерам Сталіна па зямлі нашай ходзяць» і прысвячэнне нацыянальнаму герою Беларусі Кастусю Каліноўскаму.

Я. С.

► ПАДЗЯКА

БУДЬ ЗДАРОВЫМ!

У «Новым часе» за 29 кастрычніка была апублікована абелестка з просьбай аб дапамозе хвораму хлопчыку Эдуарду. Аўтары «Літаратурнай Беларусі» вырашылі перадаць на яго рахунак свае ганаравы.

Сям'я Эдуарда выказае ўдзячнасць: С.Законніку, В.Панкранаву, Р.Малахоўску, М.Ільющыку, У.Арлову, С.Харэўску, С.Егерайчанку, А.Наўроцкаму, Г.Янкуту, А.Башарымавай, Ю.Цімафеевай, К.Мацеўскай, А.Хадановічу, Э.Дубянецкаму, Г.Каржанеўскай, А.Пашкевічу, В.Зуненку, В.Былю, М.Шчуру, А.Тарановічу, Л.Галубовічу і Я.Лецку.

▼ ДРУК

СОРАК ВОСЬМЫ «ДЗЕЯСЛОЎ»

У кнігарні і да падпішыкаў прыйшоў чарговы нумар незалежнага літаратурна-мастацкага часопіса «Дзяяслоў». Ён знёманец з творамі пераможцаў літаратурнага конкурса, прысвечанага памяці Ларысы Геніюш — мініянаталогія маладой паэзіі і прозы. Сярод аўтараў у нумары — «Споведзь крывічанкі» Ніла Гілевіча, працяг роману «Сутарэнні Рому» Людмілы Рублеўскай, эсэ пра Уладзіміра Караткевіча Сяргея Законніка і Віктора Яраца, а таксама: паэзія Ігара Сідарука, Вікі Трэнас і Святланы Варонік, проза Аляксандра Лукашука, Андрэя Федарэнкі, Артура Клінава; невядомыя лісты Ларысы Геніюш; «Абрысы нясправдженых вершашў» Уладзіміра Марука; эсэ Віталя Тараса пра Льва Талстога; невядомыя творы Анатоля Сыса; «згадка» Уладзіміра Січыкава, фельетоны Алея Няўвесі ды пераклады з замежнай паэзіі і прозы.

Набудзьце ці падлішице — ды чытайце да зімы!

ЛАРЫСА ГЕНІЮШ — НА ПОШЦЕ

РУП «БЕЛПОШТА» накладам у 30 тысячай выпусціла ў свет нечаканы для большасці прыхільнікаў нацыянальнага слова і нацыянальнай памяці падарунак — капэрту, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння славутай беларускай паэтэсі, сталінскага вязня і мужнай «грамадзянкі Беларускай Народнай Рэспублікі» Ларысы Геніюш.

Малюнак (паводле фотаздымка «пражскага» перыяду) выкананы мастак Я. Сіманенка. Побач з выявай выціснуты — чырвоным пад белым, у правапісе Тарашкевіча (!) — радкі-признанні паэтэсі:

Беларусь мая ясная, сіняя казка,
Схіліліся дрэвы над хатай ў журбе,
Як жа мене сёньняня нясказана цяжка
І хораша разам жыць для цябе...

► «КІНО»

ЛІТНЕФАРМАТ — ЦІ ПРОСТА «БЕЛАРУСЬФІЛЬМ» НІЧОГА НЕ МОЖА ДАЦЬ ВАРТАГА?

17 лістапада ў прэс-цэнтры Дома Прэсы прайшоў круглы стол «Літаратура ў вірлівых варунках сучаснасці: папулярызацыя твораў беларускіх аўтараў у тэле-, радыёэфіры і кінематографе». Найбольш вострую дыскусію выклікаў менавіта кінематограф. Чаму нацыянальная студыя «Беларусьфільм» не экранізуе творы беларускіх літаратараў?

пакласці ў аснову кінасцэнару ці тэатральнай пастаноўкі», — запэўніла кандыдат філалагічных навук, пісьменніца Ірына Шаўлякава.

Вядучы рэдактар нацыянальнай кінастуды «Беларусьфільм» Рыта Шаграй адказала, што ўсе аўтары, якія называліся, былі на кінастуды ў так званым «сцэнарным партфелі». Але, на яе думку... «многія творы, на жаль, не адаптуюцца ніякім чынам да кінаэкрану, паколькі ў кіно ёсьць свае законы. Пакуль што з працаікай больш за ўсё падыходзяць да экранных пастановак раманы Людмілы Рублеўскай, таму што ў яе ёсьць дзеянне, ёсьць інтырыга, ёсьць герой. Выбачайце, спадары літаратары, але ў нас няма нейкай агульнай ідэі, героя, якія б былі цікавыя не толькі нам, а яшчэ і нашым сябрам, якія купяць карціну. Таму што кіно — мастацтва дарагое. Трэба, каб кіно купілі не толькі шэсць абласцей, а каб Расія зацікаўлялася нашым прадуктам, Украіна. Такіх твораў нашых беларускіх аўтараў, на жаль, няма».

Выступленне Рыты Шаграй выклікала шквал абурэння. Чаму не бяруць эканізаци ўсіх твораў, якія можна было бы адаптуаць да экрану? Яна адказала такім чынам: «Таму што ў літаратуры толькі адна асаблівасць: месцатковасць. Мы не можам тое, што ў нас выдаецца, паказаць нараджэнію».

Выснову з дыскусіі, на якой адні шчыравалі, а другія рабілі высновы, нібы глухія, ды паўтаралі сваё, зрабіў вядомы беларускі сцэнарыст Уладзімір Халіп: гэта з беларускім кінематографам сітуацыя крытычнай.

«Студыя, якая працуе пад мудрым кіраўніцтвам нашага «Чырвонага дома», — сказаў ён, — нічога не можа даць вартага пэўнага мастацкага ўзроўню. І таму там ідзе такая звычайная, звыклая, шэрага халтура. Экранізуюцца творы пераважна міліцэйскага генерала, які ўзначаліў праўладную літаратуру.

А то, што яны эканізуюцца калі-небудзь Карапткевіча — крый Божа, каб гэта адбылося! Калі нараджэніе будзе нармальная ў нас краіна — будзе і нармальная кінематограф, і нармальная літаратура, так што варты крыйху пачакаць. А цяпер чаканіні гэтыя болей чым наўнія».

Паводле Радыё Свабода

РОЗДУМ

СПАСІГНУЦЬ ГЕНІЯ

СТАГОДЗЮ АЛЯКСАНДРА ТВАРДОУСКАГА ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Іван САВЕЛЬЕУ

У дваццатым стагоддзі
было шмат першакласных
расійскіх паэтаў. Але каго
з іх, не прымяншаючы
значэння створаных імі
паэтычных шэдэўраў, можна
назваць народным паэтам
у пушкінскім, класічным
разуменні гэтага азначэння?
Блока? Не. Ясеніна? Не. І ўжо
тым больш не Маякоўскага.
Ім стаў Аляксандр Трыфанаўіч
Твардоўскі, які злучыў,
сінтазаваў у сваёй паэзії
класічную выразнасць музы
Пушкіна з музай гневу і
смутку Някрасава, стаўшы ў
дваццатым стагоддзі Паэтам
новай якасці.

брэжнёўскіх дзесяцігоддзяў, дзе
пекла-чысцец-рай сталі мёртвым
жыццём для народа.

Так, пекла вайны (паэма «Васіль Цёркін») змянілася пеклам «чыстца» («Цёркін на тым свеце»), а «рай» паслявлены стаў ужо для самога Твардоўскага «рам» таго свету, дзе яго ўслыўлены герой, пераможны ў гады вайны ў імі сапраўднага раю для народа, апынуўся ў цісках наменклатуры, — бацька народу валадарыў і там.

Паэма «Цёркін на тым свеце» напісаная ў духу з'едлівай сатыры Салтыкова-Шчадрына: «той свет» — гэта свет паслявлены, які прыціскае цэкоўская партнаменклатура, і калі Цёркін вярнёўся з таго свету, то для самога Твардоўскага ён аказаўся апошнім прыстанкам.

Але і вялікая паэма «На праве памяці» — гэта таксама скандантраваная «Боская камедыя», бо яе трэх часткі — «Перад адлётам», «Сын за бацьку не адказвае», «Аб памяці» — гэта трэх часавых пласты, з'яднаныя сталінскабрэжнёўскім самаўпраўствам.

Зыход барацьбы з уладай, якая нічога агульнага не мела з сапраўднай Савецкай уладай, ад імя якой цынічна выступала, быў для Твардоўскага прадвызначаны. Але мянен цяпер цікавіць сам Твардоўскі: раптам ён памыляецца, раптам Сталін мае рэацию, і саслалі сям'ю Паэта спрэядліва?..

Мастацкая, вобразная бездарка нарасць гэтага верша настолькі пераканаўчая і ўсеахопная сваімі паэтычнымі сцежкамі, што так і хочацца выпісаць цэлья радкі, асобныя фразы і змясціцы іх як узоры эпітэтаў, разгорнутых метафор... Ужо не кажу аб значэнні ў вершы дзеясловіў: яны так кідка ўпленены ў образнае поле верша, што кожны колас успрымае ў як земляроб, праца якога акупілася. І хоць у вершы нічога не гаворыцца аб тым, на чым — калгасным або хутарскім — полі паспелі «пуды, вагоны, склады хлеба надзямлі», усе прыметы калектывай працы у наяўнасці: і верхавы на вялізным полі (не кілі!) жытга, і «грузавічок», і «вагоны хлеба», якія і не сніліся селяніну ў дасавецкі час...

Калі ж гаварыць пра трэх паэмы («Васілій Цёркін», «Цёркін на тым свеце» і «На праве памяці»), то яны ўяўляюць своеасаблівую «Боскую камедыю» паэта. Але, у адрозненіе ад «Боскай камедыі» Данте, у Твардоўскага — усё з жывога жыцця, страшнага, жорсткага жыцця сталінска-

ма, аховы — сыйшла, няма каго ахоўваць».

Там і былі сталінскія «кулакі». Жудасна! Жахліва!

Раю прачытаць гэтыя радкі тым, хто дагэтуль усваляе «таварыша Сталіна, вернага спадчынніка Леніна», хоць жаданне маё наўёнае, — гэтых ужо ніколі не пераканаеш, бо яны да скону адданыя бацьку народау.

А ці была альтэрнатыва калектывізацыі? Канешне, была.

Яе прапаноўвалі выдатныя аграрны Аляксандар Чаянаў і Мікалай Кандрацьеў (яго кніга «Рынак зборжжа» мелася ў асабістай бібліятэцы Леніна, ці не з яе пачынаўся ленінскі інш?). Гэта быў шлях сапраўднай кааперацыі, які базаваўся на галоўным тэзісе Кандрацьеў: «Рост сельскай гаспадаркі вядзе... да магутнага развіцця індустрыі».

Але Сталін ведаў ўсё лепш, чым усялякі навуковец, і, згарнуўшы ленінскі інш, паставіў крыж на чаянаўскай і кандрацьеўскай кааперацыі ды індустрыялізацыі, а саміх вялікіх аграрыяў напаткаў трагічны лёс: імя Кандрацьеў зникла на 60 годоў, а Чаянаў пасля пяцігадовай высылкі ў Казахстан быў асуджаны Надзвычайным саветам пры НКУС СССР да смяротнага пакарання, і вялікі навуковец у той жа дзень, 3 кастрычніка 1937-га года, быў расстралены.

Ці ведаў аў гэтым Сталін?

Вядома ж, ведаў.

Што ж тычыцца «кулацтва» бацькі і зямлі, на якой ён працаў, то Твардоўскі піша: «Зямля — гэта дзесяць з невялікім дзесяцін, — уся ў дробных балотцах, зарослая лазняком, ельнікам, бярозкамі, — была ва ўсіх сэнсах незадзросная. Але для бацькі, які быў адзіным сынам беззяменнага салдата і шматгадовай цяжкай працы каваля зарабіў суму, неабходную для першага ўнёска ў банк, зямля гэтая была дарагой да святасці».

Ібацькавырашыў жыць зямлём і з зямлі; каб неяк зводзіць канцы з канцамі; з-за нізкіх ураджаяў ён звяртаўся да малатка — арэндаваў чужы горан і накавальню, працујучы ад світанку да світанку.

Супраць гэтых «сузельных мазалёў» селяніна-працаўніка, а не нахлебніка-дармоўніка, і была скіраваная бязлітасная рэпресійная машына «бацькі народу», — і наступіла ў краіне энtrapія Духу і Працы — тое выроўніванне, якое ў выніку прывяло да казарменнага сацыялізму Сталіна і да дэградаціі ўсёй сельскай гаспадаркі...

Но ўсё, что стало или стане, не сдать, не сбыть нам с рук своих, і Ленін нас судить не стане: Он не был богом и в живых. А вы, что ныне норовите Вернуть бытую благодать, Так вы уж Сталіна зовите — Он богом был — Он может встать.

Такую праўду не могла дараўваша Твардоўскаму ўсемагутная

брэжнёўска-суслаўская ўлада. Разам з той праўдай, чым дыхала таленавітая «новамірская» проза часоў Твардоўскага, гэтая праўда адкрывала чытчу вочы на «верных ленінцаў», — таму секчы яго трэба пад корань.

І ўлада секла Паэта: ён смяротна злёт; але сваю страшную хваробу (у яго была паралізаваная правая палова цела) пераносіў гэтак жа годна, як годна і мужчина трываў невыночны цяжар цокускага цкавання.

З Твардоўскім паўтарылася, як з Пушкінам: калі Аляксандра Сяргеевіча рукой Дантеса забіў цар, то Аляксандра Трыфанаўіча марудна зводзіў у магілу брэжнёўска-суслаўскі молах.

Аб прадчуванні блізкага канца Твардоўскі, ужо адхілены ад кірауніцтва «Новым миром», напісаў у сваім апошнім вершы 4 чэрвеня 1970 года:

Не впасть бы мне в чрезмерную гордыню
(Соблазн велик, всем прочим не ровня)
По поводу забот, с какими ныне
Стремится Власть окоротить меня.

Настале ў Брэжнёва ляжало ў той час паэма «На праве памяці», якую генсак катэгарычна забараніў публікаваць, бачачы ў ёй намёк на свой уласны культ.

Майстэрства сапраўднага Паэта, як вядома, выяўляеца ў мініяцюры, дзе кожнае слова на вагу золата:

Июль — макушка лет, —
Напомнила газета,
Но прежде всех газет —
Дневного убыль света;
Но прежде малой этой,
Скрытиней из примет, —
Ку-ку, ку-ку — макушка —
Отстукала кукушка
Процальный свой привет.
А с лилового цвета
Считай, что песня спета,
Считай, пол-лета нет, —
Июль — макушка лета.

Гэты невялікі верш, раз прачытааны, прыцягвае да сябе, нібы свято, якое літаральна зіхціць з кожнай літары «л». Дзіўная і рыфмоўка мініяцюры: падаеца, рыфма ў ёй звычайная, але ёю Твардоўскі так па-майстэрску карыстаецца, што сама рыфма выяўляе сэнс.

Форма выяўляе сэнс — вось фундаментальны прынцып Твардоўскага, якога Паэт ня ўхільна прытырымліваеца ў любой сваёй рэчы: ці аў-емнай паэме, ці мініяцюры, як гэтая геніяльная радкі, што ўвабралі ў сябе ўесь трагічны досвед-памяць вайны:

Я знаю, никакой моей вины
В том, что другие не пришли с войны,
В том, что они — кто старше,
кто моложе —
Остались там, и не о том же речь,
Что я их мог, но не сумел сберечь,
Речь не о том, но всё же,
всё же, всё же...

Твардоўскі не любіў белыя вершы, бо яны пазбаўленыя галоўнага — рыфмы, без якой (за рэдкім выключэннем) верш становіща паўпрозай. Але і ён пакінуў нам узор белага верша, які так плаўна цячэ, што мы не звяртаем увагі на адсутнасць рыфмы:

Который год мне снится,
повторяясь
Почти без изменений, этот сон.
Как будто я, уже с войны
вернувшись,
Опять учиться должен
в институте
И полон вновь школярской
тревогой,
Как зазубрить лежальные науки.
И страшно мне и горько
осрамиться
В той юности, моей второй
иль третьей.

Яго маладосць — другая, троіця і апошняя, перадсмяротная — была азмрочаная неадступным болем: у першай маладосці ў абкаме кампартыі яго прымусілі адмовіцца ад бацькі, «кулака», які там лічылі, кіруючыся сталінскім азначэннем гэтага памяці, — інакш шлях у пазію (а без яе юнак пазбаўляўся сэнсу жыцця) яму будзе перакрыты.

Твардоўскі жыў з гэтым болем да апошніх дзён. І нават калі была напісаная паэма-пакаянне «На праве памяці», больш гэты не адпустціў яго сэрца, — брэжнёўска-суслаўскі рэжым, прымы спадчыннік сталінскага культу, забараніў публікацыю вялікага твора Твардоўскага, у якім ён так сказаў аб «бацьку народаў», які ні да яго, ні пасля яго не сказаў ніхто.

...Прайшлі гады.

Час усё расставіў на свае месцы. Прыстасаваны — і ўладнія, і каліўладнія — сыйшлі ў нябыт.

І, нібы развітваючыся з імі, ён паставіў ім, за паўтара гады да смерці, палітычны помнік — забойчы верш, які цытую тут цалкам:

Маркс, Энгельс, Ленин, знать бы вам
В посмертном вашем чине,
Каким учёным головам
Мы вас препоручили.
Вам вкупе слава и почёт,
Да и поодиночке,
А что писали — на учёт
И под контроль до строчки.
Ни шагу нам ступить без вас,
Но ваших целей ради
За вами нужен глаз до глаз,
По обстановке глядя.
И ухо надобно востро
Держать — при вас известно:
Ведь что уместно на бюро,
Зачем же повсеместно.
Ведь вы для красного слова,
В избытке увлеченья
Верны порой не до конца
И своему учению.
Вас мягко Стalin поправлял,
Того вам было мало.
Учитите, взялся за штурвал
Небесный житель Мао.

Так, усе яны адышли ў нябыт, а Твардоўскі на небасхіле нашай Паэзіі — побач з Пушкінам — зіхціць зоркай першай величыні.

І калі Марына Цвятаева, гаворачы пра творчасць Маякоўскага як пра «першага паэта мас», напісала, што «азірацца на Маякоўскага нам, а можа быць, і нашым унукам, давядзенца не назад, а наперад», то — дадам ад сябе — нам трэба азірацца не назад, а наперад на Аляксандра Трыфанаўіча Твардоўскага як да першага і апошняга народнага Паэта дваццатага стагоддзя.

ВЕРШЫ

У ЖОРНАХ ВЕЧНАСЦІ

Міхась БАШУРА

Малюнак

Глядзі, малюнак які
я пальцам малюю на шкле.
Колам абазначый сусвет.
Я — кропка, што з краю,
кропка за колам.
Я адрынуў сусвет,
ці сусвет адрынуў мяне?
Узаемна!
Кропка — таксама сусвет.
Сусвет не церпіц канкуранцы.
Але ён не разумее,
што кропкі — гэта кроў у яго жылах.
Без кропак — ён мёртвы.
Кропкі — гэта фарбы.
Сусвет выштурхоўвае кропкі
і губляе колер...
Я вярнуся.
Я абавязкова вярнуся!
І расфарбую сусвет!

21.08.2010
Жодзіна

Лагізмы

Акварыум —
аква —
вада —
ква-ква —
зялёная жабка —
шкляная турма.

Бурбалка —
булбатка —
буркатня —
бүрчаць —
бүрліць —
бухторыць —
бухаць —
бухаць —
бутэлька.

Голос —
голосна —
галасіць —
галасавы —
галасаваць —
галаснуць —
паветра.

Curriculum vitae,
альбо Гульня ў жыццё

Стараежытны грэк —
Адыёзная асоба,
Лічыў, што чалавек —
Абрывізены аловак,
У жорнах Вечнасці
Не варты ні на што.

Лічыў: жыццё —
Азартная гульня,
З якой патрэбна
Змыца ў час.
Цыянід трываў —
На ўсялякі выпадак —
Рыхтаваў свой Exit...

Давесіці думку да канца
Ён ледзь паспей —
Бястварны кат
Сякеру доўга
Трымаць не змог.

Ён быў вандроўнікам —
Лічыўся валацугам.
Патрапіў на паліцы
Прыватных бібліятэк.

Рацыяналізатор

Ён мае рацыю,
Казалі ўсе.
Рацыяналізатор,
Рамантык,
На крумкача падобны,
Збіраўся
Замест цырка
Лазню збудаваць.

Авантурыст,
Бухгалтар па натуры,
Прыход не разлічыў,
Патрапіў пад расход.

Стойкі алавяны ваяка

Цынік,
Батанік,
Улюблёнец жанчын,
Падковы сківіцай ламаў,
Нічога не саромеўся,
Ніколі не здаваўся,
Як штала, прамы,
Ішоў напралом
Пад кулі, электрычкі, абиасы.

Згардў,
Зніякавеў,
Сумеўся
І зламаўся
У барацьбе з адной.

Гусар,
Ваяка,
Самурай...
Кішэнным стаў,
Марыянеткай,
Маленькай кропляй волава.

Шумяць намоклыя лісты
На дрэвах сонных,
Прытаў вясенні дождж густы
Да шыб ваконных.

Ад сонца дзённага астыў
Асфальт гарачы.
Я за сабой спаліў масты
Усе без астачы.

Гараць няшчырасці лісты
Ўагні пякучым,
Ды застанешся ў сэрцы ты
Тугой балочай.

Вечер...
Вечар...
Сонны млын
разганяе чары ночы.
А яна па небе крочыць
ціхім поступам дзявочым.
Дочку-Сонца спаць паклала,
сына-Месяца пазвала
замяніць сястру на варце.

Вечер...
Вечар...
Сонны млын
вечарніц на баль склікае —
іх навокал шмат блукае,
маячком святляк бліскае.
У густой начной сінечы
гойдаеца голас нечы:
«Будзе сёння тут вяселле!»

Вечер...
Вечар...
Сонны млын...

Імёны

За вакном рэстарана-вагона
Кіламетры дратоў тэлеграфных
Наматала жыццёвае кола.

Колькі лёсам мяне пакідала,
Колькі станцый мінуў?
Незлічона!
За плячыма — ад'езды, прытынкі...
У вачах — развітанні, сустрэчы...
Помню боль і чыесъці абдымкі.
Помню слёзы і погляд нечы...
Твары,
Руки,
Усмешкі,
Выскалы...

І імёны, імёны, імёны...
Сотні тысячаў імёнаў
Прамільгунлі і заслі.
У сядомасці след іх застаўся,
Як сон, неістотны.
Помню дзесяць імёнаў —
Твае сярод іх.
І ўсяго толькі?
Мне болей не трэба.
Дзеля іх я жыву.
Дзеля іх я...
Помню...
Званок.
Уэко трэці.
Аддаляеца ціхі прыстанак.
За плячыма — сонца садзіца,
У вачах — нараджаеца месяц.
На душы — неспакой і чаканне,
А ў сэрцы — надзея і вера.
Я стынлюса нарэшце
Сярод неба шырокага.
Я ўспомню
Адзінокае нешта і важнае.
Я вярнуся
Травенськім вечарам
Да знічкі тваёй.

Котка

Ты ўмееши чакаць.
Я ўбачыў, як ты чакаеш,
і зразумеў, што загінуў.
Мы сустрэліся нарэшце,
але ты вострыш кіпцюры
і казычаш мне спіну.
Ты пачала гульню.
Я нават не супраціўляюся —
у мяне няма ніводнага шанца.
Я бачыў сябе паляўнічым,
але табе ўсё роўна,
кім уяўляе сябе
твоя ахвяра.

Па халодным асфальце ганяе
Адзінотны самотнік апалае лісце,
Падымае, віхурыць, кідае ў твар
Дзяўчыне ў жоўтым плашчы.

Схамянеца, ўсміхнецца і зноў засумуе
Дзяўчына ў жоўтым плашчы.
Восень...

Снег

Павязкай марлевай на дол,
скалечаныі людзьмі,
кладзеца першы снег.
Ды раны рваныя Зямлі
эпохі НТР
схаваць не здолеў ён:
крыавава-хлюпкія дарогі,
як шрамы бізуну южноземных,
а на іскрыстай прасціне —
сляды дыванна-пыльных бітваў.
Да неба цягнуща з мальбою
іржавых труб
пакручаныя рукі,
на белым снезе
мерзнуть галубы,
як слёзы...

Каханне —
эта рваныя
шрамы
чырвоным
алоукам
на шматку
паперы
за хвіліну
да электрычнага
кресла.

БЫЛІЦА

ГІСТАРЫЧНАЕ ПЫТАННЕ

Мікола Ільючык

Мікола Ільючык нарадзіўся ў 1966 годзе ў вёсцы Багданаўка Лунінецкага раёна. Скончыў Беларускую сельскагаспадарчую акадэмію. Аўтар зборнікаў вершаў «Дзе жыве душа», «Шматкроп'е кропель», зборніка прозы «Роспач і надзея».

У 2008 годзе быў прыняты ў Саюз беларускіх пісьменнікаў.

Ля вясковай крамы заўсёды людна. Пакупнікі — гэта кантынгент пераменны. Але ёсьць і такі, для каго знаходзіцца каля гандлёвай кропкі стала амаль абавязковым. Сярод заўсёднікаў і тыя, хто збірае дробныя грошы, не саромеючыся прасіць кожнага строчнага: «Дай сто рублёў, крыху не хапае». Прычым, гэтая слова вымаўляюцца нават тады, калі ў кішэні зусім нічога яшчэ няма. Пара гадзін стаяння — і на бутэльку «бырла» назбіраецца. Калі пашчасціць, то не толькі на «дзіцячу» 0,5, але і на «дарослу» 0,7.

На вясковай «тусоўцы» абавязковая прысутнасць «арыстакратуў». Яны купляюць пляшки віна і мінімум закусі. Абавязковая — пластыкавы аднаразовы кілішак. Нетаропка, смакуючы, пачыгаюць «віно» і разважаюць пра палітыку альбо аб чым-небудзь узнейшым. Гэтыя прызыўчайціся не падымаць нічога цяжэйшага за шклянку і да любой працы ставяцца з непрыхаванай пагарда.

Апошнім часам там можна заўважыць і маладых хлопцаў, амаль падлеткаў. Ім вельмі хочацца хутчэй далучыцца да «сапраўднага дарослага жыцця». Гэтым больш даспадобы прадукцыя айчынных бровараў. Смокчуць піва з пластыковых бутэлек і глядзяць на белы свет закаламучаным абыякам позіркам.

Важныя жыццёвые пытанні маглі вырашанца ля самой крамы ці ў старым садку побач, на пакінутай сядзібе...

Сярод сталых наведальнікаў крамы ўсё часцей стаў з'яўляцца Кастусёк. Яму б унукуў ці нават праўнукуў люляць. Дык не. Цягнула да людзей, да грамады. Старога чалавека ў вёсцы звалі па-дзіцячы, ці то ласкава, ці то зневажальна — Кастусёк. Хоць даўно парагу яму было звашча Канстанцінам Іванавічам.

Невялічкага росту. Шапка кліночкамі яшчэ ніжэй прыгінала яго

да зямлі. У руцэ абавязкова кіечак. Адпаведна аbstавінам, Кастусёк мог на яго абапірацца пры хадзе, а мог праста несці ў руцэ ці пад рукой. Мог кульгаць, а мог ісці і не кульгаючы. Накульгваць мог як на левую, так і на правую нагу. Тут ужо нікай заканамернасці нікто не заўважаў. Як кажуць, магчымыя варыянты... Абавязковым аксесуарам у Кастуськовым гардеробе былі медалі на зялёнym пінжалу, а з пінжалом Кастусёк не расставаўся ніколі. Сапраўднае «асарці» бразгацела на грудзях: юбілейная медалі да розных угодкаў Перамогі, некалькі працоўных узнагарод, сярод якіх «Ударнік пяцігодкі», і нават розныя значкі на ваенную тэматыку.

Кастусёк — ветэран. Хоць усе ведалі: на фронце ніколі не быў. Казалі, што падлеткам пасвіў сконціну, што трымалі партызаны ў далёкіх урочышчах. На парослых лесам ды хмызам высах сярод непралазных балотаў невялічкага расточки хлапчук, што меў ці то імя, ці то мянушку Кастусёк, бавіў час сярод чарады каровак ды некалькіх коней.

Канешне ж, партызанская атрад — не курорт, і, напэўна, Кастусёк заслужыў некаторыя свае медалі. Хоць было заўважна: на мітынгах, якія ладзіліся з нагоды чарговага Дня Перамогі, ветэраны-франтавікі глядзелі на Кастуську са знявагай і грэбавалі ім. А пасля таго, як у ветэранская кампанія паблізу славутай вясковай крамы распіваліся «франтавыя стограмі», Кастуська нават мог агрэць кіем аднавокі і аднаногі ветэран, што прайшоў амаль усю вайну, па мянушцы Артылерыст.

Чарговы выхад Кастуська «на шопінг», як жартайліва казала яго ўнучка, выдаўся ўдалым. Выходзячы з крамы, Кастусёк сустрэўся з даўнім сваім прыяцелем Хведарам. Яны амаль што аднагодкі. Жылі да вайны на адной вуліцы. Заможная і працавітая сям'я Хведара падтрымлівала абарванца Кастуську то хлебам, то нечым з вонраткі. Прыйзінасць і сябровскія пачуцці захаваліся праз гады, і Кастусёк радасна замахаў кіем:

— Хведзька! Ну, як ты? Даўно не бачыліся!

— О, Кастусёк! Ты ўсё такі ж балбатун! — не хаваючы радасці ад сустрэчы, гучна прамовіў Хведар.

— Слухай, во пляшка ў мяне ёсьць. Хадзім у садок, пасядзім, пагамонім...

— Хоць і працы зашмат, але ж хадзім, — адразу пагадзіўся з Кастуськом сябар.

Паселі на мураву ў садзе пад старой яблыніяй. Кастусёк дасцяў сцізорык. Адрэзаў хлеба, кавалак кілбасы. Харчы леглі на свежыя нумар «СБ». Запаслівы гэты Кастусёк! Усё ў яго з сабой: і сцізорык, і выпіўка з закускай, і нават сурвэтка, няхай сабе і з газеты, і шклянчака — сапраўдная «стограмоўка»...

З лёгкім трэскам павярнуўся вінтавы корак «Беларусі сінявай», і беленькая забулькала ў шклянку. Выпілі па адной, злёгку прыкусілі. Неўзабаве праpusцілі па наступнай. Кастусёк, надта ж энергічны і без гарэлкі, загаманіў па ўсю моцу, дапамагаючы сабе жэстыкуляцыяй. Ад нечаканай

гаманы ачомаўся хлапец, які адпачываў пад кустом непадалёку. Пераканаўшыся, што гэта ўсяго толькі два дзядзькі прыслалі выпіць і нікай пагрозы для яго нямашка, зноўку распластаўся на зямлі. Пры гэтым адзначыўшы для сябе, што калі старыя сыдуць, трэба збраць бутэльку. Вінтаўая...

Рантам Кастусёк, перайшоўшы на шэпт, пррапанаваў:

— Хведзька, давай я табе па друже дапамагу...

— А што мне дапамагаць? Я і сам яшчэ не знямоглы. Гаспадарка невялікай, нам з Параскай хапае. Калі што, сыны прыедуць, дапамогуць...

— Не, я не аб гэтым. Давай вырашым з табой адно гістарычнае, так бы мовіць, пытанне, давай цябе ветэранам зробім, — яшчэ больш сцішыў голас Кастусёк.

— Якім яшчэ ветэранам? — нічога не ўцімішы, перапытаў Хведар.

— Ветэранам вайны. Такім, як я. Гонар, ды і пенсія будзе большая, — аргументаваў сваю пррапанову Кастусёк.

— Смяешся? Хопіць кіпіць з мяне! Які я ветэран, я ж нарадзіўся ў 37-м, — пакрыўджана запярэчыў Хведар.

— Няважна. Я не нашмат старэйшы за цябе. Але ж партызанам дапамагаў, і даведку мне выдалі аб тым, што быў сувязным партызанская атрада, — не супакойваўся Кастусёк.

— Сорам перед людзьмі які! На што ты мяне падбіаеш? Хто дасців мне такую даведку? — забубніў пад нос Хведар.

— А зараз і даведка не патрэбна.

— Як гэта?

— Напішам пару паперак: паказанні сведкаў, што ты насамрэч быў у атрадзе. Адну напішу я, другую — Максім Цыбулька з Глінішчай. Я яму зрабіў пасведчанне ветэрана, дагэтуль не праставіўся, гад... А ты, Хведзька, толькі заяву напішиш. У раён сам усё адвязу.

— Дык што, і Цыбулька ветэран? — здзіўлена спыталі Хведар.

— Так. Напісалі, што быў сувязным у атрадзе, што прыйшоў з Глінішчай да нас у Паплавы выведаць звесткі аб немцах, што тут атабарыліся. Нават даведку

медицічную зрабілі, што нямецкая аўчарка яго пакусала тады. Ніжэй спіны шнапы засталіся... — скаравораю адказаў Кастусёк.

— Ведаю, што сабака пакусаў яго, толькі не нямецкая і не аўчарка. То быў дварняк дзядзькі Яўхіма з хутара. Кажуць, ледзіве аднялі. Менш трэба па чужых агародах лазіць... На ўесь азадак адмечіна, на ўсё жыццё, — незадаволені забуркавае Хведар.

— Ой, хто там разбярэ ўжо: чый сабака, як пакусаў, дзе і за што... Ну, дык што, згодзен? — перапытаваў Кастусёк.

— А што скажуць франтавікі? Засмяюць!

— Колькі іх засталіся на вёсцы? Але сі Галавач ды Антось Малейчык... Ім ужо не да цябе, ледзіве кльваюць.

— Кастусёк, адчапіся, не спакушай, лепей налі яшчэ па адной ды разыдземся па добраму.

— Ну ты і дурань, Хведар. Ты ж вайну памятаеш?

— Памятаю, хоць і малы быў. А немцы дык нават на пастоі ў нас былі.

— Ветрык закалыхаў голле яблынкі. Ліспе зашапацела, быццам таксама хацела падтрымаць размову.

— Ну вось, напішам, што ты нават шкоду ім якую зрабіў ці выведаў для партызанаў нейкія каштоўныя звесткі. Узнагародзіць! Хто цяпер разбярэ? А ветэраны патрабныя... Хтобудзе моладзі пра вайну распавядаваць? Вунь у школу мяне запрашалі. Бухцеў дзеткам пра вайну, пра партызанку...

— А што ты бачыў, седзячы ў лесе ля статкі? Аб чым дзесяцям гаварыў?

— Ці мала па тэлевізары ды ў кінафільмах паказваюць?! Ды і газеты толькі пра гэта і пішуць напярэдадні Дня Перамогі... Тоє і гаварыў. Кветкі падарылі, дырэктар потым у кабінечке шклянку паднёс.

— Як быў ты прайдзісветам, Кастусёк, дык і застаўся ім!

— Хведар даў зразумець суразмоўцу, што трэба ўжо спыніць гэтую бяседу.

— Няхай сабе і так. Але ж да свята мне, а не табе, новыя плот

джаля... Адным словам — клопат аў ветэранах.

— Не, я неяк сам абыдуся...

— Хведару захацелася хутчэй скончыць размову і сысці.

— Ты ж сам кажаш, Хведзька, што немцы жылі ў вашай хаце. Значыцца, і вашая сям'я пачырпела ад іх. А няўжо ты ім і сапраўды нікай шкоды не зрабіў?

— Не, — сцішана адказаў Хведар.

— А чаму?

— Гуляліся са мной яны. Цешыліся з мяне. Нават форму салдацкую пашылі і боцікі. Мамы, сваіх дзетак узгадвалі, вось і забаўляліся са мною. А цукерак і шакаладу колькі перакаштаваў тады. Потым за ўсё жыццё, мамы, столькі не давялося з'есці.

— Не да цукерак было... А ад тых часоў толькі добрыя ўспаміны.

— Хопіць мне ўжо тваіх успамінаў, — запярэчыў Кастусёк, — апошні раз пытаюся: будзеш ветэранам?

— Не! Адчапіся, назола! — цвёрда вымавіў Хведар.

Разам яны падняліся з долу. Кастусёк склаў у торбу свой паходны камплект: шклянку і спізорык.

— Ну бывай, Хведзька, сустрэнемся!

— Бывай, сустрэнемся, магчыма...

Старыя паклышпалі ў розныя бакі: Хведар да хаты, а ў Кастуську быццам бы засталіся няўшырашаныя справы ля крамы...

На недапітую пляшку гарэлкі з-за куста пазіраў змучаны алкаголем маладзён памянуши Цыбульку. Тхорык і жыў з таго, што збіраў бутэлькі. А тут такое шчасце. Гэтыя старыя недабіткі, мамы, пасварыліся між сабою і пакінулі не толькі пляшку, а нешта і для яго. Хлапец, хоць у галаве музіціла, падняўся, зірнуў у адзін бок, потым у другі... «Ужо не вернуцца, — падумаў пра сябе, — можна ісці да нечаканай здабычы, добра, што пасварыліся старыя. Шанцуе мне сёняння»...

З

▶ ВЕРШЫ

ЗНАКІ ВОЛІ

Алесь МАСАРЭНКА

Стольны горад

Надзёнае ў акно сініцай б'еца
і ў мітусні звычайнай прападае.
Адвеу Менскам горад мой завеца
і новага назову не жадае.

Ёсць у паданнях і пра тое звесткі,
як ворагаў Няміга патапляла,
і як бясплаўна ірадаў парэшткі
славянаў сіла ў пазамежжжа гнала.

Мой горад разбураў недавяркі,
раскрайвалі святыя рарытеты.
У файнім харастве фасадаў яркіх
прачытаўца праўкаў запаветы.

Гісторыя паўторамі багата —
зайздроснікаў амбіцыі не зніклі.
Казыча сэрцы і сёння тарбахватам
архіўны пыл ад скрадзеных рэліквій.

Смог вынішчае паркавыя дрэвы,
спякоту правакуе, бураломы.
Экалагічных выбухаў залевы —
тэхнічнай рэвалюцыі сімптомы.

Шукае горад выйсце, не блазнue —
напятыя яго нервы аж да звону.
Ён дабрабыт і годнасць гарантуюe,
ратуе ад духоўнага палону.

Абраны горад нездарма сталіцай —
тут праўкаў дух кропнічыць дабрынёю.
Мне даўняе і сённяшніе сініца,
з'яднанае барацьбітой крываю.

10. 8. 2010

Пра мову

Бы аладку пры голадзе,
я ацэнваю слова...
Не чуваць, каб дзе ў горадзе
была правільная мова.

Нехта плешича трасянкай,
як касу адбівае.
А ў кагосці балванкай
з рота слэнг вылятае.

Ах, народзе-народзе,
мовы роднае збыўся.
У сваім агародзе
у крапіве заблудзіўся.

Б'е сінечаю ў очы
слова роднае мовы,
але стравунік сірочы
на ўсе здрады гатовы.

Скажаш пану па-свойску —
атрымаеш хвіндоса.
Па-расейку, па-польску —
кіне костку з падноса.

Круць туды, верць сюды —
галава ідзе кругам.
Ад пустой лебяды —
ні з касой, ні за плугам.

I прывык беларус
ублагаць сваіх катав:
чымся голад — прымус
хай, дарма што і клятвы.

Не да мовы было,
не да кніг і выгодау.
Мізарнела сяло,
памірала свабода.

Ды адвечнае штось
старана наша мае,
і надзея ўсё ж ёсць:
беларус акрыле!

Не маўчи — карыстай
сваё слова, шаноўны:
яно — звонкая сталь,
загартоўкі духоўнай.

30.08.2010

Крамлёўцам

Беларусь не памре
ад саўковай хваробы,
хочь вятры, што з усходу
і заходу дзымуць,
намятаюць на шлях
беларускі супротив,
бесправственную чыніць
наукол каламуць.

Лёс краіны здаўна
падаецца трагічным —
студзяць мары яе
души прагнных звырод.
Што было тут і ёсць,
ужо стала прывычным.
А як будзе далей —
тое скажа народ.

Неадступна, нахабна
лезуць слепнямі ў очы
«пабрацімы» сумніву
і зла груганы.
Кодла мафій чорнай
зубамі скрыгоча —
услыўляе фубло
крыгадушнай маны.

Кажуць: мы не жылі
самастойна ніколі,
і заможнага быту
нам ужо не дастаць.
І не трэба шукаць
беларуское долі —
лепей раз і навек
расіянамі стаць.

Светлафор праваслаўю
зялёны ўключылі:
бог адзіны, то — бачце! —
мы — дзеўці яго...
Клікунам у ярмолках
працэс даручылі —
нас ратуюць панове,
але ад каго?!

Перамены наўкол —
паварот да прымусу.
Двухголовы арол —
крыгадзюбы манарх —
замануўся ўчарніц
светлы лёс беларусу,
які выбіўся ў людзі
і сам сабе гаспадар!

Алігархаў крамлёўскіх
пошасць дзікай точыць —
атрымалі нарэшце
ад варот паварот...

Ім углас сказали —
адкрыта, у очы,
што з каленяй устаў
беларускі народ!

Ёсць дзяржаваўнасць у нас
і палосаў памежжжа.
Ёсць законы свае,
як і мова свая.
Нам гадзіннік крамля
боем сэрцы не рэжэ,
не замуціць і зрок
злыдня ў хіжых гайні.

30.08.2010

Настроўвае

Барва восені яркай
чэзне ў беліве студы.
Выпадае ў асадак
вясёлы настроў.

Голос ветру падобны
на голас іуды,
а сняжыннак палёт —
на ўспалашаны рой.

Лістапад прадвяшчае
завірухі, бураны.
Снегань, студзень і люты —
тройка сілавікоў —
сыпле холада соль
на душэўныя раны,
боль якіх не сціхает
ад веку вякоў.

Люты — цар завірух
і пякельных марозаў —
захапіў трон улады
дый прысвою ю няўзнак.
Чыніць свой супраціў,
вые воўкам пагрозна:
у адстаўку сыходзіць
не хоча ніяк.

12.09.2010 ...Шлю дурынду за гэта
чалавечы праклён.

13.09.2010

Знакі

Гэтай зімняй парой
намяло белых гурбаў.
Ні праісці, ні праехаць —
заторы паўсюль...
У падвалах бамжы
грэюць спіны ля трубаў,
на сябе нацягнуўшы
з паўдзясятка кашуль.

Недзе побач каты
з пацукамі ваюць,
да бамжоў не хічуцца,
бо засмажаць, з'ядуць.
Горад чынна жыве,
людзі рупна працуць.
На ханыг-апушчынцаў
з верхатуры плююць.

Знакі вясны — капяжамі
трызвоніць адліга.
Знак цяпла — вылязаюць
на сонца бамжы.
Сэксу знак — у паўзмроку
на лаўцы чувіха
распластанай пад хахалем
мройна дрыжыць.

Прыглядзеца — і знакаў,
бы зорак на небе.
Яны ўсе — як прыкметы,
як лёсу віток...
Хто жыре ў раскоши,
хто чэзне ў ганебе —
раўнапраўе гвалтуе
зашораны цмок.

Лета знак — калі ў рэчыцы
зацвітае гарлачык.
I балотных вужоў

ловяць спрытна буслы.
Калі скрушина на ўзлеску
івалга плача,
закаханым вяшчуе
завабныя сны.

Ну а з восені знакаў —
людзі дзіву даюцца:
жоўты колер — дабро,
шэрты — слота, дажджы.
Знак бяды — калі пройдё
з пазмаў смяюцца
і ў Ізраіль з'яджаноць
паўкроўкі жуды.

Шчасція знакаў нідзе
я пакуль што не бачыў.
Пэўна, вынес іх бог
за жыцця рубікон.
Знакам волі ѹ няволі
праўду д'ябал пазначыў.
...Шлю дурынду за гэта
чалавечы праклён.

13.09.2010

* * *

Пачынаюць смачнець
на выжарах суніцы.
Грому летняга медзь
па-над лесам звініць.
Высякаюць аzon
з туманоў білікавіцы,
нахкім водарам ён
на расе зіхациць.

З яснай явы сышло
хат вясковых сутонне.
Хараство адышло
ў фазу іншую — скон.
Горад памяць набыў —
у гарышках на балконе
гэаргінай расцвіў
зніклых вёсак бутон.

23.09.2010

Бабіна лета

Шэрых воблакаў сум,
сонца выбліск рапханы...
Я не збыўся ад дум —
у палон іх забраны.

Сівізной павуцін
млее бабіна лета —
стрэмка ў сэрцах мужчын,
песня, што недапета.

Лепш не бачыць палёт
серпанціна істужак —
карацее на год
ітчасце дзеў-папялушки.

29.09.2010

УСПАМІНЫ

СТАРОНКІ ПАМЯЦІ

Анатоль КУДРАВЕЦ

Кудраўцы старэйшага пакалення ўсе сышлі ў магілу, і сёння даведацца што-небудзь новае ці пацвердзіць ўсё гэта няма каму. Як помню (а гэта, лічы, семдзясяц гадоў), кръж заўсёды быў такі шэры, высаходы, абымшэлы, нібыта час не меў улады над ім. Усё-такі знайшоў уладу — нядзяўна звалу.

Па ўсім, апошні пан Карбановіч быў не з ганарыстых, часам запрашаў беднага суседа Хведара на паляванне і нават да сябе ў дом. Здавалася, так будзе заўсёды. Але нечакана здарылася бяда: ці паствуhi праспали, ці так захапілі, але ў гэданы час панкія коні да чарнатаў здратавалі дзедаў азімы клін. Дзед пайшоў да пана з прэтэнзіяй, каб той ці сплаціў, ці адмяніў здратаванае поле на сваё засеянае. Відаць, гаворка праходзіла бурна, бо дбайнія служкі вынеслі дзеда з пансікіх пакояў на кулаках. Пакачалі так, што той ледзь дабрый да свайх хаты. Паляжаў некалькі дзён, пахаркаў кроюю і памер. Пан Карбановіч прыйшоў развітаца з суседам, пастаяў у галовах ля дамавіны, выдзеліў на жалобны стол бычка са свайго статку. Дзеду Хведару было сорак гадоў. На руках у ягонаі удавы Параскі засталося шасцёра: Аўгіння (1901 год нараджэння), Яўмен (1903), Пятрок (1905), Павел (1907), Паўліна (1909), Мікола (1911). Быў то 1914 год.

Баба Параска была быстрая, рухавая, росту невялічкая, трошкі больш за метр пяцьдзесят, але характар мела дзелавы, актыўны. Ішчэ на памяці сёняшніх старэйшых людзей раскарчоўвалі дзялянкі ў лесе на вышэйшых мясцінах, каб сеяць проса і каноплі, а каля іх, недзе пасярод трохкуніка, створанага гарадамі Мінск–Магілёў–Бабруйск.

Асёлі паны ў гэтых мясцінах з часоў Вялікага Княства Літоўскага.

Кудраўцы з'явіліся тут пазней. Адно вядома дакладна, што ішчэ за прыгонным часам (1861 год) нехта з Карбановічаў выкупіў у падмаскоўнага памешчыка двух братоў Кудрявцевых, прывёз, выдзеліў па некалькі дзесяцінаў прыбалотнай зямлі. Пасяліліся яны недалёка ад пана, паабапал дарогі, што вяла ў Коубчу, насыпраць, можна скazaць, вонкі ў вонкі.

Як звалі братоў, засталося неядома. З часам Кудрявцевы сталі Кудраўцамі. Відаць, цяжка было мясцовым людзям прамаўляць муронае нетутэйшее прозвішча. Адзін з братоў быў рослы, другі драбнейшы, меншы, і людзі, каб не блыгтаць, назвалі аднаго Кудраўцом, другога Кудраўчыкам. Так і пайшлі па ўсёй далейшай лініі паралельна Кудраўцы і Кудраўчыкі, хая ў дакументах прозвішча заставалася адно — і тыя Кудраўцы, і тыя Кудраўцы.

На аколіцкіх праваслаўнанакатліцкіх могілках у кутку, дзе хавалі Кудраўцоў (Кудраўчыкі займалі свой куток) захаваўся ненысокі, пахілены, урослы ў зямлю востразакруглены шэры камень, на якім выбітыя два слова: Кудравец Анастасія. Дзядзька Мікола казаў, што гэта камені на магіле ягонаі бабкі, а нашай прарабкі. Побач з гэтым каменем ішчэ некалькі гадоў таму стаяў высокі, метры ў трох, абымшэлы дубовы кръж. Знаў жа, дзядзька казаў, што стаяў ён на магіле мужа Анастасіі, нашага працьдзеда.

Як птушку да гнязда, як жабу да карча, цягне чалавека ўспомніць сябе малым, і перш за ўсё — з чаго ж ўсё пачыналася, як табе адкрываўся гэты свет.

Самае першае, што засталося ў маёй памяці: лета, акно ад вуліцы

вынята, а на падаконніку, на ўсю яго шырыню, ляжыць маснічна — вузэшы канец ля шарога, шырэйшы — на падаконніку. Насцілаюць падлогу, дошкі на ўсю даўжыню хаты, і занесці их усярэдзіну можна толькі праз акно. Сонца збіраецца заходзіць, і чыста адгліняваная залацістая маснічына з магутнай яліны аж іскрыцца пад яго касымі праменнямі. Яліна сапраўды была магутная, на чатыры ці пяць таўстых дошак, якіх, калі паклалі адну ля адной, хапіла на добрую трэць падлогі. Пазней, ужо дарослы, я спрабаваў даведацца ў мамы, у якіх гадах, калі гэта было. Яна сказала, што я не магу гэтага помніць: калі слалі падлогу, мне было паўтары гады. «Не магу», але ж я помню: лета, сонца збіраецца заходзіць, вынятае акно, а на падаконніку шырэйшная залацістая маснічына...

Помніцца ішчэ такое: вясна, я на падаконніку таго ж акна, уторкнуўшыся носам у шыбіну. Па вуліцы, па яе сярэдзіне, ідзе трактар на жалезным колавым хаду, арэ вуліцу пад дарогу. За ім, як вараніё, бягучы дзеці. Мне быў таксама хочацца туды да ўсіх, але я не магу: я малы, на дзве трэці акна, у мяне нават штонікаў няма, адно доўгая, ніжэй каленяў, кашуля. Колькі мне — два, трэй гады, — не ведаю...

І зноў вясна. Пасля менінгіту я пайшоў на папраўку, і мяне, захутана ў посцілку, мама вынесла на ганак, пасадзіла ля сцяны. Добра грэе сонца, у небе заліваюцца жаўранкі, ля хлява на дрыговіні грабуцца ў трэсках куры з пеўнем. Мне хочацца расхінуць гэту посцілку і пагнацца за імі, але я вельмі слабы, ногі калоцца, і двор мокры. Але жыщё кліча і радуе...

Восень, дзеці пасвяцілі коней. У нас кабыла — армія забрала нармальнага каня, а пакінула дурную кабылу з перарэзанымі на нагах жыламі. Паціху з кустоў яна забрыла ў жыта. Разумны

чалавек адварнуў бы... голасам, крыкам. А я — дубцом па нагах, раз, другі. Яна падкінула задам і капытом мне ў лоб... Я і зваліўся. Трохі паляжаў, ачнуўся, убачыў, што на ілбе кроў і на руцэ кроў, і з голасам пайшоў дамоў...

Пачатак вайны ўспамінаецца нечаканасцю, няпэўнасцю. Мужыкі ходзяць па сяле і месца сабе не знаходзяць. То там збяруцца, то там. Шу-шу, шу-шу... Малых хлапцоў не падпускаюць... А тым хочацца ўсё ведаць, ўсё чуць.

Пасля мужыкі раптам папрападалі. Тут былі, а тут іх не стала. І Санькоў, і Цэдрыкаў, і Ізмераў, і Кудраўцоў. Каго прызываў ваенкамат, хто сам прыхаваўся. Дайшлі чуткі, што многіх з прызваных ваенкаматам немцы заграблі ў лагер пад Магілёвам. Бабы пацягнуліся туды. З торбамі, з яйкамі, з салам... Жах што тварыліся там. Мужыкі гінулі з голаду, з холаду, ад паносаў пасля вараных буракоў. Трапілі туды і мае дзядзька Пятрок і Мікола. Цётка Поля, Міколава жонка, ездзіла туды. Вярнуўшыся, яна рассказала пра дрыгачыя рукі, якія цягнуліся праз сетку да кожнага кавалачка хлеба...

Чаму я пачаў пісаць? Відаць, таму, што не пісаць не мог. Калі б сур'ёзна перабіла нешта іншае — праца з тапаром у руках, ці матэматачныя практикаванні, ці ішчэ што, — калі б ўсё гэта было мацнейшае і захапіла ўсяго, можа б, і не пісаў. Хаця не, усё роўна пісаў бы.

Калі чалавека недасведчанага, далёкага ад тэхнікі, прывесці да кучы металу, розных дэталяў і механізмаў і сказаць, што гэта машина і для таго, каб паехаць на ёй, патрэбна зусім нямнога: сабраць у пэўнай паслядоўнасці, звініць адны часткі з другімі, спаяць, паставіць на колы, «абуць» колы ў гуму, заправіць бак бензінам — гэта значыць, зрабіць тое, каб кожная з гэтых дэталяў увайшла ў звязку з астатнімі і ўсе яны разам зажылі

як адзіны жывы арганізм, — дык вось, калі гэта сказаць чалавеку недасведчанаму ў тэхніцы, ён ніколі не паверыць, што на гэтай кучы металу можна паехаць.

Але калі сказаць вопытнаму механіку аўтагаража, варту яму кінучу вокам на ўсю гэтую груду механізмаў, каб ва ўяўленіі ягоным паўсталі машина — прыгожая, лёгкая, паслухмяная, якія тысячамі бегаюць і па нашым Мінску, і па зямлі ўвогуле, ён не толькі возьмеца за работу, а і давядзе яе да канца, і падзе на той машине.

У дадзеным выпадку гаворка ідзе пра неабходнасць фантазіі нават дзеля таго, каб з гатовых дэталяў, блокаў сабраць машину. Тым болей яна патрэбна пісьменніку для таго, каб з неіснующых ваенкаматам немцы заграблі ў лагер пад Магілёвам. Бабы пацягнуліся туды. З торбамі, з яйкамі, з салам... Жах што тварыліся там. Мужыкі гінулі з голаду, з холаду, ад паносаў пасля вараных буракоў. Трапілі туды і мае дзядзька Пятрок і Мікола. Цётка Поля, Міколава жонка, ездзіла туды. Вярнуўшыся, яна рассказала пра дрыгачыя рукі, якія цягнуліся праз сетку да кожнага кавалачка хлеба...

А з чаго ўсё пачыналася?.. Можа, з гэтага?..

Суботні зімовы вечар. У хаце распаленая да чырвоных бакоў жалезная печка — сушыць нядайна памыту падлогу. Смалновы пах чыста выскабленых падсохлых маснічын. Ля сцяны, на шырокай канапе — бацька з дзядзькамі Міколамі. Кураць, ціха гавораць. Ні мамы, ні дзяўчат няма — яны пабеглі ў лазню.

Пад столлю над сталом вісіць лямпа. Паставіўшы кнігу так, каб было лепш відно, стоячи перад сталом, я чытаю «Дрыгву». Стоячы, бо так, па прычыне малога росту, я вышэйшы. Чытаю ўтолас, каб чулі бацька і дзядзька Мікола. «Дрыгву» ў другім класе ішчэ не праходзяць, гэта кніга маёй старэйшай сястры Мані, я ўзяў яе паглядзец. Пачаў чытаць і ўжо не мог адкладці. І мне хочацца, каб і бацька, і дзядзька чулі, пра што тут напісаны і напісаны так хороша.

«Спакойна і павольна, як у зарованим сне, утуліўшыся ў балоты, нася Прыпяць сухадоламу Дняпру сваю багатую даніну...»

Чытаю, заварожаны магіяй слоў, яны ліоцца плаўна і вольна, нібы нараджаюцца ўва мне самім, нібы гэта я сам усё так складна прыдумаў. Закалыханы сваім голасам, не адразу заўважаю, што перастаў разумець, пра што чытаю. Словы перарастаюць у музыку, і ўжо здаецца, што не маё сэрца ідзе ўслед за пісьменнікам, а ён сам ідзе ўслед за рухам майі душы і гэтага вечара, і гэтай цішыні, і гэтай щэплай вымытай і падсушанай падлогі...

Спахопліваюся, бо бачу, што бацька з дзядзькам перасталі гаварыць, слухаюць мяне. Гэтае адкрыццё перарывае чытанне, я пазіраю на іх. І тады дзядзька, укінуўшы галавой, пачынае сам:

Дрэнна маё жыццё,
Усё ідзе не ў лад:
Лезу я наперад —
Асадзі назад...

Гэты знерваны, успыльчывы, пашчыпаны фінскай і гэтай войнамі чалавек, ён і цяпер, праз паўтара гады пасля таго, як яго прывезла дамоў шпітальная сястра, прыйшоў з мыліцамі: зноў адкрылася рана на назе. Але як ён чытае?.. Ён не чытае, а рассказвае пра сябе. Гэта ў яго, куды ні ткніся, «асадзі назад». Гэта ён і ёсць той мужык, сын бядоты, які недаесць і недаспіць...

І гэта праўда, так і было. Яго бацька, і бацька майго бацькі, да смерці збіты наймітамі пана Карбановіча, памёр у сорак гадоў. Баба Параска засталася адна, на руках шасцёра дзяцей. І яны вымушаны быті пайці на паклон да таго ж пана Карбановіча, прасіцца, каб узяў уні на працу, каго парабкам, каго паствушенком...

Засталіся жывыя, павырасцілі, пажаніліся, разбудаваліся ў Аколіцы на шэсць двароў...

Недзе неўзабаве за гэтым вечарам здарыўся ў Аколіцы, на нашым пасёлку, выпадак, які абурый усіх. Знайшоўся ў сяле чалавек, які ноччу, калі гаспадар дома, наш сусед, быў у ад'ездзе, залез на гарышча ягонай хаты і адкруціў галовы дзвюм курышам. Іх і было толькі дзве ў беднай Шварцавай хаце! Разве з курамі злодзеі прыхапіў сухога ліпавага палоса на лапці і трохі высушанай табакі — усё гэта вісела там жа, на гарышчы. Палоссе — гэта не страшна, нават табаку можна было б дараўаць, а дзве курышы — гэта ўжо было зладзейства і па веенчым часе не малое. Па маштабе галодных пасляванных гадоў такое нельга было пакінуць беспакарана, або зрабіць выгляд, быццам нічога не здарылася, хоць злодзея і не злавілі на месцы злачынства.

Пагаворвалі, што тое зладзейства — справа рук аднаго чалавека, зноў жа, недалёкага нашага суседа Марушкевіча: гэта мог зрабіць толькі ён. Тым болей, што той жа ноччу гаспадыня скрадзеных курэй, якая трошкі запознена выскачыла з хаты, пайшла па следзе, і след прывёў да хаты гэтага суседа, і праз шчыліну занавешанага акна яна бачыла, як сусед скуб птушак. Але не ўзяў за руку — не кажы, што злодзея. Так гаварылі дарослыя.

Дзецеі пра ўсё гэта думалі па-свойму, з дзіцячым максімалізмам. Тоє, пра што дарослыя ведалі, але не хацелі гаварыць адкрыта, для нас было элементарнай аксіёй: пра зло трэба гаварыць на ўсёве голас, і злі павінна

быць пакарана. Чаго маўчаць? Пра гэта павінны ўсе ведаць.

Словам, у грудзяях маіх адбыўся нейкі зруш, штуршок, які і павёў маю руку з ручкай па паперы. За нейкіх хвілін быў напісаны вершык пра тое, як хлоцы, мае равеснікі Печя з Віталем, кніжкі чытаюць, а нехта на гарышчы закурыць шукае і г.д. І ўсё гэта з канкрэтнымі дэталямі, імем, прозвішчам... Сваёй паэтычнай удачай я падзяліўся з сястрой Галіяй і лёг спакойна спаць. Якое ж было маё здзіўленне, калі на заўтра я ўбачыў, што слава маі павета выйшла за межы нашага двара і разышлася па пасёлку. Хлапчукі вывучылі вершык на памяць і чыталі яго ўтолас усюды і ўсім, а асабліва тады, калі паблізу паказваўся той незадачлівы курыны забойца.

Само сабой зразумела, што інкогніта аўтара было раскрыта. Спачатку гэта мяне спалохала, але пасля, калі я ўбачыў, што дома ў нас усё ціха, я супакоіўся і нават заганарыўся. Слава — магутны рухавік, хоць і трymалася яна не столькі на нейкай мастацкай вартасці вершыка (як ятам вартасць!), колькі на адкрытай, легальнай форме выказвання праўды.

На гэтым можна было б і спыніць расказ пра мой паэтычны дэбют, калі б ён не меў непажаданага для мяне працяг...

А было так. Другі сусед Юрчонак Хведар, ягоная хата была за хатай цёткі Аўгінні, тапіў лазню. Дзень быў суботні, зіма, асаблівай работы ў людзей не было, і яны папрыходзілі ў лазню раней, чым яна была гатова. Чакалі ў хаце: жанчыны ў адной палавіне, мужчыны за дзвюхстворкавымі дзвярыма ў другой.

Зайшоў у хату і я. І як толькі зайшоў у першую палавіну, на мяне адразу накінуўся жанчыны з просьбай: прачытай свой вершык. Было адчуванне няўмакасці ад усіхнай увагі, але бацькы славы ўжо рабілі ўва мне свою разбуральную работу. І я тут жа, як па-рога, прачытуў вершык, прачытуў так, як треба было б чытаць, калі бы я стала на сцене, а ў зале было не меней, як чалавек сто. Крычаў на ўсю хату і сам з задавальненнем слухаў свой голас.

Не паспей ў скончыць чытанне, як раптам разка расчыніліся дзвёры з другой палавіны хаты

і адтуль раззлавана вылецеў мой бацька. Ён ражучым крокам падышоў да мяне, моўчкі ўзяў за вуха і, не выпускаючи яго з сваіх жалезных пальцаў, вывеў на вуліцу, паказаўши каленам бок, у якім была наша хата. Было кръўдна да слёз, былі і слёзы. Я пайшоў дамоў. Можна лічыць, што гэта было маё першае публічнае выступленне і мой першы зароблены ганарапар.

Аказваеца, у другой палавіне хаты мужчыны за сталом гулялі ў карты. Болей таго, Марушкевіч, пра каго і быў мой вершык, быў бацьковым напарнікам па картах, і яшчэ горай — яна прайгравалі. А тут за дэвярыма літаратурным концертом з вершамі пра тое, «як убачыла Сабіна, што закраталася драбіна, выскачыла яна ў двор, і пачаўся ў іх спор: — Ты чаго тут, злодзея, ходзіш? Ты курэй са свету зводзіш...»

Школа ў Аколіцы адкрылася ў 44-м, у год вызвалення. Недзе ўслед за тым, як па ўтрапелай зялёной вуліцы сяла прайшлі стомленыя салдаты-вызваліцелі. Іх і не шмат было. Сяло ляжало ўбаку ад бойкіх дарог, і праход войскай хутчэй меў сімвалічны сэнс. Нехта з вышэйшага начальнства мудра рагнёў, што людзі, стомленыя чаканнем, павінны на свеа вочы пабачыць вызваліцеляў, каб канчаткова паверыць, што вайна хоць і не скончылася, але адкацілася ад іх.

Чырвонаармейцаў чакалі два дні. Мы залазілі на хаты і хлявы, выглядаючы, ці скора пакажуцца чырвоныя, а іх усё не было. Аб'явіліся яны пад вечар, запыленыя, стомленыя, але спакойныя і таксама ўпэўнена-шчаслівые.

Адразу, як па нейчай камандзе, на вуліцу павынослі сталы, на сталах быті хлеб і... графіны з самагонкай — тое, чым людзі маглі сустрэць і пачаставаць вызваліцеляў. Гарэлку салдаты не пілі, праслі вады, і пабылі, можа, з паўгадзіны, адсыпаючы ад сваіх салдацкіх запасаў цукропяскую кожнаму малому. Сыпалі на скібку хлеба, а ў каго не было хлеба, насыпалі ў шматкі паперы, дастаючы іх з той жа салдацкай торбы.

У школу спачатку перапісалі ўсіх вучняў, а іх набралася шмат, асабліва пераросткаў, выгада-

ваных чатырма гадамі ваеннага жыцця. Маларослы нават на сваі няпоўныя сем гадоў, я выглядаў дзіцём побач з 10–11–12-гадовымі дзецюкамі, не гаворачы пра тых, хто пачынаў вучыцца да вайны, а цяпер павінен быў працягваць вучобу ў другім, трэцім ці чацвёртым класах. Але імкненне не адстасць ад «усіх», як інстынкт калектыўнай бяспекі, пасадзіла мяне на школьную лаву побач з гэтымі пераросткамі.

Перапісалі ў хаце цёткі Аўгінні. Я з мамай сядзеў на шырокай лаве, мае босыя ногі не дастаўалі да падлогі, і мне ўвесі час хацелася ўзяць сваю нагу ў руку. Мама брала туую маю руку сваёй рукой і апускалі пад лаву: што тыробіш, у школе так няможна. Я супаківаўся, але праз нейкі час нага зноў была ў маёй руцэ.

Так я стаў вучнем першага класа Аколіцкай пачатковай школы. Размяшчалася яна ў дзвюх хатах трэцяй брыгады, гэта далёка, за ракой...

Помніца некалькі школьніх момантаў, якія і цяпер, праз столькі гадоў, прымушаюць унутрана чырвонець пра адным успаміне пра іх. Але...

Зіма. Да позняга часу я загуляўся ў маіх браценікаў — Міколавых Вовы і Шуры. Здаецца, гулялі ў самаробныя шашкі — драўляныя кубікі, расфарбаваныя ў два колеры, на фанерцы, разлінаванай на квадраты, як на сапраўднай шашчай дошы. Дзядзька Мікола быў у шпіталі, а цётка Поля працавала ў калгасе клаудаўшчыцай. У яе ў руках я і ўбачыў хімічны аловак, нават не аловак — меншую палову яго. Цётка Поля складала нейкую ведамасць, і лічбы і літары такім зайдзросным залацістым бляскам адсвечвалі на паперы, што калі яна некуды выйшла, я ціхенька заціснуў гэты аловак у жмено і шмыгнуў за дзвёры.

Вярнуўшыся дамоў, я не мог не паспрабаваць пісаць сам і радаваўся, што літары гэтак жа залаціста адсвечваюць і на маёй паперы. Аловак убачыла мама. «Дзе ты ўзяў яго?» — было заканчэнне пытанні, на што я адказаў бліжэйшы: «Знайшоў». Дзе і як знайшоў, нікто дапытвацца не стаў. З тым я і заснуй.

Па пасляванным часе аловак, які ўзяў, быў такі рэд-

касцю, што проста так «знайсці» яго было, відаць, цяжэй, чым знайсці залаты самародак дзе-небудзь у Кландайку ці Магадане ў самую залатаносную пару.

Прачнуўся на досвітку ад галасу. Гарыць лямпа. У хаце цётка Поля. Мама падыходзіць да ложка, дзе мы спім з малодшым братам Жоржам, бярэ мяне за плячук, будзіць: «Сынок, прыйшаўшы ў школу, яна ўчора згубіла аловак... Можа, ты бачыў яго? Ёй у клаудоўку трэба ісці, накладнія выпісваць...»

Можа, бачыў... Просценькая мацярынская дылігаматыя. Куды тут дзенешся.

Аловак давялося аддаць. Можа, з тыдзень я не паказваў носу ў цёткыну хату, пакуль аднойчы Вова не сказаў: «Пайшлі да нас, пагуляем у шашкі. Не бойся, мама пра аловак і не ўспамінае».

І праўда, і тады, і пазней цётка Поля ні разу ні словам, ні намёкам не напомніла пра той выпадак, пра тое маё «знайшоў».

Цяжка сказаць, што больш уздзеяніча на чалавека: акружычы людзі ці акаляючы асяроддзе. Мінаюць гады, чалавек з'яджае з месца, дзе прайшло ягонае дзяцінства, адступаючы у цень, бышчам размываючы ў часе, постаци людзей, з якімі ён жыў, а зямля, мясціны тyla, па якіх ён хадзіў, застаюцца, як жывыя. Нават болей, і ях можа ўжо не быць, час можа знішчыць і іх, але памяць захоўвае іх з такай беражлівасцю, быццам гэта і ёсць тое адзінае, вечнае, што павінна застацца.

Вось загаварыў пра школу, пра мосцік, пра раку Гарадзечанку тых, 1944–1945 гадоў... Даўно няма ўжо і школы той, час не пашкадаваў... Няма і млына таго, перавезлі ў Коўчу, і, зноў жа, час не збярг і яго. Асушылі балоты, і заместа рэчкі засталася прамая канава... Скажы сённяшнім школьнікам, што некалі тут несліся ў разводдзе крэгі, не павераць... А ў памяці ўсё гэта жыве. І, бывае, калі-небудзь сасніца так ясна, так чыста, што, прачнуўшыся, доўга жывеш шкадаваннем пра незваротнасць жыццёвага працэсу, і што не ад цябе залежыць магчымасць яго паправіць.

Першадрук успамінаў —
у альманаху «Тэрмапілы»
(Беласток, Польшча).

► АПАВЯДАННЕ

САМ-НАСАМ

Рэй БРЭДБЕРЫ

Гэта было летнім вечарам. Мы ішлі плячо ў плячо па дарожкы Оўшн парка, я і мой сябры Сід, калі пабачылі знаёму карціну на адной з лавак недалёка ад прычала.

— Паглядзі, — сказаў я, — і паслушай.

Мы глядзелі і слухалі.

Гэта была старая габрэйская пара, яму я даў бы каля сямідзесяці, а ёй прыблізна шэсцьдзесят пяць. Іх вусны і рукі варушыліся адна-часова, або размаўлялі, і ніводзін не слухаў.

— Колькі разоў я ўжо табе гаварыў, — казаў ён.

— Што ты гаварыў? Нічога ты не гаварыў! — казала яна.

— Гаварыў, — казаў ён. — Я табе заўсёды што-небудзь гавару. І вельмі важнае, калі ты даеш мне сказаць.

— Вельмі важнае! Вы толькі паглядзіце на яго! — казала яна, міргаючы.

— Назаві хоць адно.

— Калі ласка, пра вясле.

— Зноў пра вясле?

— Так, пра вясле! Колькі было беганіны і выдаткаў.

— А хто бегаў, а хто плаціў?

— Я табе дакажу...

— Не трэба ніякіх доказаў. Бачыш, я глухая!

І гэтак далей, і да таго падобнае.

— Шкада, няма з сабой дыктафона, — сказаў я.

— Навошта дыктафон, — сказаў Сід. — Я і так магу пераказаць, што я толькі што пачуў. Патэлефонуі мне хоць сярод ночы, і я табе ўсё пайштуару.

І мы пайшлі далей.

— Яны сядзяць на гэтай самай лаўцы кожны вечар ужо доўгія гады!

— Веру, — сказаў Сід.

— Яны вяёлья людзі.

— А ты не думаеш, што гэта сумна?

— Сумна? Супакоіся! Гэта ж персанажы вадавія. Я магу іх паставіць хоць заўтра на сцэне!

— І табе зусім не сумна?

— Галаву аддаю: яны жанатыя ўжо калі пяцідзесяці гадоў. Яны пачалі сваю балбатню яшчэ да вянца, а пасля мяждовага месяца зноў узяліся за сваё.

— Але ж яны не слухаюць адно аднаго!

— Проста мяняюцца ролямі. Спачатку яна не слухае, затым — ён. Калі яны пачнуць уважліва слухаць, яны здрэнцвеюць. Усё па Фройдзе.

— Чаму?

— Яны шчодра выліваюць адно на аднаго ўсё, што набалела. Вось пабачыш, што яны кладуцца спаць у зацягтай спрэчцы і засы-

наюць праз дзве хвіліны з усмешкай на вуснах.

— Ты напраўду так думаш?

— Мае пётка і дзядзька былі такія самыя. Добрая лаянка падаўжае жыццё.

— І колькі ж яны праўжылі?

— Цётка Фані і дзядзька Аза? Восемдзесят і восемдзесят дзесяціць.

— Так дўрога?

— На дыцеце словаў, амаль адной лаянкі. Габрэйскі бадміnton: ён кідае — яна адбівае, яна кідае — ён адбівае, ніхто не перамагае, але, як бачыш, ніхто і не праиграе.

— Я ніколі так не думаў.

— Падумай, — сказаў Сід.

— Самы час.

— Мы яшчэ дўрога гулялі па парку гэтым цудоўным летнім вечарам.

— І яшчэ! — казаў стary.

— І яшчэ дзесяць тысячай «яшчэ»!

— Так ужо і дзесяць тысячай! — казаў стary.

— Глянь. Дзе падзеўся

гэты спіс?

— Да каму патрэбныя твае спісы!

— Мне! Чакай!

— Дай мне скончыць!

— Гэта ніколі не скончыцца, — зайдзяўжы Сід, калі мы зноў мінулі туго лаўку, і ўсе аргументы расцалі за нашымі спінамі.

Сід патэлефанаваў мне праз два дні і сказаў:

— У мене ёсьць дыктафон.

— У сэнсе?

— Ты пісъменнік. Я пісъменнік. Збярэм ураджай з нашых ніваў.

— Ну, не ведаю... — адказаў я.

— Давай збірайся, — сказаў Сід.

Ён мяне выцягнуў на шпацыр. Быў звычайнікі каліфарніскі вечар, такі, пра які мы не расказываем усходнім сваякам, баючыся, што прыедуць праверыш.

— І слухаць не хачу, — казаў стary.

— Заткніся і слухай, — казала старая.

— Толькі не гэта! — здзівіўся я, заплюшчыўшы

вочы. — Яны ўсё яшчэ тут. Тая самая пара. Тая самая спрэчка. Валанчык заўжды ў палёце над сеткай. Ніколі не ўпадзе на зямлю. Ты напраўду будзеши запісваць?

— Калі ўжо Дзік Трэйсі яго вынайшаў, то я скрыстаюся.

Я пачуў, як зашыпец дыктафон, калі мы павольна праходзілі паўз лаўку.

— Як яго звалі? Ага, Ісаак.

— Не Ісаак.

— Вядома, Ісаак.

— Аарон!

— Ды не Аарон, ён старэйшы брат!

— Не старэйшы, а малодшы!

— Хто гэта сказаў?

— Ты. І як заўсёды нясплушна!

— Зноў крыва!

— Праўда вочы коле?

— Я ўжо стаміўся табе даказваць сваю рацю.

— Пара пад'есци, — сказаў Сід, калі мы адышлі ад лаўкі з галасамі старых у дыктафоне.

А потым здарылася дзіві. Лаўка пуставала два дні.

На трэці дзень я зайшоў у кашэрную краму і запытаўся пра старых, ківаючы на знаёмую лаўку. Я не ведаў імёнаў. «Вядома, — адказаў мне, — Роза і Эл, Эл і Роза. Штэйн — іх прозвішча. Эл і Роза Штэйн былі тут заўсёды, штовечар. А цяпер іх няма. Цяпер няма Эла. Адышоў у аўтограк. Лаўка пустуе, але што цяпер зробіш?»

Гэтая сумная вестка пра двух незнаёмых, але ўжо блізкіх людзей не давала мне спакою, і я вырашыў нешта рабіць. У маленькай мясцовай сінагозе я даведаўся, дзе былі габрэйскія могілкі і пайшоў туды падвечар, адчуваючы сябе маленікім гоем, які калісьці ў дванаццаць гадоў, калі зазірнуў у храм у цэнтры Лос-Анджэлеса, каб адчуць сябе часцінкай натоўпу, што моліца і співае разам з хорам пеўчых у капеллошах.

На могілках я знайшоў тое, што і думаў знайсці. Старая сядзела тут, каля каменя, на якім было выгравіравана ягонае імя. І яна гаварыла, гаварыла, дакранаючыся да каменя, размаўляючы з каменем. А ён? Што ён? Як заўжды, не чуў.

Я пастаяў, паслушаў, заплюшчыў вочы і пайшоў прэч.

Неяк туманным вечарам я праходзіў міма знаёмай лаўкі. Яна па-ранейшаму пуставала.

Што я мог зрабіць? Я патэлефанаваў Сіду.

— Слухай, я наконт тваіх дыктафонных запісаў... — сказаў я.

Напрыканцы лета мы з Сідам шпацыравалі ўздоўж кашэрных шапікаў з цудоўнай бастурмой і тварожнікамі, спыніліся каля аднаго з іх, каб набыць чаго-колькі пад'есци. Потым пайшлі далей паўз два тузіны пляжных лавак, сумяшчаючы прыемнае з карысным. Раптам Сід заўважыў:

— Нешта я часцяком задумваюся...

— Над чым? — спытаў я, бо ён глядзеў на лаўку, што пуставала цэлы тыдзень.

— Зірні. — Сід крануў маю руку. — Гэта тая самая старая?

— Бадай што тая.

— Яна вярнулася! Я думаў, яна захварэла ці яшчэ што якое, а яна тут.

— Я ведаю, — усміхнуўся я.

— З якога часу? На той самай лаўцы. І гутарыць сам-насам — вар'ятка!

— Ага, — сказаў я, і мы падышлі бліжэй.

— Але, — прамовіў Сід як мага цішэй, — нікога ж няма. Яна гутарыць сама з сабой.

— Амаль што, — сказаў я. І мы падышлі зусім блізка. — Паслушай.

— Ты мне прыношіш адны пакуты. Доказы? Колькі заўгодна! — казала старая, звяртаючыся да пустога месца на лаўцы. Вочы яе гарэлі, твар быў напружены, вусны хутка

варушыліся. — Колькі заўгодна! У мяне безліч доказаў. Слухай!

— І пасля — самае дзіўнае адказ!

— Слухай, кажа яна! — выгукнуў голас. — Ды колькі можна слухаць! І навошта?

— Ягоны голас! — Сід аслупянеў. — Гэта ж ягоны голас. Але ж ён памэр!

— Так, — сказаў я.

— І яшчэ, — працягвала старая, — ты паглядзі, як ты ясі. Хоць раз звярні ўвагу!

— Лёгка табе казаць, — адказаў голас старога.

— Ну давай, скажи! Тут нешта пstryкнула. І Сід убачыў тое, што і я: у руках старой ягоны дыктафон.

— І яшчэ, — сказала яна пасля паўзы.

Пstryk.

— Чаму мне даводзіцца гэта трывальнік? — кryчаў старэйшы.

Пstryk.

— Я ўсё ёсць спіс, пра які ты нават не здагадваўся! — жыва адказала яна.

Сід зірніў на мяне.

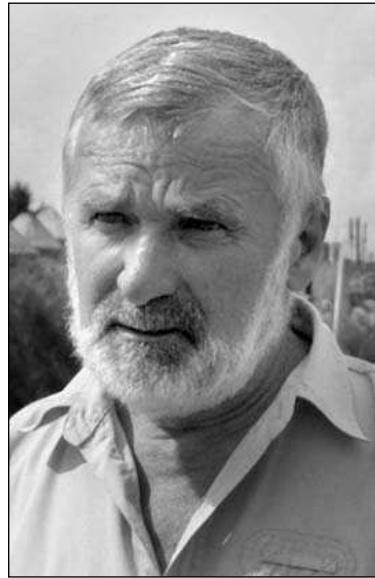
— Твая работа?

<p

▶ АПАВЯДАННЕ

ТОКАР СА СТАЛІЦЫ

Язэп ПАЛУБЯТКА

Ха-а!... Жоначка... паехала адпачываць... у санаторию... хм-м... з дзеўшчынай.

Лярва! Мусіць, хахель услед. Напужала Москву лапткамі! Я, токар-універсал, бабу не знайду? Заўтра ў кабет і дзяўчутат з цэха запытаю на згоду.

Ведаю! Адказу не будзе!

Баба Насця спаслалася на тое, што старая. Хапае вартаўніка з п'ятай прахадной. Маня Л. напачатку адмоўна замахала галавой, але ў занатоўніку пазначыла. У гэтых месяцах не свеціць. Трыццаць другі. Люба Т. сказала, што не будзе ні з кім, у дзеўках памрэ.

Прадчуваю. Доўга давядзеца шукаць.

Цю! Труба справы. Станкі самыя лепшыя ў свеце чуркі купляць не хочуць.

Халява! Стайн, курым. Прафсаюз ссучыўся з адміністрацыяй. Паслалі ў бестэрміновы адпачынак.

Жыццё — рай! Дзень ляжу, другі, тыдзень. Колькі не ляжы, есці хочацца. Гроши самі не цдаць.

Цьфу! Праблему знайшоў. Гандляваць, як усе, буду. Навука вялікая. Стой, прадавай калготкі ды трусы.

Дзень пагандляваў — і поўны парадак!

Туалет урэшце кафляю абкладу.

Праз месяц залаты ўнітаз куплю.

Бабы — якія пажадаю. Адпачываць буду на Анарах ці Нараах, як той замежны хутар правільна зваць, не ведаю...

Мікола, чаўнок са стажам, засведчыў: «Патрэбен першапачатковы капитал — «кусок дольца».

Насмяшыў. Такога добра ў нас пад нагамі валам.

Не разумею! Як знайсці яго? На вуліцы не знайшоў. Не губляюць.

Пайшоў пазыччаць. Суседа ахапіў істэртычны смех. Шкада, добры чалавек. «Хуткая» адвесла ў Навінкі.

Кумпакруціў пальцамі скроні і хуценька зачыніў дзвёры.

Брат жонкі абазваў дурнем. Цешча эжалілася, спрэзентавала некалькі прасцірадлаў ды галёшы, што не знасіла яе маци.

Цесць адшпіліў ордэн і, гаротна плачучы, са словамі: «Навошта

мая дачушка пакутуе, лепш памерла б маленъка», па-святочнаму ўручыў мне.

Не багата тавару.

Мікола-чаўнок у абмен за ордэн падкінуў ідэю: прадаць жончын гарнітур. Паколькі новы муж павінен «этую крываногую мадам абуць-адзець ва ўсё шыкоўна-імпартавае».

Святая праўда! Навошта дабру прападаць?

Напакаваў дзве валізы. Вошоў закалачу!!!

...Што рабіць?

Як што! Як усе... паеду на «Дынама» бубло нахажываць.

Народу, як мурашоў у мурашніку. Усе цягнучы не меней пяці торбаў. Кожны кожнага штурхает. Усе крычаць, лямантуюць... Рой дзікіх пчолаў.

Блukaў гадзіну, пакуль знайшоў месца.

З Богам, за справу!

Таксама праява. Падбег шпанюк і пішчыць, што тут яго месца. Даў «спляшча» і прагнаў. Праз хвіліну падышлі амбалы ростам за два метры. Пасля трэцяга ўдару пад дых ласкава запыталі: «Навошта маленъкіх крыўдзіш?»

Другую гадзіну лямантую. Ніхтавар не купляе. Распрадаў тыя лахманы на пяты дзень.

Грошай не густа, але гульнуць можна. Закадрыць бы якую-небудзь.

На лаўчы і звер бяжыць.

Як можна ўпусціць такі момант? Сама напрасілася.

Bo! Гэта кабета — блакітная мара токара-універсалі. Нічога не шкода для такой.

Шампанскае, каньяк, балык... Што яшча, радасць мая, жадаеш?

Я мужык-хват! Такую кабету закадрыў.

Падымаюся раніцой... Ні калды, ні грошай...

Бядна вялікая, у Шабаны з Кура соўшчыны пешшу зайсці можна...

Мая жоначка з санаторыі прыехала. Цалавацца лезе.

«Паглядзі, як нашыя дзеткі загарэлі!»

«Дзе мой ружковы халацік?.. Дзе адзінне, апратка?»

Дзе-дзе?! Там, дзе была.

Зараўла гучней сірэны.

Дзякую Богу, посуд не жалезні.

Знайду месца, дзе жыць.

Да суседа прыехала маці.

Цесць прабурчэў: «Пад плотам твæ месца».

...На вакзале не кепска.

Міліцыянт спытаў пра билет.

Што, сабака, хочаш?

Гумавыя дубінкі гнуща, ды не ламаюцца.

Пяць разоў паспей стукнуць.

Як спрытна пераскочыць цераз дзве лаўкі! Куды яму за мною ўгнацца?

Чаго я забыў ў горадзе? На бацькавічыну махну.

Вёсачка мая! Палеткі родненькія! Дваццаць гадкоў вас не бачыў.

Мамачка тут жыве. Дай цябе аддыму, пацалую, крывінка ма!

Пляменнікі з-за вушака выглядаюць. Гасцінца чакаюць. Я

крама ці што?

Маці выцягнула з шуфляды

пенсію і падала ўнукам: «Гэта вам

ад дзядзькі на цукеркі».

Знаймлюся з роднымі мясцінамі. За сто метраў ад дому заблудзіўся ў хмызняку.

Набыў правадыра. Сямігадовы суседскі хлопчык Федзька ведае ўсё ў сіх. Распавядаваў па мянушках пра аднавіскоўца, паказаў ваколіцы, запытаў, ці не хачу пававіць час у «вясёлым куточку».

Дыпламатычна адмовіў, згадваючы, што за ўстанова. Вёска ёсьць вёска. Тут людзі ўсе дурні, недавакі і недарэкі. Вечна п'юць самагонку і закусваюць салам з цыбуляю.

Корпачца ў зямлі вялікага разуму не траба. Не тое, што ў сталіцы.

Там тэатры, кіно, музеі, выставы. Ніколі не хадзіў, што я там забыў?

Тут клуб вось-вось разваліца. Каб я быў брыгадзірам (ён тут, відаць, самы галоўны, бо крычыць больш за іншых, а дарослыя малых дзяцей ім палохаюць), дык у мяне ўсё было б інакш. Усе мяніе слухалі ся б і на каленях поўзалі.

Сказаў аб тым швагру. Не разумею чаго ён смеяцца. Не патрэбна мая дапамога, адпачываю далей. Гэта не Сочы, хоць там ніколі не быў. Сонца свеціць, буду загараць.

Увесь дзень хадзіў распрануты. Ноччу спаў стоячы. Спіна пакрылася пухірамі. Маці выліла на плечы жбан кіслага малака. Палягчала. Адпачываць болей не хачу.

У вёсцы нічога не змянілася за дзвецаць гадоў май адсутнасці. Толькі чарапон ад вілаў згніў, і швагер замяніў яго.

Прыгожа тут.

Які непаўторны пах квітне-чага луга! Іншы раз не шкодзіць прагуляцца.

Фу-у! Што так смярдзіць? Як можна пасвіці кароў па такай прыгажосці? Не ступіць. Што мне рабіць з новымі красоўкамі, якія маці купіла?

Клышаногі Федзька пазнаёміў з Вяроўкаю і Путам. Узрост іх не вызначальны. Ад Пута пастаянна смярдзіц гноем, у Вяроўкі штохвілінна адрыжка, але ўсяроўна цудоўныя хлопцы.

За знаёмства глыкнулі па шклянцы нейкай жоўтай вадкасці. Мала. Вяроўка падаўся шукаць яшчэ. Не знайшоў. Халява абламалася.

Пайшоў спаць. Маці сказала, што раніцай трэба касіць сена.

Сена дык сена. Што такога? Я на арбітальну станцыю «Мір» такую дзеталь забацаві, што яна і па сёняшні дзень лётае. Каб касіць сена, не трэба ФЗВ канчаць.

Пайшлі на луг. Навошта так рана? Сена нікуды не ўцяча. На заводзе змена пачынаецца а палове дзяявітай.

Расколваецца галава. Якую атруту пілі ўчора?

Швагер патлумачыў: Вяроўка і Пута п'юць толькі тармазную вадкасць.

Галава хоць расколваецца, але нешта цёміць. Памятаю бацькавічы некалі вучыў: «Пятыя цісні, падразай вярхом».

Прыціснуў. Кепскі настаўнік. Зямля хоць і мяккая, але ўчтаро касу выцягвалі.

Выцягнулі. Здаецца, асабліва не гнуткай, аднак стала прапелерам.

Швагер сказаў так: «Болей ёй змогуць касіць толькі чуркі», — і выкінуў у кусты.

Яшчэ загадаў шчарбатаму і сапліваму Федзьку, каб пільна назіраў за мною і не дазваляў інструмент браць у руки, бо сябе скалечу.

Падчас вячэры швагер выпіў трэці шклянкі самагонкі і шчыра зацвердзіў, што будзе каҳаць жонку да ранку без перастанку. Сястра з радасцю наліла яму чацвертую, шчыра ўсміхнулася і абняла. Як адзін казаў: кансансус поўны.

Таксама адолеў дзве шклянкі пад кумпяк.

ПахарараЛэла. Пацягнула на подзвігі. Вырашыў: час да каго-небудзь падваліць.

Запытаў у Федзьку пра «вясёлы куток». Адчуваю, там неабходна «лавіць».

«Там бл...шнік», — адказаў, не выбіраючы слоў, хлапчук і, як дарослы, брудна вытлаўся.

На хадзе ў нямытаногай Венеры збіраючы разведзеныя і ўдовы розных узростаў. Запрашаючы мужыкоў, квасяць і... не без гэтага.

А што мене! Мужык не жанаты. Магу гульнуць.

Шпанюк цвердзіць, што Венера нікому не адмаўляе. Не адмовіць мене, я токар-універсал.

Неяк не звыкла. Бачыць бачыў, а незнаёмы. Як пытаць?!

Нахрапістца другое шчасце.

Не спатрэбілася. Нямытанога Венера храпла ў качаргешніку.

Пайшоў дамоў агародамі.

Дзядзька Іван думаў, што злодзеі крадзе

► НАТАНІК

ПАДАРОЖНЫЯ ГІСТОРЫЯ: У НАВАГРАДКУ

Raica КРЫВАЛЬЦЕВІЧ

**Даўно не была ў родным
горадзе, важна пабачыць яго,
уپэўніцца, што стаіць...**

Наваградак... Вакзал... Выходзіш з аўтобуса... Шыльды — выключна па-расійску: «Рынок», «Кондитерские изделия», «Овощи», «Фрукты»... Дзікую хоць за адну беларускую: «Аўтавакзал». Хоць дзе нашае ў пабачыць...

Купіць білет назаўтра назад, у Мінск — і па вуліцы Міцкевіча далёка, на другі край горада — да бацькоўскай хаты...

...Наваградак ахутвае, абдымае, атульвае снегам і роднасцю, песьціць...

Усё тут выклікае ўспаміны... Яны адны і тыя ж, бо засталіся з мінулага, якое не змяніць...

...Афіша на свежалафарбаваным кінатэатры «Звязда», у якім мы некалі адчынялі зубамі і з'ядалі падчас сеансу не адну жасцянку-карбачку (і як алергія не высоковала!) вітаміна С — прадбачліва набытай у аптэцы прысмакі, — паведамляе, што свята закаханых у Наваградку працягваеца два дні: 13 і 14 лютага... Чакаюцца конкурсы і прызы... Прапануюцца фільмы: расійскі кінабаявік «Запрещённая реальность» і «Чернильное сердце»...

...Будынак райвыканкама (пі гарсавета? блытаўся ў назвах улады). Стандартна-казённае, чорным-па-белым і на чырвоным паведамленне пра выбары ў мясцовыя дэпутаты — 25 красавіка ...26-га склікання... Хіба што ад гэтага зменіцца? Прасцей пабіць рэкорд Гінэса ў конкурссе на доўгі пашалунак, чым дачакацца рамонту старых дамоў на Паштовай ці Замковай вуліцы...

...Гэтаму з прэтэнзій на архітэктурнасць будынку салона прыгажосці некалькі гадоў. Гадзінік, які яшчэ з мінулай вясны толькі двойчы ў суткі паказвае правільна час... Маленькая фігурка анёла з наваградскага герба — наверсе...

Цяпер уверх — на Гродзенскую...

На Гродзенскай, недалёка ад Свята-Мікалаеўскай царквы — Сабора — новая скульптура — святы Елісей Лайрышайскі... Хто такі, падпісаны па-расійску...

На сцяне царкоўнай прыбудовы шыльда «Московский патриархат. Белорусская православная церковь. Новогрудская епархия.»

У вокнах будынка бляеюць выдрукаваныя аўтавы. Абедзьве пачынаюцца з хвалючага «Внимание!». Цікава... Пад абедзьвумя стаіць імя: іерэй Вадзім Кузьміч, і ўласнаручны подпіс аўтара адозвы. Першая паперына мае назvu «Духовное невежество», другая — «Кошунство». Бацюшка паведамляе тым, хто не ведае: вада на свята Богаяўлення мае аднолькавыя лекавыя ўласцівасці незалежна ад крыніцы, дзе яе

Raica Крывальцэвіч нарадзілася ў 1960 годзе на Наваградчыне. Атрымала адукацыю на гісторычным факультэце Мінскага педагогічнага інстытута імя Горкага. Працавала настаўніцай гісторыі і нямецкай мовы. Выкладчыца ЕГУ. Жыве ў Мінску.

набіраюць. Але сфармулявана не вельмі ясна, думаю, невукі не адразу зразумеюць, якую думку хоча данесці пастыр...

Заблытанасцю гэта напамінае аўтаву на нашым пад'ездзе, якую напісалі разліваныя на жыхароў, што кідаюць смецце, не ўпакаваўшы яго, дворнікі: «Убедительная просьба выносить мусор в мешках или оставлять у себя в квартире». Харошая альтэрнатыва...

У другой «энцыкліцы» бацюшка пагражае Божымі карамі тым вернікам, якія набіраюць святую ваду ў бутэлькі з-пад віна і піва, бо гэта ёсьць блізнерства... Што ж, бацюшку можна зразумець, але Гасподзь, думаеца, больш лігасціў да чадаў сваіх і радуецца, што яны прыйшлі да яго хоць з такімі сасудамі...

Вялікія цяжкі дзвёры Сабора час ад часу расчыняюцца, каб пратысці ўнутр некалькі немаладых жанчын, якія прыйшлі на вячэрню малітву. Можа, яны памоліца і за гэтых двух скучаных ад холаду, здыхлявых на выгляд маладзёнаў, што выскочылі папаліць з «Забадзяльнага цэнтра», які абяцае весняціць 24 гадзіны ў суткі. Хлопцы нешта зацікаўлена абміркоўваюць, перасыпаюць размову мацюкамі...

Ад Сабора да плошчы — два крокі... У цэнтры горада — горы снегу, якія нядыўна былі скульптурнымі творамі... Масленіца... Абавязкове казённа-народнае, арганізаванае мясцовымі ўладамі свята ва ўсіх раённых гарадках... Казёншчынай патыхае ад аўтавы пра свята ў Карэлічах — яна падрасійску, у афіцыйнай форме: «В 12 часов ...состоится...». Як партыйны сход... Так і хочацца дапісаць «Явка обязательна»...

Надбытым кафэ «Вясна» (яно ж «Гостинный двор») — праўда, госці тут доўга не затрымліся — будыніна даўным даўно на рамонце — шыльда: Навагрудку — 965...

...Плошча... Раней тут быў «Малочны», дзе я, выконваючу

чатнія абавязкі, купляла для сваіх бедных (калі ў хаце не было сала) бацькоў прадукт пад дзіўнай называй «маргагуселін», які насамрэч быў маргарынам і намазваўся на хлеб...

...А тут была «Кулінарыя» (бацька «не выгаворваў», казаў — кілунарыя), дзе працавала прыгажуня Валькі... У Валькі былі цудоўнай прыгажосці, як анёлы, дзеці, а вось з мужамі ёй не шанцевала...

У былой «кілунарыі», а цяпер бары з гучнай называй «Рым» — ні душы... Наогул, назіраеца пэўная паступовая італьянізацыя горада (калі не ўлічваць новае кафэ з панібрацкай называй «Іваныч»): улетку заўважыла аж дзве вялізныя політыленавыя «палаткі» — памяшканні для продажу піва: «Палермо №1» (на плошчы, у цэнтры горада) і «Палермо №2» (у скверыку на Міцкевіча, там, дзе некалі на высокім пастаменце стаяў Сталін, якога змяніла жанчына з галубком — мы ўжо яе засталі...).

...«Першы магазін» (магазін №1) даўно згубіў наведальнікаў... Раней старыя нязручныя дзвёры, якія бесцарьмонанна маглі надаць паскарэнне кожнаму няспрятнаму, не паспявалі зачыніцца за жадаючымі набыць «булку хлеба», кілбасы ці піва... Цяпер гэта крама для выбраных — не кожны можа дазволіць сабе гадзіннік фірмы «Зіко», гэта вам не тавары паўсядзённага попыту... Прыветліва і ўтульна праменіць падсветка ў шкляных футаралах-вітрынах з гадзіннікамі, але аматараў дарагіх рэчаў няма... Хіба зайдзіц як на экспкурсію...

Каб папасці дадому, можна ад плошчы пайсці па Замковай ці па Паштовай... Сёння — па Замковай...

...О не, лепш тут не хадзіць... Шчыльныя высачэныя плот, каб скаваць брыдоту разбурэння, ужо падпёрты калкамі... Бязглаздая шыльда на ім паведамляе, што тут будзе рэканструяваны (!) гатэль «Еўропа», «с рестораном историко-культурных ценностей XVIII-XIX вв.».

Старая забудова... Трэшчыны па сценах, пакрыўджана падціснутыя вусны, сумныя вочы старых дамоў... Дысанансам — акуратныя прыгожыя шыльдакі: «Ахоўваеща дзяржавай»... Крывацініна... Людзі чакаюць іх смерці...

Цяпер — на Люсі Сечка... Вуліца носіць імя мясцовай загінулай партызанкі. Злія тутэйшыя языki казалі, збіваючы наш школьны піётэт перад загінулымі, што, маўляў, маладая была, з камандзірам спала, вось і пашана...

...А вось і мая школа, з шыльдай па-беларуску (усё, што захавалася ад яе сапраўднай беларускасці, што была кса польскім часам): Тут яшчэ мой дзед Сяргей цэглу цягніці («Дужы быў! І плацілі добра — па 10 злотых, за гэтыя гроши можно было 5 пудоў жытка купіць...») на пабудову школы для дзяцей беларускіх

сялян... І бацька мой тут вучыўся перадвойной... У 39-м — заўсёдная бацькава крыўда — «адсадзілі назад», у першы клас, дзе вучыў вершык «Есть человек за стенами Кремля...».

Школьны двор... Туалет падранешаму на двары, як сорак гадоў назад...

...Былы будынак аўтабазы... Гіпавы (?) Ленін у двары з выцягнутай, як належыць, рукой... Мой верны арыенцір у пешым паходзе да школы са сваіх Слухавічоў — нарэшце засталося няшмат.. Сюды, на аўтабазу, мы хадзілі з класнымі кіроўнікамі па мінущы Калхознік (з-за моцна заселай віскавасці) заказваць аўтобус у Вільню для нашага класа... Мы бытлі ўжо ў 9-м, і чакаць далей не было куды — мары Калхозніка, які адзін ў школе мог цытаваць на памяць Міцкевіча, пра тое, што клас зойме першы месца па чысціні і іншых важных паказычыках, а школа падорыць нам за гэта бісплатную паездку — засталіся марамі...

Вільня тады моцна ўразіла — зусім родны горад, бышчам ты ў ёй заўсёдь жыла, такі ж дух, як і ў Навагрудку... Хто ж ведаў тады пра Княства Літоўскае... Толькі не школьнікі Наваградской школы №1... Праўда, саромеліся хадзіць побач з Калхознікамі па вуліцах горада — з яго гаспадарчай сумкі недвусэнснона тырчэлі лапкі набытай у віленскай краме курыцы...

Наваградскія горкі і горачкі... На гэту падымалася разам з класам і першай настаўніцай, трymаючы за руку першую школьнью сяброўку — Вальку Равека. Патаемна радасць співала ў душы, відаць, гэта бытлі самыя шчаслівія моманты школьнага жыцця: у сталойцы чакала гарачая катлета і тоўстыя, як трубкі, макароны...

Будынкі грамадскія скончыліся, пачалася «прыватная забудова». Гаспадары дамоў... Многі з іх пайшлі ў лепшы свет... Адразу налічваю мо чалавек трыццаць... Але гэта не ўсё...

Хаты — гэта памяць пра тых, хто тут жыў... І жыве яшчэ... Хаты ў некаторых гаспадары даўно змяніліся...

Дамы ўсё на горках, а вуліца бяжыць унізе...

Вялікія цагляныя дом мае аднакласніцы Галі... Бацька паспей пабудаваць... Яна ўжо даўно — шчаслівая бабуля... Рана выйшла замуж... У класе Галі мела найлепшае жаночае развіццё, і нашыя хлопцы, якія называлі дзяўчочыя грудзі «буферамі», гэта заўважалі, давалі хаду рукам... Мы, худыя і бязгрудыя, асуджалі Галю за лёгкадумныя паводзіны, за тое, што рагоча, калі малы ростам, але прагнны да Галіных акругласцяў Коля Блескін смешна падскоквае і бессаромні лапае яе...

...Яшчэ прайсці ля лужка, які належыць панне Мар'і... Тут даўно забудавана, жывуць людзі. Лужок

быў часткай нашага беднага на падзеі, увагу бацькоў і прысмакі дзяцінства. Мы смакталі тут кіслыя, утравянала-цвёрдые, з чырвонай шкотачкай дробных кветак цымбуры пераспелага дзікага шчаўя, збиралі дзіўныя кветкі, якія называлі цюльпанамі, а таксама дэмантравалі адзін аднаму смеласць — заключалі пчалу на кветцы ў даволі цесныя абдымкі пальцаў і чакалі...

Панна Мар'я (у дзяцінстве я была ўпраўненая, што Паннамар'я — гэта імя) была асколкам давеннай жыцця. Былая настаўніца польскай гімназіі, полька, яна не з'ехала на сваю радзіму ў «Польшчу», як казалі ў нас. Панна Мар'я была адзінка, няньчыла чужых дзяцей па хатах, жыла ў чужым хляве, прыстасаваным пад пакойчыкі... Яна моцна вылучалася з асяроддзя, у якім мы жылі: заўсёды ласкавая ўсмешка пры сустрэчы, далікатнае маўленне... Насельнікам вуліцы Слухавіцкай было незразумела, чаму панна Мар'я так і не вярнулася да сваёй, што слалі ёй на дзень нараджэння прыстойныя сумы, якія жыва абліяркаваліся суседзямі..

Хату Шуркі Туркевіч не пазнаць, бо жывуць тут іншыя людзі, якія перарабілі-перабудавалі яе на свой лад... І зорка ветэрана вайны на хаце з'явілася... Шурка была вясёлая, любіла выпіць і рэдка палола агарод, што заўсёды асуджалася суседзямі. Але ў Шуркі рос цудоўны куст бэзу, у прахалоду якога мы, «падшпаркі», хаваліся, гуляючы ў альтанцы дніямі напралёт у карты...

Пад старасць да Шуркі заявіўся старэйшы сын Пеца, які некалі не з'ехаў у далёкія краі, у яго юнацтве гэта было папулярна... Пеца быў без пальцаў на абедзьвях руках і без сям'і. І тое, і другое згубіў па п'янцы... Потым Шурка памерла, дачка прадала хату, і бяздомны Пеца з'ехаў назад у Расію...

Я ўжо амаль каля дому...

Войткава хата, з лавачкай і вазончыкамі на паліцы ля сцяны — новаўядзенне дачкі Лены... Лена прыходзіць сюды на выхадныя са сваімі кватэрамі, а так у хаце нікто не жыве. Косцік Войтка, мой бліжэйшы сусед, і яго жонка Мілка ўжо пайшлі адсюль... Косцік быў ветэранам вайны, і першы на вуліцы, на зайздрасць суседзям, займеў «машыну». Хоць і не сабе, а зяцю... На пачатку 90-х Косцік ставіў новыя плоты, часта прысыдаў адпачыць, і ўсё не мог зразумець,

ЮБІЛЕЙНАЕ

МОЦНЫЯ ДУХАМ НА КАЛЕНІ НЕ СТАНУЦЬ

Яўген ЛЕЦКА

Яўгену Гучку — сямдзесят.
Аж не верыцца. Ведаю яго з
1986 года, ад часу супольнай
выдавецкай працы ў адным
будынку — ён у «Народнай
асвеце», а я над ім, паверхам
вышэй у «Мастацкай
літаратуре». Прыкметіць яго
ў тым гаманкім чалавечым
вулеву было няцяжка.

Ён з натоўпу вылучаўся як зневенне: высокі, стрункі, паглядны, з дагледжаным шчачіннем на твары, так і паводзінамі: гаварыў звычайна, у адпаведнасці са сваім прозвішчам, гучна, не баючыся ўголос выказваць і тое, што звычайна адзін адна- му перадавалі шэлтам, падма- цоўваючы сказанае толькі яму ўласцівым рухамі і смехам, бо сарказм, іронія ўнутрана для яго арганічныя. Будучы дасціпным, вострым на слова, да выдавецкай працы ставіўся абавязковы, мог гадзінамі карпець над рукапісам, але не як нежывы манекен, а з усмешкай, нібы размаўляючы з аўтарам нячутна, пра сябе. Сваю правату пры сустрэчах сцвяр- джаў доказна, на канкрэтных лексічных і стылёвых праўках, на вывераных у энцыклапедычных даведніках фактах. Таму я і не чуў, каб у яго ўзнікалі нейкія «гучныя» канфлікты, якія даводзіліся вырашаць і пагашаць за межамі асабістай выдавецкай прасторы, гэта значыць уласна- га стала ў пакой, дзе звычайна сядзелі па чатыры-пяць чалавек. Над рукапісамі тады працавалі з вялікай адказнасцю, іх, апрача рэдактара, умоўна кажучы, «вы- лізвалі» стылісты і карэктары разам з так званымі падчыт- чыкамі, бо ўголос прамоўлены тэкст часам выяўляў памылкі, якія праскоквалі пры асабістым чытанні вачымі.

І сёння ён застаецца хлапцом-малайцом: рухавым, імклівым, незалежным у сваіх меркаваннях на свет і людзей, на сённяшнюю ситуацию ў краіне, на літаратуру і яе творцаў. Ён ніколі не прыста- соўваўся, не ўступаў у адзіную для ўсіх партыю, членства ў якой гарантавала службовы рост і трывалы кавалак хлеба. А таму ў такіх, як Яўген, звычайна ніякага службовага росту, нягледзячы на іх здатнасць да працы, не было. А ён пра гэта і не дбаў — нават каліва крываў я ад яго не чуў, што вось, маўляў, чарговую партыйную бэздар прасунулі на пасаду, а ён, як быў, так і застаўся на сваіх месцах. Бо хіба кепска, хіба нязручна быць на сваіх месцах, адчуваць, што ты тут патрэбен, робіш карыснае і пры гэтым сам выдатна адчуваеш. А заадно можна пасмяяцца-пацешыца над «прасунутымі», бачачы іх мітусню, іх клопаты і перажыванні.

Самой у рэдакцыі крытыкі і драматургіі працаваў адзін паэт — у побыще досьць разбэрсаны, у працы не заўсёды абавязковы, прычым аматар чаркі да таго, што часамі занікаў галавою над рукапісам, не раўнуючы, як самелы конь у спéку. Даводзіліся прасіц машыну і адпраўляць яго «па этапу» дахаты. Але які ж ён быў важны ды ідэйна на ўсе чатыры нагі падкүты падчас партыйных сходаў! «Глядзі, — пачынаўся аднойчы Яўген, — як хораша набрынія чырванню, як важна надзымуць твой Міколка партыйнасцю! Гарантую з'яўленне чарговай «міскі» (читай нізкі) высокайдэйных твораў. А тут сядзіш, карпееш над вершам. Ты як хочаш, а я хоць ракачам, а ў партыю палезу! Я ж таксама хачу быць прадуктыўным для грамадства членам!». Прамовіць пафасна, артыстычна, задзірыста блісне вачымі, і мы ўзыываемся смехам, рагочам.

Аднак незалежнасць, сапраўдная, а не ўяўная, бутафорная, як дзяржаве, так і чалавеку, не даеца сама сабой, а аплочваецца тымі іншымі коштамі. І калі пра службовы рост Яўген Гучок мала, а дакладней ніяк не дбаў, то нейкае незразумелае глухое маўчанне вакол ягоных вершаў давалася яму ў знакі. Увогуле шлях яго ў пазію, зрешты, як і па жыцці, быў няпростым. У пераважнай большасці тыя, каго апанаўвае паэтычны сверб яшчэ ў школьныя гады, уваходзілі па пратаптанай папярэднікамі сцяжыне, на пачатку якой быў «Піянер Беларусі», дзіцячы часопіс «Вясёлка», потым «Бярозка», «Чырвонае змена» і «Маладосць». Ну а расійскамоўня, адпаведна, варыліся ў сваім расійскамоўным катле, які, дарэчы, не толькі за гады перабудовы і незалежнасці не выкіпіў, але яшчэ больш прыбываў імпэту ў варыве. Кажучы іначай, расійскамоўных дзіцячых выданняў стала куды больш, чым было. Але некуды падзеліся беларускамоўныя: ад «Піянера Беларусі», «Раніцы», «Чырвонае змены» засталіся толькі ўспаміны. Аднак Яўген Гучок дзіцячым, як і юнацкім таксама, паэтам, зда-

еца, ніколі і не быў. Вось адзін з яго ранніх вершаў:

Калі тваё сэцца ў палоне тугі,
Сябе накроўваць трэба
Туды, дзе промнямі сонца
на нашы лугі
Aniraeca бездань неба.

Хібы гэтыя радкі не сведчаць пра паэтычна-светалогічную сталасць аўтара? Створаны тут образ-метафора, дзе трывожны стан чалавека нечакана падаецца ў глабальнym касмічным, але не адарваным ад родных карапёў-выветкаў асэнсаванні. А такое, ды яшчэ ў ёмістай форме выказане не кожнаму паэту даеща.

Перад намі паэт двойчы народжаны, і не толькі ў дзвюх моўных, незалежных стыхіях, але і ў сваім сутнасцім выяўленні.

Яўген Гучок пачынаў пісаць на расійскай мове, кніжна-запа- зычанай, нежывой, пазбуйленай самабытнасці. Юныя паэты не самі такую мову выбіраюць і выбіраюць, а жыццёвымі абставінамі, ды дарослыя прыўладныя дзя- дзькі, якія зрабілі так, што дзеці Беларусі змалку адлучаюцца ад роднай мовы, бо ходзяць у расій- скамоўны садок, потым у такую самую школу, чуюць вакол сябе няжай недасканалую, трасянко- вую, але па лексічнаму складу ўсё ж расійскую мову. І, натуральна, пачынаюць на гэтай мове скла- даць свае першыя спробы пяра. Такім чынам, яўгенічныя паэты засядаюць на падножкі «Мастацкай літаратуре», якія ўжо ўзялі падножкі «Глеба» і «Друкарні».

Менавіта такі шлях прайшоў Яўген Гучок, ураджэнец слава- на горада Слуцка. Як і ў класіка

Ён застаецца хлапцом-малайцом: рухавым, імклівым, незалежным у сваіх меркаваннях на свет і людзей, на сённяшнюю ситуацию ў краіне

беларускай літаратуры, які ўва- сабляе сабой найбольш яскравы прыклад павяртання на генным узроўні да сваіх родных карапёў. Гены генамі, яны сапраўды шмат для чалавека значаць, але, апрача падсвядомага, тут істотны нават іскрынкі рэальных прайаў свайго запаветнага роднага, якое змалку западае ў душу і памяць ды спрыяле далейшаму абуджэнню. Для Яўгена гэта найперш былі беларускія матчынныя песні, якія яна прыгожа спявала. А гэта ж цэлае багацце, якое ўвесе час свя- ціла сыну пяшчотай і харастром, кілікала яго ў далёкіх дарогах да сябе, да сваёй роднай моўнай стыхii. Пад далёкай дарогай мы разумеем не толькі геаграфічнае перамяшчэнне, але і ўнутраныя вандроўкі па кнігах.

Пасля заканчэння школы ён працаваў у геалагічнай разведцы,

на мэблевай фабрыцы, служыў у войску, ды не дзе, а ў самой сталіцы імперыі пад назімай Савецкі Саюз. Тут ён наведаў музей, тэатры, выставы, хадзіў на вечарыны сталічных паэтаў. Нават адвахваўся сабраць лепшае з напісанага і аднесці ў Саюз пісьменнікаў СССР. Былі там і вершы пра салдацкую службу, якраз тое, за што маглі ўхапіць літаратурныя начальнікі і парэкамендаваць для публікацыі. Але якія?

**Днем тут учат попастъ в висок,
По ночам тут храпят угарно,
Отломатъ бы луны кусок —
Сунуть в черную пасть казармы.**

Пагадзіцеся, што з падобнымі вершамі савецкага салдата, якога ўзмоцнена рыхтавалі да выканання свайго інтэрнацыональнага абавязку перад народамі, якія жылі ў капіталістычнай «кабале» і якім трэба было паспрыяць дзялчыщца да прагрэсіўнага сацыялістычнага лагеру — ніяк нельга было рэкамендаваць у друк. Так што дэбют адклаўся...

Мы абодва, я і мой цёзка, сённяшні юбіляр, адносімся да розных масавых кампаній вельмі насцярожана, бо шмат іх пабачылі на сваім вяку. Калі вершы завадатарам, то і ў камунізме пажылі, і Амерыку дагналі і перагналі. У кампанію ператварылася і моднае на сённяшні дзень будаўніцтва так званых аграгарадкоў. Колішняя наша звыкласць і мілагучнае беларускаму вуху мястэчка Нягнівічы пераназвалі аграгарадком. А што ад гэтага памянялася? Шмат чаго. Раптоўна, за пару гадоў узнік на гарадскі лад цэлы мікрараён. Раней, каб пабудаваць хату, чалавеку трэба было сабраць на гэта гроши, а потым шмат папрацаўці. Будоўля патрабавала сабраць на гэта гроши, а потым шмат папрацаўці. Затое свая хата была як святыня.

А цяпер нахлынулі ў аграгарадок прыезджы з-за свету і на дурніцу паўсялятіся ў гатоўце жыцьло. Але гаспадары і работнікі ў бальшыні з іх прости ніякія. Затое выпівохаў пабольшала ў Нягнівічах у некалькі разоў. Ля прадуктовай крамы з самай раніцы п'яны тлум гудзе. Пабольшала крадзяжоў, боек, забойстваў і самагубстваў. А літаральна на дніх патэлефанавала сястра і паведаміла навіну, ад якое хоць вазьмі ды куды падзенься, каб не чуць і не бачыць такога. Выплюдкі ўжо і на нябожчыкі пайшлі ў наступ. Ахвярай сталі і нашыя бацькі, дакладней, помнікі ім. Іх аўтар — мой колішні сябар

скульптар Але́сь Шатэрнік. Ён тады шыра папрацаўца, помнікі мелі арыгінальную форму, былі найбольш эстэтычна даска- нальны на ўсе могілкі. Цяпер

знявеченны і наўрад ці падлягаюць рэстаўрацыі. Хутчай за ўсё, рабаўнікі пагналіся на бронзу, з якое былі адлітыя абліччы спачылых, крыжыкі і даты жыцця, зразумела, па-беларуску. Я, дарэчы, не бачу нідзе на іншых могілках, хіба што на беларускіх у так званым заходнім свеце, столькі беларускамоўных надпісаў, што мяне прываблівала, каб і самому знайсці вечны спачын сярод родных і ўвогуле землякоў. А цяпер?

А адхіляюся ад асноўнай тэмы гаворкі, у аснове якой — юбілей пісьменніка. Але расказываю пра тое, што нам абаім блізкае, пра што мы гаворым на сустрэчах і па телефоне, а яна, балочая праўда жыцця, становіща пасылам для ягоных вершавіц публіцыстичных выступлений у перыёды, найчасцей на старонках «Народнай волі». Калі ж хто з чытчыў «Літаратурнай Беларусі» пажадае больш грунтоўна пазнаёміцца з Яўгена Гучком, адсылаю цікавыя да гэтага выдання, дзе ў нумары за 2—4 лістапада надрукавана вялікае, на цэлую паласу, інтар’ю з ім. Менавіта адтуль я і даведаўся пра дзень народзінай аўтара. Факт таксама паказальны: ён не з тых, хто знае арганізоўвае прэсу пра сябе. Хоць падставіць плячо таму, у каго адчувае дух пабрацімства, еднасць пазіцый і погляду — за ўсёдэй напагатове. Як і аддаць памяць спачылым.

Толькі што ён закончыў книгу пра свайго земляка, надзвычай арыгінальнага чалавека літаратора і краязнаўцу Рыгора Родчанку, здаў паэму ў газету «Наша слова» пра надзвычай таленавітую паводле ягоных слоў дзяячынку Ганну Уланаву, якая так заўчастна, у юным узросце, пакінула гэты свет.

Сам Яўген налягтка пракладваў сваю літаратурную сцяжыну. Увогуле мне і да сёння не зразумела, чаму тады, калі мы працавалі разам у Доме кнігі, ягоны паэтычны зборнік гадамі марнаваўся ў маёй роднай «Мастацкай літаратуре», дакладней, у рэдакцыі паэзіі? Колькі за гэты час і тут, і ў іншых выдавецтвах было надрукавана шэршнікі, нічым не прыкметных зборнікаў, якія даўно разам са сваімі аўтарамі канулі ў лету. Я неаднайчы тады цікавіўся ў калегаў, чаму так атрымліваецца; яны ці прамаўлялі штосьці няўчымае, ці абяцалі разбрацца і выдаць. Прычына, мабыць, у непадатлівым характеры Яўгена, які не ўмее прасіць, а тым больш залагоджаць выдаўцоў чаркаю, што ў тия часы практыкавалася паўсядніца. А ён жа належыць да меншасці, а таму атрутнага зеля і ў рот не бяро. Магчыма, за ім цягнуўся шлейф, складзены на падставе звестак так званых сектаў. Ды паэзія яго ў той час не ўкладвалася ў распаўсюджаныя стандарты. Занадта была рэзкай, пратэстнай як па змесце, так і формай. Ды і цяпер яна займае сваё адметнае месца.

Хацелася б пажадаць Яўгена большай разняволенасці і фармальнай разнастайнасці, пазбаўляючы дэкаратыўнасці, разыянализму, быць больш лірычна непасрэдным, усмештлівым, як, скажам, у гумарэсцы «Як я быў дзымухаўцом?».

З такім, як у яго, грамадзянскім гартах, можна штурмаваць і дасягаць непрыступных вяршыніяў, уздымаючы на іх свой нацыянальны сцяг.

► УРОК

КРАЙ НЕ СКАРЬЮСЯ

Уладзімір АРЛОУ

Вольналюбівы дух паўстанцаў**Тадэвуша Касцюшкі і Якуба**

**Ясінскага быў жывы. Як
тлее пад попелам гарачае
вуголле, так у душах ліцвінаў-
беларусаў увесь час не
патухала нянявісць да царскіх
прыгнітальнікаў. Продкі
хацелі самі быць гаспадарамі
на сваёй зямлі.**

**Міхал Баброўскі
і Ігнат Даніловіч**

Царская ўлады старанна знішчалі памяць пра незалежнае Вялікае Княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае. У Расею вывозілі летапісы, гістарычныя дакументы і цэлья бібліятэкі. Беларусаў хацелі пераканаць, што яны — частка расейцаў. Супроць гэтага ўсё больш смела выступалі адукаваныя людзі. Сярод іх вылучаліся прафесары Віленскага ўніверсітета Міхал Баброўскі і Ігнат Даніловіч.

Міхал Баброўскі

Ігнат Даніловіч

Будучыя вучоныя нарадзіліся ў сём'ях вуніяцкіх святароў на беларускай Беласточчыне. Бацькі з дзяцінства вучылі Міхала і Ігната паважаць мову і звычай прадзедаў. Абодва спасціглі навуку ў былой сталіцы Вялікага Княства і захапіліся яго гісторыяй і культурой.

Міхал Баброўскі нанова адкрыў для суайчыннікаў і Еўропы імя і справу Францішка Скарыны. Ігнат Даніловіч даследаваў славутыя Статуты Вялікага Княства, а таксама нашыя летапісы. Адзін з летапісаў, пра які ўжо забыліся, ён сам знайшоў у бібліятэцы Супрасліўскага манастыра, што паблізу Беластока.

Баброўскі і Даніловіч разам з аднадумцамі казалі ў лекцыях і пісалі ў кнігах пра тое, што беларусы — асобны самастойны народ з неацэннай спадчынай, што за-

сталася з прамінных стагоддзяў. Вучоныя выступалі за аднаўленне Вялікага Княства Літоўскага і за тое, каб беларуская мова зноў была ў ім дзяржаўнай.

Расейскія ўлады адпомсцілі Баброўскуму і Даніловічу. Першага выслалі ў манастыр, а другому наогул забаранілі жыць у Беларусі. Але іхняя справа не загінула. Яна запальвала веру ў вольную будучыню нашай зямлі ўсё новыя і новыя сэрцы.

Дзякуючы Міхалу Баброўскуму і Ігнату Даніловічу ў навуцы ўзімкі новы кірунак — беларусаўства.

Таемныя таварысты

Пра вызваленне краю ад расейскага панавання марылі многія выкладчыкі і студэнты Віленскага ўніверсітэта. Яны гурталіся ў таемных патрыятычных таварыствах. Самым вялікім і моцным было таварыства філаматаў. У перакладзе з грецкай мовы «філамат» — гэта чалавек, які імкнецца да ведаў.

Стварылі таварыства студэнты Тамаш Зан і Адам Міцкевіч іхня сябры.

Спачатку філаматы вывучали гісторыю Вялікага Княства Літоўскага, запісвалі народныя песні, паданні і казкі. Але неўзабаве яны пачалі гаварыць пра незалежнасць краіны. Старэйшы таварыш філаматаў прафесар Віленскага ўніверсітэта гісторык Яўхім Лялевель прыдумаў заклік, звернуты да лепшых людзей Расіі — «За нашу і вашу свободу!». Сувязь з філаматамі падтрымліваў ужо знаёмы нам Ігнат Даніловіч.

Аддзяленні таварыства, якія называліся філіямі, існавалі ў Палацку, Віцебску, Свіслачы.

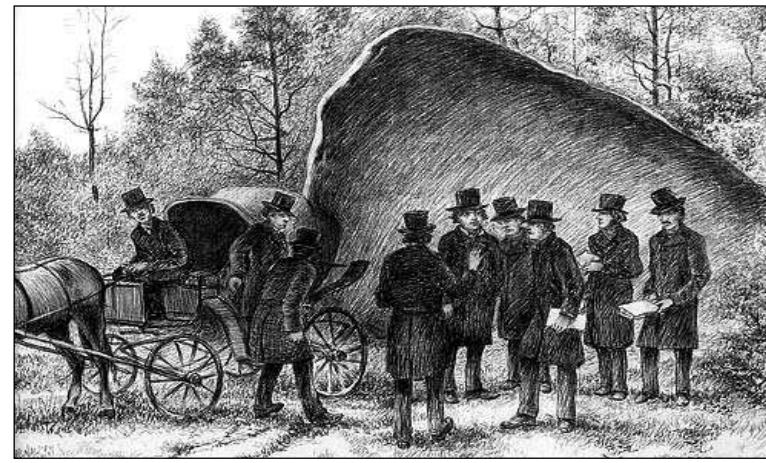
На сустрэчы, што ладзілі філаматы ў ваколіцах Вільні, збіраліся сотні юнакоў. На зялёным беразе ракі, альбо на лясной паляніне каля вогнішча яны марылі пра свободу, співалі, чыталі вершы. У статуте таварыства гаварылася пра неабходнасць любіць і выучыць родную мову. У большасці філаматаў яна была беларуская.

Сярод віленскай моладзі існаваў і план узброенага выступу супроты расейскай улады.

У 1823 годзе на след таварыства выйшла паліцый. Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Ян Чачот, Ігнат Дамейка ды іншыя патрыёты апынуліся ў вязніцы. Тамаш Зан быў засуджаны да зняволення ў астрозе і высылкі і вярнуўся на радзіму амаль праз дваццаць гадоў. Адам Міцкевіч, які пазней стаў знакамітым паэтам, расказаў пра сваіх сяброву ў неўміру чай паме «Дзяды».

Шмат хто з колішніх філаматаў таксама здабыў славу ў розных галінах. Тамаш Зан і Ян Чачот зрабіліся паэтамі. Ігнат Дамейка праславіўся як выдатны вучоны-геолаг. Ён даследаваў далёкую амерыканскую краіну Чылі і стаў яе нацыянальным георэем. Язэп Кавалеўскі застаўся ў навуцы як знаўца Манголіі.

Думкі і мары філаматаў не зіклі бяспследна. Былы філамат Міхал Рукевіч заснаваў новае таемнае таварыства «Ваенныя сябры». У яго ўваходзілі вайскоўцы, шляхцічы, гімназісты. «Ваенныя

Ля каменя філарэтаў. Мастак Міхась Карпук. Музей А.Белага ў Старых Дарогах

сябры» дзейнічалі на Гарадзеншчыне і Беласточчыне.

У Віленскай медычна-хірургічнай акадэміі студэнт Францішак Савіч арганізаваў «Дэмакратычнае таварыства». Яно выступала за вызваленне сялянаў, роўнасць усіх жыхароў краю і перадачу ўлады народу.

Браты Аляксандр і Францішак Далеўскія стварылі «Братні саюз літоўскай моладзі», які яшчэ называлі «Саюзам свабодных братоў». Гэтае таварыства мела галоўную сядзібу ў Вільні і філіі ў Менску, Горадні, Наваградку, Слоніме і Лідзе. «Свабодныя браты» рыхталі вызвольнае паўстанне. У фальварку Бараўляе наводзілі Менскам яны выраблялі зброя і адлівали кулі.

Расейскім жандарам удалося разгроміць і зэтасці таварыства. Змагароў кідалі ў турмы, высылалі, аддавалі ў салдаты, але барацьба супроты прыгнёту працягвалася.

Змагары 1831 года

Увесну 1831 года Беларусь услед за Польшчай зноў паўсталая.

Найбольш чыннае змаганне разгарнулася ў Ашмянскім, Браслаўскім, Дзісенскім і Віленскім паветах. Трохтысячны аддзел з сялянаў і шляхты некалькі дзён утрымліваў горад Дзісна. А ўсяго на землях колішняга Вялікага Княства са зброяю ў руках выступілі супроты расейцаў больш за 30 тысяч чалавек.

Цар кінуў на іх у некалькі разоў большую, добру ўзброеную і вымуштраваную армію. Карнікі перамаглі змагароў на Менішчыне і Віленшчыне, але паўстанне разгарнулася на Гарадзеншчыне. Расейцаў разбілі у Белавежскай пушчы.

У бітве на Панарскіх гарах пад Вільні 25-тысячнаму царскому войску ўдалося перамагчы. Але чатыры тысячы змагароў здолелі адварваша ад ворага і рушылі на заход. Яны ішлі праз Жодзішкі, Смаргонь, Дзятлава, Дзярэчын, Зэльву, Поразава. Паўсюль да паўстанцаў далучаліся новыя ваяры.

Гэты паход выклікаў паўстанне ў Наваградскім і Слонімскім паветах. Там змаганне ўзначаліў шляхціч Язэп Кашыч, які калісьці ваяваў у арміі Напалеона. Аддзел Кашыча хутка вырас да тысячы ваяроў. Яны вызвалілі мястэчка Беліца, а ў Наваградку разбройлі расейскую варту і выпустілі з астрога паплечнікаў. Іскры паўстання перакінуліся і на поўдзень — у Рэчыцкі, Мазырскі і Пінскі паветы.

Паўстанцы заклікалі расейскіх шляхцічы, гімназісты. «Ваенныя

Міхал знайшоў прыстанак у сталіцы Францыі Парыжы. Там пасяялілася шмат выгнанцаў. Да іх ставіліся прыязна, бо герайм нашых продкаў у 1831 годзе не дазволіў Расеі паслаць войскі, каб душыць рэвалюцыю ў Францыі.

Нядыні паўстанцы стварылі Таварыства Літоўскіх і Рускіх земляў і марылі аб працягу барацьбы. Міхал і яго таварыши хацелі аднавіць Канстытуцыю 1791 года, даць сялянам зямлю і абавязаць усіх людзей роўнымі. Яны паставілі зноў распачаць збройнае змаганне з расейцамі. Валовіч зацвердзіў паўстанцкім начальнікам слонімска-наваградскай акругі.

Пакінуўшы спакойнае жыццё ў Парыжы, Міхал праз два тыдні дабраўся да роднай Слонімшчыны і стварыў партызанскае аддзел. Змагары жылі на закінутай смалакурні. Пад камандою Валовіча было пакуль толькі дзесяць чалавек, але расейцы так перападохаліся, што паслаці на іх болей за тысячу карнікаў. Калі Міхала арыштоўвалі, ён паразіў кінжалам двух ворагаў, а потым, каб не дацца жывым, спрабаваў забіць сябе. На допытках трymаўся герайчна і не называў нікога з паплечнікамі.

Партызанская камандзіра прысудзілі да смерці. На адным з гарадзенскіх пляцоў паставілі шыбеніцу і сагналі мясцовых жыхароў. Ім абавязалі, што зараз будзе павешаны небяспечны злачынец. Але людзі не верылі царскім катам.

Пад покрывам ночы расейскія салдаты перавезлі цела Валовіча ў стары вапнавы кар'ер і таемна закапалі, каб ніхто не ведаў, дзе магіла героя.

Калі-небудзь у Горадні абавязковы з'явіцца помнік Міхалу Валовічу.

Царскія ўлады адбіралі ў быльших паўстанцаў маенткі і шляхецкія права. Быў зачынены Віленскі ўніверсітэт. За тое, што беларускія вуніяцкія святары падтрымлівалі змагароў, цар загадаў павесіць замкі на іхня манастыры, якія называюцца «вражескими крепостямі».

Але нікія здзекі не паставілі народ на калені. Праз трох дзесяцігоддзі ліцвіны-беларусы зноў узяліся за зброю. Іх вёў Кастько Каліноўскі...

Пытанні і заданні

- Чым заслужылі добрую памяць Міхал Баброўскі і Ігнат Даніловіч?
- Хто ўваходзіў у таемнае таварыства філаматаў?
- Аб чым марылі патрыёты?
- Якія філаматы сталіся вядомымі ў свеце? Чым яны праславіліся?
- Якія таемныя таварысты працягвалі справу філаматаў.
- Расскажыце пра пачатак паўстання 1831 года і бай змагароў з расейскімі карнікамі.
- Колькі нашых продкаў узялі рукі зброю?
- Ці дзейнічалі паўстанцы ў нашых родных мясцінах?
- Што вы ведаеце пра графіна Эмілія Плятэр? Чаму яе называюць беларускай Жаннай д'Арк?
- Хто такі Міхал Валовіч? Дзе зелянг ўніверсітэту з Парыжу ў Беларусь?
- Чаму Валовіча так баяліся расейскія ўлады?
- Якія ўлады заслужылі добрую памяць Міхал Валовіч?

Міхал Валовіч

Царскія войскі бязлітасна задушылі паўстанне. Тысячы патрыётаў мусілі пакідаць радзіму. На чужыне апінуліся былы філамат Ігнат Дамейка і ягоныя сябры, прыхільнікі паўстанцаў Адам Міцкевіч. З бацькоўскай зямлёю развітаўся і яшчэ адзін выхаванец Віленскага ўніверсітэта, нядыні паўстанец Міхал Валовіч.

УРОК

СЛУЦКІЯ ПАЎСТАНЦЫ

**Увесень 1920 года Расея
і Польшча, якія тады ваявалі
між сабой, падпісалі дамову
пра замірэнне. Расейцы
прапанавалі палякам забраць
сабе Захоўную Беларусь.
Хоць яна была часткаю БССР,
кіраўнікоў Савецкай
Беларусі на перамовы
з польскай дэлегацыяй нават
не пусцілі. Эта паказвала,
якой у сапраўднасці была
«незалежнасць» створанай
камуністамі БССР.
Але наш народ не хацеў
мірыцца з тым, што родную
землю дзеляць суседзі-
драпежнікі. Беларусы
са зброяй у руках баранілі
незалежнасць. Прыклад
змагання паказалі жыхары
Слуцка і ягоных ваколіцаў.**

Каб жыла Бацькаўшчына

Случчына з яе ўрадлівымі землямі па праву лічылася адной з самых багатых частак Беларусі. Там заўсёды жыло мнонае імкненне да незалежнасці. У час, калі палякі ўжо адступілі, а расейцаў яшчэ не было, случакі вырашыты распачаць барацьбу за ўсталяванне сваёй улады.

Напачатку сабраўся з'езд Случчыны. Ён праходзіў у дому багатага беларускага шляхціча Эдварда Вайніловіча, які пабудаваў Чырвоны касцёл у Менску, падтрымліваў беларускія выдавецтвы і газету «Наша Ніва». Залу з'езда ўпрыгожвалі бел-чырвона-белыя сцягі.

Дэлегаты з'езда прагаласавалі за падтрымку Беларускай Народнай Рэспублікі. Уладу расейскіх камуністашаў яны назвалі чужынскай. З'езд пастанавіў узняць паўстанне за вольную Беларусь. Случакі спадзіваліся, што яно ахопіць усю краіну.

На з'ездзе абразі часовы ўрад — Раду Случчыны на чале з Уладзімірам Пракулевічам. Гэта быў адукаваны і паважаны чалавек, які тады працаваў у Слуцку суддзей.

Штаб Булак-Балаховіча

Уладзімір Пракулевіч, кіраўнік Слуцкага збройнага чыну. Мастак Анатоль Крывенка

Эмілія Плятэр у сутычцы пад Шаўлямі. 1831 год. Карціна Войцеха Косака

Яго ведалі як адданага прыхільніка беларускай незалежнасці. Надзійным паплечнікам Пракулевіча ў Радзе стаў Павел Жаўрыд. Ён паходзіў з Слуцкага павета і меў добрыя вайсковыя досвед, бо доўга служыў у войску афіцэрам.

Рада Случчыны ўзяла ўладу ў горадзе і навакольных вёсках. Усяго за тры дні яна здолела стварыць Слуцкую брыгаду стральцоў Беларускай Народнай Рэспублікі. Брыгада складалася з двух палкоў: Слуцкага і Грозаўскага, у якіх уваходзілі жыхары мястэчка Грозаў і наваколля.

10 тысячаў случакі былі гатовыя бараніць Беларусь ад расейскіх бальшавікоў. З Горадні змагары атрымалі сцяг з прыгожа вышыттай нашымі жанчынамі

«Пагоняй» і словамі: «Тыム, што пайшлі паміраць, каб жыла Бацькаўшчына».

I дзяды, i ўнукі

Паўстанцы пачалі баявыя дзеянні 27 лістапада 1920 года.

Слуцкім палком камандаваў падпалкоўнік Ахрэм Гаўрыловіч, а Грозаўскім — капітан Лукаш Семянюк. Яны падпарадкоўваліся камандзіру Слуцкай брыгады Антону Сокалу-Кутылойскому.

Аддзелы паўстанцаў занялі мястэчкі Семежава і Вызна (цяпер Красная Слабада) і працягвалі наступ на чырвонаармейцаў. У Семежаве знаходзіўся штаб паўстання.

Асабліва моцныя ўдары бальшавікоў адчулі на лініі Капыль-Цімкавічы-Вызна. Слуцкія сяляне ўсім, чым маглі, дапамагалі паўстанцам. Часам зброю бралі ў руکі ўсе мужчыны ў сям'і — ад 70-гадовага дзеда да 15-гадовага ўнука.

У горадзе і вёсках рассказвалі пра герайзм камісара Грозаўскага палка Васіля Русака, якога на Случчыне ведалі раней як здольнага артыста і спевака з мясцовага тэатральнага таварыства «Папараць-кветка». У баях вызначыліся таксама Марк Асвяцімскі, Юрка Лістапад, Юльян Сасноўскі, Янка Біруковіч і сотні іншых змагароў.

Трое слуцкіх хлопчыкаў сабраў, Уладзімір, Янка і Міколка, пад выглядам пастушкоў шмат разоў прарабіліся на занятыя бальшавікамі аблішар і прыносілі адтуль каштоўныя для паўстанцаў звесткі. У тым, што за мужнасць

Сцяг Слуцкага збройнага чыну

у баях Слуцкі полк атрымаў высокую ўзнагароду — залацісты сцяг з «Пагоняй», была і заслуга гэтай троіцы.

Масква паслала супроць паўстанцаў свежыя добра ўзбрэныя палкі Омскай дывізіі, якія ў некалькі разоў пераважалі беларусаў колькасцю. Змагары з баямі адыходзілі на заход і перайшлі раку Лань, за якой стаялі польскія войскі.

Палякі, як і расейцы, былі супраць незалежнай Беларускай Народнай Рэспублікі. Яны разбройлі абаронцаў БНР і некалькі месяцаў трymалі іх пад аховою ў лагеры. Але адзін бatalён случакоў са сваімі афіцэрамі застаўся на роднай зямлі. Гэтыя 400 паўстанцаў яшчэ доўгі час ваявалі з бальшавікамі. Разам з імі з савецкага і з польскага боку дзейнічала больш за дзясятак беларускіх партызанскіх аддзелаў, аўяднаных у арганізацію «Зялёны Дуб».

Слуцкае паўстанне, якое доўжылася цэлы месяц, паказала свету, што беларусы хочуць жыць у сваёй незалежнай дзяржаве. Даень 27 лістапада, калі пачаліся бая з бальшавікамі, — нашае вялікае нацыянальнае свята. Яго называюць Днём Герояў і штогод адзначаюць у Беларусі і паўсюду, дзе жывуць нашыя землякі.

Случакі былі не адны

Супроць улады камуністашаў змагалася не толькі Случчына. Паўстанні ўспыхвалі ў розных мясцінах Беларусі.

Паводле Берасцейскай дамовы бальшавікоў з немцамі, частка ўсходніх беларускіх земляў трапіла пад расейскую акупацию. Камуністы праводзілі там гэтак званую «продразвёрстку» — забіралі ў сялян амаль усё збожжа, асуджаючы іх на голад.

Нашыя дзяды не маўчалі. За стрэльбы ўзяліся жыхары Полацкага, Аршанскаага, Віцебскага ды іншых паветаў. У Сянне паўстан-

цамі ўмела кіраваў Зміцер Прышчэпаў. Пазней ён стаў народным камісарам земляробства ў савецкай Беларусі, але не захаціў падпарадковацца Маскве і загінуў ад бальшавіцкай куляі.

Мнонае змаганне з камуністамі разгарнулася ў Вілейскім павеце на Віцебшчыне. Адтуль барабаньба перакінулася ў Смаленскую губернію. Няnavісць паўстанцаў да чужынскае ўлады была такай вялікай, што ў баях пад Вілейкам беларусы ішлі на расейскія кулямёты з косамі, віламі і сякерамі.

Свае сілі баранілі жыхары ваколіцаў Гомеля, Рагачова, Рэчыцы, Нясвіжа, Міра... Улетку 1920 года чатыры дні трымалася Койданаўская незалежная рэспубліка.

Генерал Булак-Балаховіч

У тыя гады грымела слава пра беларускага генерала Станіслава Булак-Балаховіча.

Ён прыйшоў на свет у тым самым маёнтку Мэйшты на Браслаўшчыне, дзе на сто трыццаты гадоў раней нарадзіўся Тамаш Ваўжэцкі. Тамаш пасля паланення Касцюшкі камандаваў паўстанцамі 1794 года. Станіслаў Булак-Балаховіч ведаў пра гэта і нахіняўся славаю выдатнага земляка.

Са сваімі падначаленымі ён гераічна дзейнічаў супраць немцаў у гады Першай сусветнай вайны. Потым абараніў ад бальшавікоў маладую незалежную Эстонію.

Камандуючы вялікім конным аддзелам, ён прызнаў уладу БНР і ўдала ваяваў з Чырвонай арміяй.

Увесень 1920 года на чале цэлага войска з 20 тысячай ўжунеўра і афіцэраў Булак-Балаховіч зрабіў паход на Палессе. Ад бальшавікоў былі вызваленыя гарады Петрыкаў, Калінкавічы і Мазыр. Генерал аўбясціў сябе «начальнікам» незалежнай Беларускай дзяржавы і выдаў загад пра стварэнне беларускай арміі. У шмат разоў большыя сілы Чырвонай арміі не дазволілі гэтым планам здзейсніцца. Але аддзелы баявога генерала яшчэ два гады не давалі спакою бальшавікам.

Слуцкія паўстанцы ды іхня пабратцімы ў іншых кутках нашай зямлі ішлі ў бой з волкічам «Жыве Беларусь!»

Сёння гэтыя слова дарагі і блізкія кожнаму з нас.

Пытанні і заданні

- Дзяля чаго сабраўся з'езд Случчыны? Якія пастановы ён прыняў?
- Хто кіраваў Радай Случчыны?
- Якую збройную сілу здолелі стварыць случакі? Хто ёю камандаваў?
- Расскажыце пра баявую дзеяніні паўстанцаў.
- Хто з слуцкіх змагароў найбольш вызначыўся ў баях?
- Дзе яшчэ беларусы падымаліся на паўстанні супраць бальшавіцкай улады?
- Хто такі Булак-Балаховіч?
- Які дзень мы называем Днём Герояў?

Яшчэ ў 2003 годзе побач з царквой стаяў крыж памяці Валовіча і паўстанцаў. На загад праваслаўнага святара крыж выкарапі і кінулі побач са Шчарай

ЭС

Фото: А. Гарэ

Ш(ЧАСЛВЫЯ)ВЕДЫ

ВЫСПЫ ДУМАК I ASTRAVЫ ПАЧУЦЦЯУ

Аксана СПРЫНЧАН

Ужо трэці год беларускія
літаратары дзякуючы
падтрымцы Карапеўства
Швецыя і Саюза беларускіх
пісьменнікаў маюць
магчымасць творча
адпачываць-працаўцаць
у Балтыйскім цэнтры
пісьменнікаў і перакладчыкаў
у горадзе Візбю на
шведскім востраве Готланд.
«Літаратурная Беларусь»
працягвае знаёміць сваіх
чытачоў з іхнімі згадкамі
і ўражаннямі.

Востраў

Кінуць манетку мору, каб
варнуцца, кінуць хлеб чайкам,
каб чакалі, кінуць слова на вецер
(марскі, а не марны), каб закахаў-
ся з першага слова.

Выспа

Некаторыя дамкі ў Візбю
прастоленыя дзёгцем і пахнуць
мінульым. Каля іх квітнеюць
ружы і пахнуць будучынія. Калі
заплюшчыць вочы, апнаеся ў
сучаснасці.

Востраў

Няма ў Візбю, як і ва ўсёй
Швецыі, бяздомных катоў і сабак.
Увечары брукаўнімі вулачкамі
тупациць вожыкі — улюблёнцы
готландцаў і турыстаў. Неяк
прынёс адзін на сваіх голках пля-
лесткі ружаў. І я ўзгадала вожыка
з Лысай Гары, які мне паказаў
свой язычок. 5 разоў-плялесткаў.
Вожыкі — цікава-колкія, як і
іншая краіна. Вожыкі хаваюцца
ад цябе ў клубочку, як і іншая
краіна. Але могуць дазволіць
дакрануцца да свайго жывоціка
ці чмыхуць носікам, і ты пад-
скочыш ад радасці. Я чула, як
Готланд мне чмыхнуў.

Выспа

Візбю — найбольш захаваны ў
Скандинавіі сярэднявечны горад.
Дзе, як не ў ім, падумаць і пра тое,

як ёсь Готланд у сувенірах з
Пілі Доўгай Панчохай, спадаром
Нільсанам, канём і злодзеямі. Вы-
ходзіць, яны больш станоўчыя.
Праўда, аднаго Карлсана я ўсё
ж такі бачыла: гэта маленькае
кresselka для дзетак у бібліятэцы
Альмедален, на якое можна сесці
дупай і падум(p)аць пра больш
станоўчых герояў.

Востраў

Сярод бязмежжа готландскіх
сувеніраў танчыць шотас Пілі
Доўгая Панчоха, скачуць спадар
Нільсан і конь, бёкаюць бараны,
тупаціць вожыкі, плывуць караб-
лі, змагаюцца вікінгі, б'еща на
шчасце незвычайнай готландскай
керамікі, асвятляюць шлях мая-
кі, і адно няма шуму самога мора
— ракавінак.

Выспа

На Готландзе знаходзіцца віла

Пілі Доўгай Панчохі — музей
літаратурнага персанажа. І як
тут не памарыць пра тое, што ў
Беларусі калісьці з'явіцца Музей
палескіх рабінонаў — герояў
Янкі Маўра. Альбо Музей-норка
Мышкі Пік-Пік — герайні Люд-
мілы Рубліўскай. А чыгуначкі
дык ужо даўно маглі зрабіць за-
мест вялікіх і малых паравозаў на
пастаментах Музей Міколкі-па-
ровоза — героя Міхася Лынькова.
Беларусь — называюць краінай
паэтай. Першы крок, каб стацца і
краінай літаратурных музеяў.

Востраў

У чалавека звычайна ёсць
родныя сцены, якія дапамагаюць
яду. А ў горада Візбю ёсць родная
сцена, узвядзеная яшчэ ў XIII ста-
годдзі. Пащенціла ж!

Выспа

Назва «Візбю» літаральна
значыць «вёска ля Ві», а «vi» пе-
ракладаецца як «святыня, святое
месца». Горад вырас блізу цэнтра
паганская культуры. У назве маёт
улюбёнаі Лысай Гары слова «лы-
сая» таксама значыць «яснае, свя-
тое месца». Гэта культавае месца,
куды прыходзіла яшчэ Рагнеда.
Дзе было створана пісьменніцкае
мястечка. Безумоўна, і ў Візбю
невыпадкова ўзнік Балтыйскі
цэнтр пісьменнікаў і пераклад-

Востраў

На востраве ста цэркви, якіх
насамрэч 92, ніхто за мяне не

нікаў. Творцы і святыя мясціны
ўзаема прыцягальныя.

Востраў

І на востраве ста сабораў для
мяне Беларусі храм вышэй зо-
раў.

Выспа

Падчас расейска-шведскай
войны 1808—1809 гадоў Готланд
колькі тыдняў быў расейскай
правінцыяй. І як тут не пашка-
даваць, што Беларусь не выспа.

Далёкая-далёка.

Востраў

Готланд — месца, дзе памята-
еш, што сонца кладзеца спаць.
Дзе не забываеся на тое, што пе-
рад сном яно найболей сонечнае,
і таму варта кінуць усе справы,
глядзець на яго і думачь пра сваё.
І верыць у тое, што на ноч увесь
востраў разам з сонцам схаваецца
у моры, і выйдзе на паверхню
разам з першымі промнямі. Сны
на Готландзе з марскага дна.
Але нават на марскім дне чуваць
гадзіннікі бажніцы Святой Марыі.
Яго музыка хвалімі праходзіць
праз твой сон, пакуль урэшце не
адбываецца дзяяўты вал прачы-
нання.

Выспа

Фатограф марыць пра аблокі,
пра сонца ў патрэбным месцы,
пра час пасля дажджу. Земляроб
марыць то пра даждж, то пра
сонца, марак — пра спадарожны
вецер і адсутнасць штурму, рыбак —
пра рыбнае месца. А ў паўта
заўжды ўсё ёсць. Калі толькі ён
яшчэ і не фатаграфуе, не працуе
на зямлі, не пльве на караблі, не
ловіць залату рыбу.

Востраў

Ловіш фотавакам шведскія
імгненні. І раптам апнаесяш ў
родным Лунінцы — герань на вакне
вясковай хаткі, кусты пышныя ля
бажніцы, бярозка ў порце. Мæспа-
міны — кветкавыя. І з Лысай Гары
я прывезла кветкі ў Візбю, пасадзі-
ла пад вакном, што выходзіць да
бажніцы Святой Марыі, жывучку.
Сапрауды яна і пералёт перанесла,
і прыжылася на схіле скалы. І зям-
лю лысагорскую не пакрыўдзіла
я — прывезла гейхеру, якая цяпер
красуе ў май кветніку.

Выспа

Ёсць фатографы, якія займа-
юцца жывёлагадоўліяй — студы-
ныя, пастановачныя фотаздымкі,
а ёсць тыя, якія палююць на дэйкія
імгненні. Я люблю дзічыну. Сезон
палявання заўжды адкрыты і аб-
межаваны юнікіх не існуе.

Востраў

Перакладнік Лакана на расейс-
кую мову Аляксандар Чарнаглазаў,
з якім пазнаёмілася ў Балтыйскім
цэнтры пісьменнікаў і перакладні-
каў, устойліва ставіць беларусаў
на другое месца. Калі служыў пœ-
ны час у Беларусі, на ягоную дум-
ку сярод розных нацыянальнасцей
найлепшыя былі паўночныя ар-
хангельцы, на другім — беларусы.
Сярод бальзамаў — найлепшы
самаробны валаамскі, на другім —
беларускі. Увесь час ён спрабуе
давесці: Беларусь — не пісьмен-
ніца, а перакладніца — ганаровае
другое месца пасля аўтара.

Выспа

Калі спёка ў Візбю становіща
невыноснай і ў галаве круціща
адно — «мяне няма», я разумею, што
«Шчасце быць» Барыс Пятровіч у
адрэзэнне ад Валынчіна Акудові-
ча пісаў у лютайскія маразы.

Востраў

На востраве ста цэркви, якіх
насамрэч 92, ніхто за мяне не

моліцца. Малюся за сваю Бела-
rus.

Выспа

У готландскіх бажніцах часта
вісіць пад скляпеннямі ці стаяць
непадалёк алтара караблікі. Іх
рабілі маракі, як ахвяру Богу.
Але ж і сам храм — гэта карабель,
які ратуе тых, хто шукае выра-
тавання.

Востраў

Калі ляцела па-над ліпенскім
аблокамі на Готланд, раптам ад-
чула, што гэта і ёсць сапраўдны
баланс белага, што дэсыці тут, у
гэты пішчоце, нарадзілася Бела-
rus. Калі ляцела назад, у адным
з аблокаў пабачыла твар мудрага
Бога. Вярнулася ў краіну, дзе
жыве Бог. Жывая.

Выспа

У Вісбю я навучылася глядзець
у вокны. Нават заўважыла, што
раней асабліва і не глядзела ў іх,
а пагатоў не разглядала. На Гот-
ландзе ж я проста ашалела: вокны
невілікага старыя, мурам амаль у 3,5
км, не давалі мне праходу. Гэта
сапраўдныя маленькія музейчи-
кі. То парцяльныя фігурак, то
караблікі, то свечнікі... Напа-
чатку было сорамна, што я ўвесь
час імкнуся глядзець у вокны. А
потым я пастанавіла, што гэта
і задумана было гаспадарамі,
бо інакш навошта б яны іх так
упрыгожвалі.

Востраў

Як добра гуляць у Батанічным
садзе ўчні. Вядома ж, не ў мен-
скім, бо той замыкаецца а 20-й
гадзіні. Шпацыраваць добра ва
ўтульным садзе Візбю, які нават
учні не замкнёны. А значыць,
кветкі ў ім заўжды на свабодзе.
І неістотна, што іх не відаць. Га-
лоўнае, што і ты не пачуваешься
замкнётым.

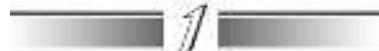
Выспа

Герб Готланда паўстаў у XIII
стагоддзі. На ім выява барана,
які тримае сцяг. Баран уважа-
еца сімвалам Ісуса Хрыста.
Цікава, што раней часам замест
барана майлаві авечку. Але ў
1936 годзе прыхільнікі мужчын-
скага пачатку перамаглі, і выяву
барана замацавалі афіцыйна. По-
лава-гербавы гармідар скончыў-
ся. Але, як ні цяжка паверыць,
на Готландзе жыве такая парода
авечак (не кожуць жа парода
бараноў), у якіх таксама расту-
ць рогі. Поўсюль у готландскіх
бараніцках падагыкі незвычайна мяккая.
Паўсюль прадаюцца пудоўныя
скуры. Неяк зранку пісьменнікі
задаліся пытаннем, навошта яны
— скуры — патрэбныя? Хто казаў
— на падлогу класці, каб нагам
цёпла было, хто прапаноўваў
на сцяну дзеля прыгажосці па-
весіць. Я ж упёрненая, што на
такіх скурах — адно хаханца.
Скуру хаханому не прывезла, бо
грошаў столькі няма. Затое жар-
сці хапіла б на сотні скураў.

Востраў

З ліста Надзвычайному і паў-
намоцнаму амбасадару Швецыі
у Беларусі Стэфану Эрыксану:
«Усё сапраўды было паводле
майго ўлюблёнага прынцыпу
трох Э: Эстэтычна, Эратычна і
Энергетычна. Нездарма ж у бе-
ларускай мове паводле правіла
Э пішацца пад націскам. А не
паводле націскам пераходзіць у А.
Адчувальна, Адчайна, Анёльна
хацялася ў Беларусь. Япчя адзін
мой прынцып, за які я ўдзячная
Швецыі».

3 СТУДЗЕНИЯ, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 00.05 Навіны.
06.05 Дзень спорту.
06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь!.
07.05, 08.10 Зона Х.
07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.35 Сфера інтэрсайду.
09.10 Дак. цыкл «Дзяржаўная палітыка».
09.40 Камедыйная меладрама «Маргоша».
10.30 Серыял «Спальны раён» (Расія).
11.00 Меладраматичны серыял «Маруся».
12.10 Меладрама «Жаночая інтуіцыя-2».
14.25 «Школа доктара Камароўскага». Ток-шоў (Україна).
15.20, 18.15 Навіны рэгіёна.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 АНТ прадстаўляе: «Чакай мяне». Беларусь.
18.55 «Поле чудаў».
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 АНТ прадстаўляе: «Што? Дзе? Калі?» у Беларусі. Зімовая серыя гульняй.
22.30 АНТ прадстаўляе: «Музичны суд».
23.40 Наша «Белараща».
00.15 Прэм'ера. Фільм «Кароткае замыканне».
03.00 Начная навіны.

07.00 Ладная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Час футбольу.
08.30 Дэтэктыўны серыял «Чиста англійская забойствы» (Вялікабрытанія).
09.35 Меладрама «Вышайшай вожык са смугай» (Расія). 4-я серыя, заключная.
10.45 Музичная камедыя-казка «Туфлі з залатымі спражкамі» (СССР). 2-я серыя.
12.05 Кінаспробы.
12.25 Жывы гук.
13.10 Меладраматичны серыял «Пакахай мяне зноў» (Мексіка).
14.00 «Расшыраваць дрэс-код». Дакументальная пазнавальны цыкл (Францыя).
14.30 Пазакласная гадзіна.
14.45 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі» (Аўстралія).
15.35 Дэтэктыўны серыял «Чиста англійская забойствы» (Вялікабрытанія).
16.40 Дакументальны фільм «Моцарт у лістах» (Францыя).
17.40 Усё аб бяспецы.
18.15 Біятлон. Кубак свету. Спрынт. Жанчыны. Прамая трансляцыя.
19.35 «Сувестная музика галасамі «Беларусаў». Канцэртная праграма.
20.35 «Калыханка».
20.55 Тэлебарометр.
21.00 «Рэпарцёр «беларускай часіны».
21.50 «Бітва экстрасенсаў».
22.55 «Пра маастацтва».
23.25 Дыялогі аб рыбалцы.
23.50 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».
00.35 Футбол. Ліга Еўропы УЕФА. Агляд турна.

17.20 «Кулагін і партнёры».
17.50 Тэлесерыял «Чорная багіня». Расія.
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.30 Прэм'ера. «Юрмала-2010». Фэст гумарыстычных праграм.
22.25 «Дзяячуты».
23.20 Навіны - Беларусь.
23.30 Фільм «Жаночае сібровуства».

19.30 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Нарвегіі (Лілехамер). HS 138. Кваліфікацыя. Прамая трансляцыя.
20.00 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Бівер-Крык). Мужчыны. Хуткасны спуск. Прамая трансляцыя.
21.30 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Аспен). Жанчыны. Хуткасны спуск. Прамая трансляцыя.
23.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Спрынт.
00.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір Giants Live (Кіев, Украіна).
01.00 Экстремальны спорт. Freeride Spirit.
01.15 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Нарвегіі. HS 138. Кваліфікацыя.
01.45 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Аспен). Жанчыны. Хуткасны спуск.

06.00 Сёння.
06.05 Інфармацыйны канал «HTB раніцай».

06.00, 09.00 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.25 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.
11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 Шматсерыйны фільм «Катоўскі».
12.20 «Дэтэктыў».
13.00 Нашы навіны.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу вадца».
16.00 Нашы навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

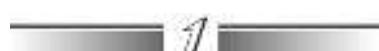
06.00 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра га настрою».
07.30 «24 гадзіны».
07.40 «СТБ-спорт».
07.45 «Раніца. Студыя добра га настрою».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Лягушка-гісторыя».
10.00 «Гляц гісторыя».
10.30 «Багатая і хаханая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкая і сваякі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Дарослья гульні». Серыял.
13.30 «24 гадзіны».
13.50 «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты International». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Гумарыстычны серыял.
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 Ток-шоў «Лёс».
19.30 «24 гадзіны».
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.30 Фільм «Першая дачка краіны». ЗША, 2004 г.
22.30 «24 гадзіны».
22.55 «Гарачы лёд».
23.25 «Відзьмо-невідзьмо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.
00.10 Фільм «Вельмі эпічнае кіно». ЗША, 2007 г.
01.35 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.00 «Раніца Pacii».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял. Расія, 2010 г.
10.10 «Мой срэбны шар».
11.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Застылія дэпешы».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 «Справаўднае жыццё».
16.20 Тэлесерыял «Дворык».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.

09.30, 16.00 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Фінляндіі (Купіо). HS 127.
10.30, 14.30 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Індывідуальная спаборніцтва.
11.30, 17.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Мужчыны. Індывідуальная спаборніцтва.
12.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат свету ў Вялікабрытаніі (Глазга, Шатландыя).
18.15 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі. Жанчыны. Спрынт. Прамая трансляцыя.

07.00 Аб'ектыў.
07.25 Праект «Будучыня».
07.50 Асабісты капітал.
08.10 Рэпартэр.
08.35 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «7 разоў Масква», дак. фільм, 2009 г., Польшча.
08.55 Хто ёсьць кім?: Зінаіда Бандэрэнка.
09.10 Басанож па свеце: «Людажры».
09.40 «Школа на санцепаку», серыял.
10.05 «Загадкі Мэрдака», дэтэктыўны серыял: ч. 3, 9 серыя.
10.50 «Украдзены цуд», маст. фільм, 2001 г., ЗША.
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дні).
17.05 «Ажыятах вакол Басі», серыял.
17.30 «Загадкі Мэрдака», дэтэктыўны серыял: ч. 3, 9 серыя.
18.15 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Сэрца за кратамі», дак. фільм, Беларусь.
19.10 Маю права (прававая праграма).
19.30 Калыханка для самых маленьких.
19.40 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс каналу «Нямецкая хвалья»).
20.10 Перад выбарами.
20.55 «Стабільнасць», дак. цыкл.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.25 Госць «Белсату».
21.40 Невядомая Беларусь: «Амаль забыты фатограф», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
22.10 «Дзяннанне», маст. фільм, 1982 г., Польшча.
00.00 «Калыханка» ад Сашы і Сірожы (сатырычнае праграма): «Робін Гуд».
00.10 «Стабільнасць», дак. цыкл.
00.15 Аб'ектыў.

4 СТУДЗЕНИЯ, СУБОТА

06.35 Мультфільм «Прыгоды пінгвіняткі Лола».
07.05 Дзень спорту.
07.15 Існаць.
07.40 Слова Мітрапаліта Філарэта.
07.50 «Добрай раніца, Беларусь!».
09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.15 «Ваша лато».
10.05 Латарэя «Пліцёрачка».
10.20 Здароуе.
10.55 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Зорнае жыццё» (Украіна).
12.10 Лірyczная трагедыя «Жэня, Женечка і «каюшо» (СССР).
13.55 «Зона Х». Вынікі тыдня.
14.15 Вакол планеты.
15.15 Навіны рэгіёна.
15.35 «Праверка чутак». Інфармацыйна-аналітычная праграма.
16.05 Nota Bene.
16.30 «Млын моды-2010».
17.00 Тэледбаты кандыдатаў у Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь.
18.00 Дакumentальна-біяграфічны цыкл «Мая прауда» (Украіна).
19.25 «КЕНО».
19.30 Творчы вечар Р. Паулса.
21.00 Панарама.
21.45 Дак. цыкл «Дзяржаўная палітыка».
22.10 Фільм тыдня. Дэтэктыўны трэйлер «Мядзведнік» (ЗША).
00.35 Дзень спорту.

16.00 Нашы навіны.
16.15 Навіны спорту.
16.20 «Зваротны адлік».
16.50 «KB3-2010».
19.30 «Адзін супраць усіх».
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «беларус-гэта мы!».
23.00 «Дэтэктар хлусні».
00.05 «Што? Дзе? Калі?».
01.20 «Пражэктарпэрсыхітан».

06.40 Фільм «Макар - следапыт», СССР, 1984 г. Заключная серыя.
07.45 Фільм «Першая дачка краіны». ЗША.
09.35 «Давай паспрабуем!».
10.30 «Мінск і мінчане».
11.05 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».
11.40 «Салдаты. Залатыя серыі».
13.25 «Новыя падарожнікі дылетанта».
13.55 Фільм «Рэспубліка ШКІД», СССР.
15.45 «Відзьмо-невідзьмо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.
16.30, 19.30 «24 гадзіны».
16.45 «Наша справа».
17.00 «Вялікі горад».
17.35 Фільм «Жанчына, не скільна да авантур». Украіна, 2008 г.
20.00 «СТБ-спорт».
20.10 «Зорныя рынкі».
21.30 Фільм «Сутычка». ЗША, 1995 г.
00.30 Фільм «Ва ўсёй красе». ЗША, 2002 г.
02.15 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.00 «Уся Расія».
07.15 Фільм «Сямейная меладрама».
08.30 «Юрмала-2010». Фэст гумарыстычных праграм.
10.25 «Ранішняя пошта».
11.00 Весткі.
11.10 «Суботнік».
11.50 «Мая планета».
12.00 Фільм «Жаночае сібровуства».
14.00 Весткі.
14.15 «Сумленны дэтэктыў».
14.50 «Шукальнікі». Дак. фільм.
15.50 Фільм «Шосты».
17.25 Прэм'ера. «Новая Хвала - 2010». Лепшае.
19.00 «Карціна свету».
19.55 Надвор'е на тыдзень.
20.00 Весткі ў суботу.
20.45 Тэлесерыял «Сваты-3».
00.35 Фільм «Вячэра ў чатыры руки».

16.20 Прэм'ера. «Апошнія слова».
17.30 «Воччная стаўка».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.30 «Прафесія Рэпарцёр».
20.05 «Програма Максімум».
21.15 «Рускі сенсацыі».
22.20 «Ты не паверыш!».
23.25 «Музычныя рынкі HTB».
00.55 Крымінальны баявік «Падвойная ракіроўка-2».

09.30, 16.30 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Нарвегіі. HS 138. Кваліфікацыя.
09.55 Часопіс «Ёўраспорт за чыстую планету».
10.00 Кёрлінг. Чэмпіянат Еўропы ў Швейцарыі. Адборачны этап. Жанчыны. Шатландыя - Германія.
10.35 Невядомая Беларусь: «Амаль забыты фатограф», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
11.05 Перад выбарами.
11.50 «Дзяннанне», маст. фільм, Польшча.
13.45 «Стабільнасць», дак. цыкл.
13.50 «Машына зменаў», серыял.
14.50 «Стабільнасць», дак. цыкл.
15.15 «Чаму дэмакратыя?», цыкл рэпартажаў: 9 серыя: «Крывавая карыкатура», 2007 г., Данія.
16.05 «Ранча», серыял: 9 серыя.
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дні).
17.05 «Арол: крымінальная сага», серыял.
18.00 Незвычайнае жыццё звычайных людзей: «Гаспадар...», дак. фільм, 2008 г., Польшча.
18.30 Макрафон: канцэрт «Ix N.R.M - ix Мроя», ч. 2.
19.00 Тыдзень з радыё «Свабода».
19.35 Калыханка для самых маленьких.
19.45 Еўропа сёня.

20.10 «Мультклуб».
20.15 Вагон.
20.25 Мойнік.
20.35 Навігар.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.15 Суботні сеанс: «Улюбёная студэнтка», трэйлер, 2000 г., ЗША.
22.45 «Калыханка» ад Сашы і Сірожы (сатырычнае праграма): «Белая госці».
22.55 Аб'ектыў.

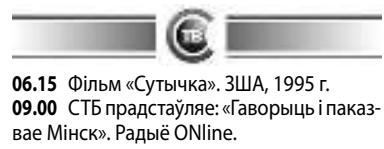
07.00 Аб'екты

5 СТУДЗЕНЯ, НЯДЗЕЛЯ

07.45 Дзень спорту.
07.55 Мультфільм «Прыгоды пінгвініткі Лола».
08.45 «Збюрая». Цыкл дак. фільмаў.
09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.10 «Арсенал».
09.40 «Альманах вандраванній».
10.10 У свеце матораў.
10.45 Культурныя людзі.
11.20 «Школа доктара Камароўскага». Ток-шоу (Украіна).
12.10 Музычна камедыя «Чалавек з бульвара Капуцына» (СССР).
14.05 Кулінарнае шоў «Кухар дома» (ЗША).
14.35 Зямелнае пытанне.
15.15 Навіны рэгіёна.
15.35 «Мілын моды».
16.00 Камедыяна меладрама «Нявернасць» (Расія).
17.45 Відэофільм «Ідэальны горад графа Чарнышова» цыклу «Зямля беларуская».
18.05 Суперрато.
19.20 Документальная-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
20.30 «Спорларт 5 з 36». Забаўляльнае шоў.
20.50 «КЕНО».
21.00 «У цэнтры ўвагі».
22.30 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Відэачасопіс.
23.05 Прэм'ера. Рамантычная меладрама «Нью-Йорк, я люблю цябе» (ЗША-Францыя).

- 16.15 Навіны спорту.
16.20 «Давай пажэнімся!».
17.30 АНТ прадстаўляе: «Бітва тытанаў».
18.45 Прэм'ера сезону. «Лёд і польмія».
20.00 Контуры.
21.05 АНТ прадстаўляе: ток-шоў «Кухня».
21.40 «Лёд і польмія». Працяг.
23.25 «Вялікая розніца».
00.30 Прэм'ера. Канцэрт групы «Іванушки International».

06.15 Фільм «Сутычка», ЗША, 1995 г.
09.00 СТВ прадстаўляе: «Гаворыць і паказвае Мінск». Радыё Online.
09.30 «Аўтапанарама».

- 10.00 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».
10.50 «Вялікі сняданак».
11.30 «Салдаты. Залатыя серыі».
13.15 «Добры дзень, доктар!».
13.45 Фільм «Страпуха». СССР, 1965 г.
15.10 «Мінскі час». Відэафільм.
15.40 Ток-шоў «Лёс».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Праўда».
17.30 Канцэрт М. Задорнова.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень».
20.40 Фільм «Гісторыя пра Трыстана і Ізольду». Германия - ЗША - Вялікабрытанія - Чехія, 2006 г.
23.00 Фільм «Поры года». Францыя - Турцыя, 2006 г.
00.45 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

- 07.00 «Нядзельная раніца».
08.00, 09.00 Нашы навіны.
09.05 Нядзельная пропаведзь.
09.20 Серыял «Мая выдатная няня».
10.00 «Шалапутныя нататкі».
10.20 Пакуль усе дома.
11.20 «Фазэнда».
11.55 «Ранішняя пошта».
12.30 Асяроддзе пасленення.
13.30 Тэлечасопіс «Звяз».
14.00 Прэм'ера. «Урок даўжынёю ў жыцці».
15.00 АНТ прадстаўляе: «Брэйн-рынг».
16.00 Нашы навіны.

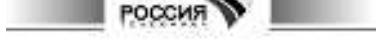
- 13.35 «Правы чалавека».
13.50 Документальны цыкл «Неверагодныя гісторыі кахання» (Украіна).

- 15.10 Біятлон. Кубак свету. Гонка пераследу. Мужчыны. Прамая трансляцыя.
15.55 Серыял «Дурнушка Бэці-3» (ЗША).
17.00 «Навагодні жарт з...» Гумарыстычнае праграма (Расія).
17.50 Трагікамедыя «Простыя речы» (Расія).
19.50 Смешная часіна.
20.35 Тэлебарометр.

- 20.55 Прыводніцкі баявік «Ніколі не кажы «ніколі» (ЗША-Вялікабрытанія).

- 23.25 Культавес.

- 23.55 Канцэрт Joe Satriani «Satriani Live» (ЗША).

- 07.00 «Мая планета».

- 07.30 Тэлесерыял «Сваты-3».

- 11.00 Весткі.

- 11.15 «Сам сабе рэжысёр».

- 12.10 Фільм «Часы каморніка».

- 13.45 «Мая планета».

- 14.00 Весткі.

- 14.15 «Смехапанарама».

- 14.45 «Гарадок». Дайджэст.

- 15.45 «Рамантыка раманса».

- 16.40 Фільм «Дзень вяселля прыдзедца ўдакладніць».

- 18.30 Прэм'ера. «Усмешкі сяброў».

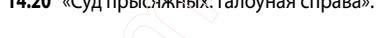
- 21.05 Прэм'ера-2010. «Стылягі-шоў».

- 23.00 «Адмысловы карэспандэнт».

- 00.10 1/2 фіналу першай лігі «KB3».

- 07.20 Мультфільм.
08.00, 10.00, 13.00, 16.00 Сёння.
08.20 «Дзікі свет».
08.45 «Іх нораві».
09.20 «Ямо дома!».
10.20 «Першая перадача». Аўтамабільная праграма.
10.55 «Справа ўсёна».
11.55 «Дачы адказ».
13.20 «Праспяваны ў СССР».

- 14.20 «Суд прысяжных: Галоўная справа».

- 06.35 Даравест.

- 07.00 Мір вашай хаце.

- 07.15 Джэймс Бонд-Агент 007. Прыводніцкі баявік (ЗША-Вялікабрытанія-Германия).

- 09.50 Медычныя таемніцы.

- 10.30 Школа рамонту.

- 11.40 Тэлебарометр.

- 11.45 Бухта капітану.

- 12.25 Біятлон. Кубак свету. Гонка пераследу. Жанчыны. Прамая трансляцыя.

- 13.10 Кінаспробы.

- 16.20 «Развод па-руську».
17.20 «І зноў добры дзены».

- 18.25 «Надзвычайнае здарэнне. Агляд за тыдзень».

- 19.00 «Сёння. Выніковая праграма».

- 20.00 «Чыстасардэчнае прызнанне».

- 20.55 «Цэнтральнае тэлебачанне».

- 22.05 Прэм'ера. Вострасюжэтны фільм «Чалавек ніадкуль».

- 00.05 «Асабліва небяспечны!».

- 00.40 «Нерэальная палітыка».

- 09.30 Часопіс «Еўраспорт за чистую планету».

- 09.35, 19.30, 00.00 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Нарвегіі (Лілехамер), НС 138.

- 10.45 Лыжнае дваяборства. Кубак свету ў Нарвегіі. НС 138. Прамая трансляцыя.

- 11.30 Санкавы спорт. Кубак свету ў Германіі (Вінтрберг). Жанчыны. 2-я спроба. Прамая трансляцыя.

- 12.30 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Гонка пераследу.

- 13.15 Лыжнае дваяборства. Кубак свету ў Нарвегіі (Лілехамер). Гонка па сістэме Гундэрсена. Прамая трансляцыя.

- 14.15 Лыжныя гонкі. Кубак свету ў Германіі. Каманды. Спрынты. Прамая трансляцыя.

- 15.00 Скачкі з трампліна. Кубак свету ў Нарвегіі. НС 138. Прамая трансляцыя.

- 16.45 Конны спорт. Турнір Маастэрс (Парыж, Францыя). Прамая трансляцыя.

- 18.15 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Мужчыны. Гонка пераследу.

- 18.45 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Бівер-Крык). Мужчыны. Слалам-гіганты. 1-я спроба. Прамая трансляцыя.

- 20.00 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША. Жанчыны. Супергіганты. Прамая трансляцыя.

- 21.30 Горныя лыжы. Кубак свету ў ЗША (Бівер-Крык). Мужчыны. Слалам-гіганты. 2-я спроба. Прамая трансляцыя.

- 22.25 «Снежныя выходныя». Агляд. Часопіс.

- 22.30 Снукер. Чэмпіянат Вялікабрытаніі (Тэлфорд). Дзень 2-і. Прамая трансляцыя.

- 01.00 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Мужчыны. Гонка пераследу.

- 19.30 Калыханка для самых маленьких.

- 19.40 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма): «Род Гальшанскіх».

- 19.50 Мойнік (лінгвістычнае праграма).

- 20.05 Прапавед.

- 20.30 Басанож на свеце (спазнаваўчая праграма): «Экспедыцыя на Мадагаскар».

- 21.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 21.30 Эксперт.

- 21.50 Фільматэка майстроў: «Пасля канца свету» маст. фільм, 1998 г., Балгарыя.

- 23.35 «Калыханка» ад Сашы і Сірожы (сатырычнае праграма): «Брыдуля».

- 23.45 Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 01.45 Біятлон. Кубак свету ў Швецыі (Остэрсунд). Жанчыны. Гонка пераследу.

- 07.00 Аб'ектыў.

- 07.10 Еўропа сёння.

- 07.40 Тыдзень з радыё «Свабода».

- 08.10 Калыханка для самых маленьких.

- 08.40 Навітарат.

- 09.00 Макрафон: канцэрт «Ix N.R.M - ix Мроя», ч. 2.

- 09.35 Незвычайнае жыццё звычайных людзей: «Гаспадар...», дак. фільм, Польша.

- 10.00 Мойнік (лінгвістычнае праграма).

- 10.15 Вагон.

- 10.20 «Мультклуб».

- 10.25 «Арол: крымінальная сага», серыял.

- 11.25 «Улобёная студніца», трэйлер.

- 12.55 «Чароўнае дрэва», серыял.

- 13.25 «Сон-трава», канцэрт гурту «Троіца», ч. 1.

- 13.55 «Стабільнасць», дак. цыкл.

- 14.00 Рэмарка (культурніцкая праграма).

- 14.20 «Стабільнасць», дак. цыкл.

- 14.25 Перад выбарамі.

- 15.10 «Стабільнасць», дак. ц

ВЫБАРЫ

ГАЛАСАВАННЕ ЯК АРГАЗМ

Алег НОВІКАЎ

Праз сям гадоў праўлення кіроўнай кааліцыі — tripartito (цяперашні каталонскі ўрад складаецца з прадстаўнікоў трох партый: сацыялістаў, рэспубліканцаў і зялёных) — Каталонія знаходзіцца на пераломе. Да ўлады вяртаюца права.

Калі нічога сенсацыйнага не здарыцца, пасля выбараў 28 лістапада кіраваць краем будуть памяркоўныя нацыяналісты з партыі «Канвергенцыя і Саюз» (CiU). Прынамсі зараз усе сацыялагіч-

ныя прагнозы на іх карысць. CiU здольна атрымаць 63–65 месцаў у парламенце (усяго каталонскі корпус складаецца з 135 дэпутатаў) і стаць гаспадаром у аўтаноміі. Такім чынам, CiU адновіць статус-кво, парушаны левымі партыямі сям гадоў таму. Раней, з часу абвяшчэння аўтаноміі Каталоніі ў 1976-м, «Канвергенцыя і Саюз» без перапынку 26 гадоў кантралявала генералітэт (так называецца мясцовы ўрад).

У сваю чаргу, усе партыі блоку tripartito нешта губляюць. Сацыялісты могуць разлічваць хіба што на 20 працэнтаў (30–31 мандат). Раней у іх было 37. Зялёныя і іх саюзнікі з партыі Аб'яднаныя левыя (ICV—EUiA) будуть мець столькі ж, колькі і мелі, — сям мандатаў. Найбольшыя электа-

экологіі, міграцыі, адукацыі і правоў царквы.

Найбольш цікавай падаецца дыскусія пра эмігрантаў. Так здарылася, што гісторычна каталонскі нацыяналізм быў левым рэспубліканскім рухам, які супрацьстаяў кацільскай манархіі і Касцёлу. Цяпер, калі ў Каталоніі, з'явіліся першыя камуны, дзе эмігрантаў больш за тутэйших, яны вымушаныя шукаць нейкі рэцэпт, як стварыцца тут каталонскую ідэнтычнасць. Вялікая роля адвадзіцца мове. Выклочна тыя, хто здаў іспыт на веданне каталонскай мовы, могуць, па ідэі патрыётаў, атрымаць карту побыту і нават права кіраваць машынай.

Нягледзячы на тое, што вынікі выбараў, па вялікім рахунку, вядомыя ўжо зараз, цікавасць да іх вельмі вялікая. Калі верыць апытанням, да 74 працэнтаў выбаршчыкаў збіраюцца прыйсці ў дзень галасавання на ўчасткі. Такі высокі працэнт звязаны з некаторымі аспектамі цяпрашній кампаніі. На гэты раз у выніку дэмаграфічных цыклau сярод выбаршчыкаў будзе вялікая група маладых людзей, якія прагаласуюць упершыню (каля 120 тысяч). Гэта прымусіла спецыялістаў па палітычнаму пляну прыдумаць рэкламу, націраваную на маладую аўдыторию. Як следства — выбарчая кампанія стала больш цікавай і калартайшай.

Сацыялісты — галоўныя аўтары Статута пра аўтаномію — увогуле кажуць, што ва ўмовах рэцэсіі незалежнікі праект небяспечны. Толькі «Левыя рэспубліканцы Каталоніі» захавалі незалежніцкую рыторыку. ERC абяцае ў выпадку новай рэдакцыі tripartito навязаць кааліцыянтам «сапраўды дыскусію аб незалежнасці». З улікам того, што патэнцыйныя саюзнікі, прынамсі сацыялісты, асцярожна ставяцца да такіх тэмаў, усё гэта выглядае мала рэальным.

Што да CiU, якая таксама лічыцца сябе нацыяналістычнай партыяй, то яна кляненца пасля перамогі заняцца выпрацоўкай саліднай юрыдычнай базы. Гэта, бывшым, з аднаго боку, дазволіць прымаць законы на карысць пашырэння правоў рэгіёну. З другога — юрыдычна не дазволіць цэнтру адмінінцы іх. Таксама правыя выступаюць за новы пакт паміж Мадрыдам і Барселонай у галіне падатковай палітыкі.

На першы план у дадзенай кампаніі вышлі тэмы крызісу,

ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЕСА ПРА БЕЛАРУСЬ

З беларусу трэба мець адносіны, улічваючы досвед Іспаніі ў апошняя гады жыцця Франка. Палітычныя змены малаверагодныя, але эканамічнае мадэль асуджана на смерць. Як у Іспаніі пры Франка, беларуская эканоміка зменіца раней, чым Лукашэнка, стварыўшы базу для хуткага развіцця пасля яго східу.

«The Guardian» (Вялікабрытанія)

Нягледзячы на справаздачу ўрадаў пра поспехі ў падрыхтоўцы документаў па фармаванні АЭП (Адзінай эканамічнай прасторы), мясцовыя назіральнікі лічаць, што з новага года ніякіх змен не будзе. Мяркуючы па дзеяннях афіцыйнага Мінска, там таксама не вельмі вераць у хуткае стварэнне АЭП. У пятніцу прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прымаў у сябе прэзідэнта Дзяржаўнай нафтавай кампаніі Азербайджану. Пры гэтым беларускі лідер заяўіў пра гатоўнасць разглядаць «любыя варыянты супрацоўніцтва па вуглевадароднай сыварвіне». Працягваючы думку

Лукашэнкі, можна выказаць здагадку, што ад АЭП ён у любы момант можа адмовіцца.

«Независимая газета» (Расія)

Тое, як расце ролі іншых дзяржаў у рэгіёне (Ірана і Турцыі, але, у першую чаргу, Кітаю), надае мясцовым лідэрам шмат прасторы для манеўру. Асабліва тому, што, як сказаў падчас свайго візіту ў Пекін у традыцыйнае бестурботнай манеры Лукашэнка, «інвестыцыі Кітаю не звязаны ніякім палітычнымі ўмовамі».

«Project Syndicate» (ЗША)

Цяперашнє пагаршэнне адносін паміж Крамлём і афіцыйным Мінскам ужо не здольна неяк істотна паўплываць на лёс беларускай мовы — час фармавання націі і стварэння новай, беларускай постсавецкай ідэнтычнасці прапушчаны. Акрамя таго, сам Лукашэнка дрэнна размалуяе на мове Купалы, Коласа і Багдановіча. Хаця аптымісты ў асяроддзі беларускай інтэлігэнцыі думаюць

інакш: маюць, перажылі паланізацыю, перажылі русіфікацыю, перажывім і дэблізацыю апошніх дзесяцігоддзяў.

УНІАН (Украіна)

Шматгадовая ізаляцыя Мінску не прынесла ніякіх вынікаў, і Захад вырашыў звярнуцца да іншай палітыкі, выкарыстоўваючы «Усходнія партнёрства» як сродак «уцягвання» ўсходняга суседа Польшчы ў єўрапейскія працэсы інтэграцыі. Стымулам для больш адкрытай падтрымкі «апошняга дыктатара Еўропы» стала таксама адсутнасць аўдзяднанай апазіцыі. Збліжэння Лукашэнкі з БруSELем асцерагаеца Расія. За гэты час Лукашэнка з «цацкі» Крамлем ператварыўся ў галоўнага абаронцу незалежнасці Беларусі. Лукашэнка папросту спрабуе ўтрымліць уладу любым коштам.

«Wirtualna Polska» (Польша)

Рашэнне беларускага лідэра праігнараваць візіт кіраўніка МЗС РФ — відавочна дэманс-

тратыўны жэст, паколькі дагэтуль прэзідэнт Беларусі заўсёды сустракаўся нават з расійскімі губернатарамі. Не дапамагло і тое, што Сяргей Ляўру ўжэ да прыезду ў Мінск абвясціў,

што, у адрозненіе ад сваіх заходніх калегаў, з лідарамі беларускай апазіцыі сустракаца не будзе. Эксперты мяркуюць, што падобная лінія паводзіні Мінску ў дачыненні да Москвы звязана з нядынімі візітамі ў Беларусь кіраўнікоў МЗС Германіі і Польшчы, а таксама прэзідэнта Літвы. Еўрапейскія міністры паабяцалі Мінску фінансавую дапамогу ў памеры 3 мільярдаў долараў у выпадку правядзення сумленных прэзідэнцкіх выбараў, а прэзідэнт Літвы заявіла, што працяг кіравання спадара Лукашэнкі з'яўляецца гарантыйнай стабільнасці Беларусі, а таксама таго, што гэта краіна «не ператворыцца ў Расію». Натхнёны такім жэстамі прэзідэнт Беларусі палічыў, здаецца, што момант для ўзмацнення жорсткасці падыходу да Расіі як ніколі спрыяльны.

«Коммерсанть» (Расія)

ЗАМЕЖЖА

▼ МІЖНАРОДНЯ НАВІНІ

ГРУЗІЯ. ПАЧАЛАСЯ ЗАКЛАДКА ДРУГОЙ СТАЛІЦЫ

Михаіл Саакашвілі ўрачыста заклаў першую цэглу ў фундамент будучага офісу грузінскага парламенту ў горадзе Кутаісі. Менавіта Кутаісі па планах Саакашвілі павінен стаць рэзідэнцыяй Кабміну і парламенту, у той час як прэзідэнт застанецца ў Тбілісі. Такім чынам, Кутаісі стане другой сталіцай Грузіі. Ідэя дэцэнтралізацыі ўлады даўно захапіла Саакашвілі, і вось нарашце яна пачала рэалізоўвацца. Акрамя таго, перадача Кутаісі часткі функцый сталіцы, па словах прэзідэнта, дапаможа палітыкам акунуцца ў жыццё простага, а не сталічнага люду. Мясцовых жыхары, быццам, не супраць праекту, паколькі з пераездам чыноўнікам узрасце попыт на кадры і сервісную аблугу. А вось палітычныя апаненты Саакашвілі прагназуюць развал адміністратурай вертыкали. Падчас узвядзення будынку парламента ўжо загінулі два чалавекі. Як лічачь апаненты дзеючай улады, гэта кепскі знак. Дэпутаты, якія будуць працаўваць у такім праклятым месцы, нічога канструктыўнага не зробяць.

Па матэрыялах «Грузія инфо» (Грузія)

УКРАЇНА. ХТО БУДЗЕ СПАРЫНГ-ПАРТНЕРАМ?

Плёткі пра тое, што Партыя рэгіёнаў падтрымлівае рэсурсамі нацыяналістычную партыю «Свабода» (лідэр Алег Цягнібок), хадзілі даўно. Нават «свабодайцы» перасталі асабліва рэагаваць на такога кшталту спекуляцыі. Аднак пры гэтым панавала думка, што Партыя рэгіёнаў, надаючы падтрымку «Свабодзе», жадае выключна паслаблення пазіцый аранжавых у Заходній Украіне. І вось —сенсацыя. Блізкая да Партыі рэгіёнаў газета «Сегодня» сцвярджае, што існуе план ператварэння Алега Цягнібока ў галоўнага палітычнага праціўніка Януковіча. Па сутнасці, гэта новая рэдакцыя палітычнай гульні, у якую калісьці гуляў Леанід Кучма. Калі прыходзіць час выбараў, ён раскручваў камуністу да ўзроўню галоўнай альтэрнатывы сваёй уладзе і пасля прапанаваў электарату выбрать: больш-менш адэкватны Кучма або фанатычны ленінец, старшыня Кампартыі Сіманенка. Такую ж схему, калі верыць «Сегодня», хоча стварыць і Януковіч. Толькі месца Сіманенкі павінен заняць Цягнібок.

Па матэрыялах украінскай прэсы

ПОЛЬШЧА. СЕПАРАТЫСТЫ СІЛЕЗІІ ПРАЙШЛІ Ў СЕЙМІК

Сенсацыяй скончыліся выбары ў сойм ваяводства Сілезіі. Сюды ўпершыню ў гісторыі патрапілі кандыдаты ад «Руху аўтаноміі Сілезіі» (RAS) — партыі, якая выступае за федэралізацыю Польшчы. RAS атрымала каля 9 працэнтаў. Што да агульных вынікаў выбараў, то ўрадавая партыя Грамадзянская платформа (PO) здолела абараніць лідзіруючыя пазіцыі. У цэлым партыя прэм'ера Дональда Туска атрымала каля 31 працэнта галасоў. Яе кандыдаты сталі мэрамі Гданьска, Варшавы, Беластока ўжо па выніках першага тура. Узмацнілі пазіцыі Сялянскай партыі і Саюз левых дэмакратоў, якія набралі адпаведна 16 і 15 працэнтаў. Досыць шмат грамадзян адалі голас за незалежных кандыдатаў (13 працэнтаў). Галоўным лузерам, безумоўна, стала кансерватыўная партыя «Права і Справядлівасць» (PiS), якая атрымала толькі 23 працэнты. У пераліку на жывыя галасы гэта значыць, што за апошнія месяцы партыя страціла 3 мільёна выбарцаў. Нядзіўна, што адразу па выніках выбараў ажыўлілася група ліберальна-кансерватыўных палітыкаў, нядайна выключаных з PiS за крытыку кіраўніцтва. Хуткім часам яны правядуць устаноўны з'езд руху «Polska Jest Najwazniejsza» («Польша — гэта самае важнае»).

Па матэрыялах польскай прэсы

ПАЙНОЧНАЯ КАРЭЯ. КІТАЙ РЫХТУЕ НАПАД?

Абвастрэнне адносін паміж Паўночнай і Паўднёвой Карэй выклікаў сцвярджаючы, што вынікам канфрантацыі можа стаць перабудова на Поўначы. Версія будуецца на tym, што Пекін, які з'яўляецца нефармальным спонсарам Пхенъяну, не зацікаўлены ў нестабільнасці каля сваіх мяжоў. КНР можа ўмяшыцца ва ўнутраныя палітычныя працэсы ў Карэйскай Народнай Дэмакратычнай Рэспубліцы (КНДР). Кажуць, што справа можа не абмежавацца праста гнейнай размовай. Як заявіў Дзмітрый Касценка, блізкі да пасольства КНДР у Расіі, кіраўнік Грамады па вывучэнню ідэяў Чучхе, у дыпламатычных колах Паўночнай Карэі ходзяць плёткі пра тое, што Кітай рыхтует інтэрвенцыю ў КНДР. Кітайскія салдаты будуць атакаваць не як іншаземцы, а пад лозунгам рэстаўрацыі прынцыпаў кіравання вялікага правадыра Кім Ір Сена, якія быццам ігнаруе цяперашні ўрад краіны. У любым выпадку, якой бы ні была форма знешняга ўмяшання Кітаю, яна пакладзе каней цяперашнія мадэлі дзяржавы і эканамічнага ладу КНДР.

Па матэрыялах «Life Journal»

► ЦІКАВА

ЦІ СТАНЕ КЕЙТ ДРУГОЙ ДЫЯНАЙ?

Алег НОВІКАЎ

Не паспелі прынц Уільям і ягоная сяброўка Кейт Мідлтан абвясціць пра намер у наступным годзе пабрацца шлюбам, як у Вялікабрытаніі пачалася бурная палеміка, ці не паўтарыць Кейт трагічны лёс прынцэсы Дыяны. Прапаную агляд благасферы на гэтую тэму.

Галоўных накірунку дыскусіі на англійскіх форумах два.

Дыяна Спенсер — маці Уільяма, загінула ў 1997 годзе, аднак дух яе жыве і нябачна прысутнічае ў сценах каралеўскай рэзідэнцыі — Букінгемскага палацу. Менавіта лэдзі Дзі заклала новыя стандарты інстытуту брытанскай прынцэсы. Дыяна пасля шлюбу з Чарльзам зрабіла з сябе публічную асобу першага дыўзіёну. З 1981-га (год іх вяселля) да самай смерці ў 1997-м яна была жанчынай, якую найбольш часта фатографавалі ва ўсім свеце. Усе адзначалі яе харызму, стыль, густ, прафесіяналізм, дэмакратычны стыль. У выніку гэта ўсё і стварыла жонцы шэрага Чарльза імідж народнай прынцэсы. Хоча ці не хоча Кейт, аднак, прыняўшы сан прынцэсы, яна ставіць сябе ў сімвалічную канкурэнцыю з любімай у народзе Дыяной.

Па-другое, Дыяна перажыла асабістую і сямейную трагедыю. Нягледзячы на папулярнасць, яе не любілі пры двары. Кафлікт з мужам і каралевай стаў прычынай асабістага пеіхічнага крыва. Яна, маючы двух дзяцей, нават думала пра суіцьдз. Закончылася ўсё разводам. «Ці здолее Кейт прыстасавацца да нораваў каралеўскага дому?» — гадаючы на інтэрнэт-форумах.

Перад tym, як паспрабаваць зрабіць агляд каментараў, варта агучыць цікавы тэзіс, які супракаецца на сайтах брытанскіх рэспубліканцаў. На іх думку, Кейт стала ахвайрай сістэмы хлусні і падману — прыродных рысаў брытанскай манархіі. Быццам ідэю шлюбу Кейт і Уільяма падкінулі ўрадавыя піаршчыкі. Сэнс быў у tym, каб за кошт шуміхі вяслеля адцініць увагу брытанцаў ад будучага скарачэння сацыяльных ільготаў — следства прынятага ў кастрычніку пакету драконаўскіх законаў.

Прынцу, які, быццам, не мае моцных пачуццяў да Кейт, далі інструкцыю — прапанаваць ёй руку і сэрца. Наіўная дзяячына паверыла, што гэта і ёсць вялікае каханне, і пагадзілася. Пасля шлюбу, робячы прагноз брытанскія якабінцы, яе чакае шок і драма.

Цяпер прайдзем да агляду каментараў.

Шмат хто лічыць, што Кейт — гэта амаль што роінкарнацыя Дыяны, якая рэабілітуе прэстыж дынастыі. Карыстальнік Эндр

піша: «З часоў смерці лэдзі Дзі каралеўская сям'я не выклікала такога інтарэсу, як зараз. Хаця ўвесь свет любіў Дыяну, Кейт Мідлтан, здаецца, вельмі добра ўспрымаючы грамадства».

Некаторыя кажуць, што зачуць — гэта сімвалічная кропка ў трагічнай гісторыі з Дыянай. «Навіна пра шлюб — гэта нарру end трагічнай гісторыі ў гэтай сям'і», — можна прачытаць на адным з форумаў.

Аднак ёсць і апазіцыя. Не паспелі Уільям і Кейт абвясціць пра будучы шлюб, як на бедную нявесту наляцела зграя фанатаў Дыяны. Вось адзін з тыповых каментараў прадстаўнікоў гэтага лагеру:

«Будучая каралева Англіі ніколі не будзе мець такой прыгажосці і чысціні сэрца, элегантнасці, якія мела Дыяна Спенсер. Народ Англіі заўсёды будзе з настальгіяй згадваць пра яе. Яна (Дыяна), у адрозненні ад Кейт, была сапраўды народнай прынцэсай».

Часам прыхільнікі Дыяны даходзяць да радыкальных заключэнняў. Нехта Бэнкс піша: «Той факт, што ў якасці заручальнага пасля смерці каралевы Елізаветы заняў не Чарльз, а Уільям. Ці пагодзіцца на гэта Чарльз? Ці пойдзе сын на бацьку, жадаючы адпомесіць за

сваёй нявесце пярсцёнак Дыяны, вельмі нядобры знак. Карабеўская сям'я робіць кепскія шлюбы, як шлюбы прынца Эндру або прынца Чарльза. Гэта праклятая дынастыя».

Іншыя бачаць у апошніх падзеях нейкую хітрую схему, якую прыдумала прагматычная Кейт. Нагадаем, што яна пазнаёмілася з Уільямам падчас вучобы ў шатландскім універсітэце Святога Андрэя. З тых часоў яны супствакаліся амаль 8 гадоў. Некалькі разоў прэса пісала пра тое, што іхнія адносіны на межы разрыву, аднак пасля ўсё вярталіся на свае месцы. Кейт такі доўгі час пагаджалася заставацца папросту сяброўкай Уільяма, што падштурхнула брытанскіх журналістаў прыдумаць ёй мянушку — Цярплівая Кейт. Натуральная, тут не абышлося без тэорый пра тое, што яна з самага пачатку кіравалася ўстаноўкай — любым коштам «выскакыць замуж за прынца».

«Я чытала пра яе першую сустэречу з прынцам. Яна ўсё разлічыла: дзе і як пазнаёміцца і як я спадабацца», — сцвярджае карыстальнік Джульета.

Іншыя прыхільнікі наядварт спачуваюць: «Дзяўчына, якая маўрила пра кар'еру і свабоду, цяпер усё астатніе жыццё правядзе ў залатай клетцы, пераразаючы стужкі падчас адкрыцця розных мерапрыемстваў і абвішчаючы сябе ганаровым старшынёй нейкіх асацыяцый. У 28 гадоў гэта жудасна. Я асабіста абраю жыццё».

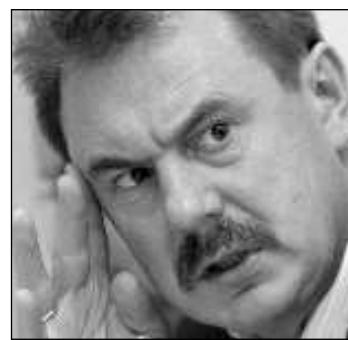
Не бракуе брытанцаў, якія баяцца, што Кейт і каралева Елізавета не знойдуть агульнай мовы. Яны заклікаюць звярнуцца да каралевы, каб такая не ўмешвалася ў сямейнае жыццё ўнuka: «Пакіньце Уільяма. Дадзім яму права жыць асабістым жыццём, не адмаўляючы мінулага».

Пакуль рана рабіць нейкія заключэнні з гэтай палемікай, якая толькі набірае ход. Тым больш, кожны дзень даюцца новыя факты. Так, у аўторак, 23 лістапада, сталі вядомы дадзеныя альтгання ў грамадзянскіх дэдзенцаў Кітэй Мідлтан і каралевы Елізаветы. Кітэй стала ахвайрай сістэмы хлусні і падману — прыродных рысаў брытанскай манархіі. Быццам ідэю шлюбу Кейт і Уільяма падкінулі ўрадавыя піаршчыкі. Сэнс быў у tym, каб за кошт шуміхі вяслеля ад будучага скарачэння сацыяльных ільготаў — следства прынятага ў кастрычніку пакету драконаўскіх законаў.

Часам прыхільнікі Дыяны даходзяць да радыкальных заключэнняў. Нехта Бэнкс піша: «Той факт, што ў якасці заручальнага пасля смерці каралевы Елізаветы заняў не Чарльз, а Уільям. Ці пагодзіцца на гэта Чарльз? Ці пойдзе сын на бацьку, жадаючы адпомесіць за

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

ГІРТ КРЫСТОЎСКІС

Новаспечаны кіраунік МЗС Латвії, сябра парты «Грамадзянскі саюз», не паспей атрымаль партфель міністра, як вакол яго персоны выбухнуў гучны палітычны скандал. Ужо на наступны дзень пасля зацвярдження складу новага ўрада Латвіі парламенцкая апазіцыя запатрабавала адстаўкі Гірта. Нагодай сталі выказаванні міністра ў перапісцы з латышскім эмігрантам, доктаром Айварам Слуцым, вядомым сваім нацыяналістычнымі поглядамі. Слуць, які пражывае ў ЗША, прызнаўся, што «не змог бы лячыць рускіх гэтак жа, як і латышоў», і прапанаваў падумаць ураду над праектам татальнай рэпатрыацыі рускіх. Крыстоўскіс цалкам пагадзіўся з прапановай. Гэта і стала чыннікам скандалу. Акрамя таго, Гірту ўзгадалі «наезд» на рыжскага мэра Ніла Ушакова за то, што апошні неяк вылагаяў рускім матам. Дзякуючы парламенцкай большасці, Гірт, праўда, захаваў крэсла міністра. А вось у Слуцьца праблемы. Грамадзянская арганізацыя ЗША чыняць ціск на яго праца даўгу. Партыя «Грамадзянскі саюз» была змушана выключыць доктара са сваіх шэрагаў і вярнуць усе яго ахвяраванні. Хаця многія ліцаў, што той жа лёс чакае і Гірта. Пасля скандалу за ім цвёрда замацавалася мянушка «міністр ксенафобіі».

УЛАДЗІМІР ФІЛАТ

Старшыня Ліберальна-дэмакратычнай партыі Малдовы (ЛДПМ) напярэдадні выбараў асабіста разрэкламаваў новы працагандысцкі праект — спектакль «Што рабіць з дзедам?», прызначаны для студэнцкай аўдыторыі. У аснове драмы жыццё простай малаўскай сям'і: бацька на заробках, маці таксама на чужынне (патрапіла ў сексуальнае рабства), дзядуля — прыхільнік Кампартыі, а ўнукі — удзельнікі прарумынскіх працэсаў 2009 года. Унукі думаюць, як не пусціц дзеда прагаласаваць на выбараў за партыю камуністаў (галоўны супернік ЛДПМ). Маладыя людзі спрабуюць спачатку пераканаць дзеда, даказваючы, што ўся эканоміка краіны трывмаецца не на фігуры Вароніна (лідэр камуністаў), а на грошах гастарбайтэраў. Аднак пенсіянер трывмаецца, як партызан на допыце. Тады маладымі прымамаецца самае простае раашэнне — старога на інваліднай калясы ў дзень выбараў прыкуць ланцугом да плата. Надышоў дзень выбараў — дзеда, як і было, вырашана, прыкупі ланцугом да платы. Але дзед аказваецца цётрым калачом, неяк зламаў замок і пачаў шураваць на калясцы да варот. Унучка заступіла яму дарогу, пачала гаварыць, што з-за такіх, як ён, яе мама і тата мусіць працаць за мяжой, і наогул, лепш бы ўсе старыя памерлі. Дзед неадкладна памірае. «Дзед памёр! — кричыць залітая слязамі ўнучка. — Зараз мама вернецца дахаты!» Заслона. Усе плачуць. Вось такі дзіўны агітпроп ад ліберал-дэмакрататаў. Паглядзім, ці дапаможа Філату тэатральнае мастацтва выйграць выбараў.

ЖАН-ЛЮК МЕЛАНШОН

Яго можна лічыць героям тыдня ў Францыі. Жан-Люк — лідэр французскай Партыі Левых (PG), якую паўсталі ў выніку расколу Партыі сацыялістуў. Раскол адбыўся два гады таму. Менавіта тады Меланшон абвясціў пра пачатак свайго праекта — Партыі Левых. Ідею палічылі ўтопіяй хоць бы з-за таго, што ў той жа час актыўна прасоўваўся праект Новай антыкапіталістычнай партыі, створанай трацістамі для аўяднання ўсіх радыкальных левых. Пасля кангрэса PG, які адбыўся ў мінулыя выходныя, шмат хто ўзяў свае слова назад. PG на вачах становіца звойным суб'ектам французскай палітыкі. За два гады яна здолела забраць да сябе дэпутацкія групы як у нацыяналістичных, так і єўрапейскіх парламентах. Колькасць яе сябру вырасла з двух тысяч да восьмі. Галоўнымі джокерамі стаў сам вельмі харызматычны Жан-Люк (якому, дарэчы, падабаецца Лукашэнка), плюс незвычайная тактыка партыйнага будаўніцтва. PG гуляе на ўнутраных канфліктах у левых партыях, запрашаючы ў свае шэрагі нейкія апазіцыйныя фракцыі. Так, напрыклад, ім удалося звесці ад Зялёных групу ў 400 сябров. Аднак галоўны куш наперадзе. Як пакрэслі Меланшон, на партыйных сходах ён, як раней, марыць паўтарыць тое, што зрабіў у Германіі Оскар Лафантэн — раскалоць сацыял-дэмакрататаў і стварыць на базе расколінікай і партыі камуністаў новую левую партыю. Таму ўсе чакаюць ад Меланшона якіх-небудзь ініцыятыву на адрес камуністаў, з якімі яны і так фармуюць кааліцыю. — Фронт левых. Палітолят сапраўды не выключаюць, што Меланшон здолее інкарпараваць камуністаў у свой праект, паколькі апошнія перажываюць крызіс краініцтва, а такога харызматычнага лідэра, як Жан-Люк, у Францыі яшчэ трэба пашукаць.

МЕРКАВАННЕ

ВЯРТАННЕ МАЛДОУСКАГА
ЛУКАШЭНКІ

28 кастрычніка ў Малдове
пройдуць датэрміновыя
парламенцкія выбары. Якіх
вынікаў трэба чакаць? На гэта
і іншыя пытанні журналіста
«НЧ» Алега Новікава адказвае
ўкраінскі палітолаг Віктар
Вернік.

— *У якой атмасферы пра-
ходзяць выбары?*

Закон пра выбары часовы вы-
кананіца абавязкаў прэзідэнта Мі-
хай Гімпу падтісаў пасля правалу
рэферэндуму, ініцыятарам якога ён быў. На разгляд выбаршчыкам было вынесена пытанне наконт неабходнасці абрання прэзідэнта праз наўпроставыя выбары (заран гаранта абрае парламент). Праект Гімпу праваліўся з-за вельмі высокага ўзроўню абсентэізму. Нават рэзка зніжаны незадоўга да рэферэндуму парог яўкі з 60 да 33 працэнтаў не паўплываў на сітуацыю. З іншага боку, рэферэндум прадэманстраваў відавочныя фрустрацыю і канфлікт у асяроддзі сябру кааліцыі — Альянсу за єўрапейскую інтэграцыю. Менавіта фармат кааліцыі, які складаецца з чатырох палітычных сіл, на працягу апошніяга года, фактычна, вызначаў структуру ўлады ў Малдове. Зыходзячы з правалу рэферэндуму, некаторы сегмент кааліцыі скільны да шматвектарных манёўраў, у тым ліку і з прадстаўнікамі расійскіх інтэрсаў.

— *Як можна ахарактарыза-
ваць кожнага з суб'ектаў Альян-
су за єўрапейскую інтэграцыю?*

Першую скрыпку тут гуляе Ліберальна-дэмакратычная партыя Малдовы (лідэр Міхай Гімпу). Мэтавая група партыі — грамадзяніне Малдовы, якія з'яўляюцца прыхільнікамі хуткага аўяднання з Румыніяй. Адгэтуль і неадэковатны заклікі ЛДПМ да закупак Малдовай расійскага газу па «еўрапейскіх коштах», і заклікі ў 25-градусны мароз з тэрмінова падлучыцца да газаправоду «Набука», якога яшчэ няма ў прыродзе. Ну і, зразумела, скандальны Указ прэзідэнта Гімпу пра «савецкую акупацию Малдовы».

Галоўны канкурэнт партыі Гімпу — Ліберальна-дэмакратычнай партыі Малдовы (лідэр Уладзімір Філат, прэм'єр-міністр Малдовы). На дадзены момант ЛДПМ мае адну з лепшых у краіне рэсурсных баз. ЛДПМ, у цэльым, традыцыйна ідзе ў фарватэры прарумынскай палітыкі, аднак праводзіць гэту лінію ў форме культурных правакацый. На раёнку ЛДПМ — ініцыятыва пра забарону паказу мастацкіх фільмаў на рускай мове без цітраў на румынскай мове, зачыненне папулярнай у Малдове рускамоўнай радыёстанцыі «Серебряны даждь». Складаецца ўражанне, што на дадзеным этапе адкрытае і радыкальнае супрацьстаянне расійскаму ўпілку ў Малдове мае ролю асноўнай казырнай электаральнай карты партыі.

Яшчэ ёсць Дэмакратычнай партыя Малдовы (лідэр Марыян Лупу). Лупу, у мінулым кіраўнік Кампартыі і спікер парламента Малдовы, з'яўляецца на дадзены момант адным з найболыш

аўтарытэтных палітыкаў. Аднак разнашэрснасць і палітычна нявызначанасць партыі сталі прычынай таго, што ДПМ не задае ініцыятыву ў рамках кааліцыі. Пры гэтым, аднак, варта адзначыць, што практична ўсе крылы і групы ў ДПМ не з'яўляюцца прыхільнікамі канфрантациі з Расіяй, ім не падабаецца праект дзяржарунаўнай інтэграцыі Малдовы з Румыніяй.

Альянс «Наша Малдова» (АНМ) (лідэр Серафім Урэкяну, былы мэр Кішынёва) лічыцца найбольш слабым сегментам кааліцыі і адначасова найбольш лаяльнym да ўсходняга вектару зношэнні палітычнай арыентацыі Малдовы.

— *Якія адносіны склаліся ўнутры кааліцыі пасля яе прыходу да ўлады?*

З самага першага дні стварэння ўраду на базе Альянсу за єўрапейскую інтэграцыю чатырох партый пачалася барацьба за паслабленне сваіх кааліцыйных саюзінкаў. Так, ЛДПМ яшчэ ў 2009 годзе зрабіла цэлы шэраг сур'ёзных кропкавых ударуў па пазіцыях ДПМ — «спецаперацыі» з гучнымі пропагандысцкімі эффектамі для дыскрэдытацыі партыі Лупу. Напрыклад, спецаперацыя «Рыба» — гаворка пра абвінавачванні на адрас ДПМ у тым, што партыя кантралюе так званую «рыбную мафію». Таксама АНМ разам з ДПМ адкрыта выказала сваё катэгорычнае непрыманне ідэі ЛДПМ і ЛДПМ пра адпраўку малаўскіх салдатаў у Афганістан. У гэтым сітуацыйні, відавочна, што пашэрагу клочавых пытанняў актуальнym становіщца блакаванне па сваёй сутнасці цэнтралістічнага ДПМ і АНМ.

— *Якімі, па ваших прагно-
зах, будуть вынікі выбараў?*

Парламенцкія выбары 28 лістапада 2010 года могуць самыми рашучыми чынам трансфармаваць сітуацыю ва ўладных калідорах Малдовы. Большасць партый кааліцыі ўжо паспяшалася заявіць пра тое, што на выбары яны ідуць самастойна. Гэта фактычна значыць, што фракцыя ПКРМ зноў стане самай значнай парламенцкай сілай Малдовы. А адгэтуль ад'ектыўна ўзімае і своеасаблівая глеба для наступнага якаснага пераформатавання парламенцкай большасці і ўрадавай кааліцыі. Аднак нікому не зразумела, у які бок. Варонін ні ў ЕС, ні на шчыльныя саюзы з Москвой ісці не гатоў.

— *Што вы думаеце наў-
пакспекты камуністаў на
этых выбараах?*

Партыя камуністаў Рэспублікі Малдова (ПКРМ) як вядучая

МАСТАК

БАРЫС ЗАБОРАЎ: ЖЫЦЦЁВЫ ТРАНЗІТ

Сяргей ГВАЗДЗЁУ

Да 10 снежня ў Нацыянальным маастакцім музеі доўжынца выстава парыжскай славутасці — Барыса Заборава.

Выдатны, распрацаваны і выдадзены ў Вероне каталог твораў майстра, пры ўсіх становучых якасцях, скажае аўтарскую палітру, робіць яе больш спрошчанай у колеры. Таму лепш наведаць экспазіцыю.

Экспазіцыя

Пralog да экспазіцыі — мадэль помніка «Кнізе і пісьменніцу», які ўсталяваны ў 2007 годзе на тэрыторыі Політэхнічнага інстытута ў Хайфе. Помнік з бронзы, вышынёй 4 метры і вагой 4 тонны. На старожытны фаліянт караскаючыя лічбы і літары розных моваў свету. Ідэя пра фундаментальную ролю пісьменніцу як сродку мысленія і носьбіта памяці ў развіцці цывілізацыі відавочная.

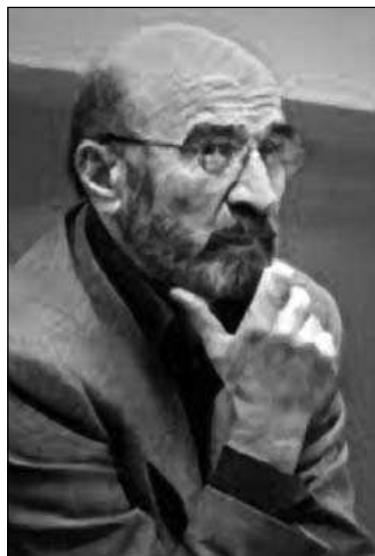
«У нашым тэхнагенным і мэдынім грамадстве, якое імкненца да ўніфікацыі і размыванні харэктэрных рысаў твару, пагроза нацыянальному прыкметам кожнай з асобных культураў — праблема рэальная... Непарыўны ланцуг культуры — адзінае, што апраўдвае зямное існаванне чалавека», — дапамагае нам зразумець сябе сам Барыс Забораў.

Пазнавальны аўтарскі стыль лесірова-чын-пяшчотнага, прывідна-рэалістычнага жывапісу, жывапісу тонаў, паўтонаў і нюансаў, пабудаваны па большасці на грунце «земляных» фарбаў, вабішь і гіпнатызуе. У той жа час нараджае пачуццё насярэдженасці і безбароннасці. Выразная, фізічная адчуваўальная канцепція чалавечай самоты ў свеце (незалежна ад нацыянальных, географічных, сацыяльных, гендэрна-ўзростовых паказыкаў) надае выставе партрэтавай і кампазіцый ў мношы эмацыйны заряд, цэльнасць і глыбіню.

Рассеянае асвятленне, аптымальная прастора паміж творамі дапамагаюць унікнуць у сэнс карцін. Дабротная і прыгожая, трохі іншасветная, па-філософску задуменная выставка інтэлектуальна га маастака Барыс Заборава наўрад ці каго пакіне абыякавым.

Мроі

Непераказальны Парыж заўжды вабіў маастакоў. Яшчэ ў міжваенныя часы, не з савецкай, а з заходніяй часткі Беларусі, наведваліся туды творцы з Віленскага ўніверсітэта П. Сергіевіч і прыяцель яго, дойлід Р. Яўхімовіч, і маастак-універсал Я. Горыд, К. Чурыла. Збіраўся туды і Міхась Сеўрук. Немажлівасць трапіць у Парыж (па легенда) прывяла да самагубства маастака

Льва Дабржансага. Туды пагоды ў цяглі ўраджэнцы Беларусі, што сталі пазней прадстаўнікамі «Парыжскай школы», Х. Супін, П. Крэмень, М. Кікоін, А. Мешчанінаў, М. Шагал.

У Парыжы прыходзіла да іх не толькі слава. Да прызнання ім траба было пераадолець багну неўладкаванасці, бытагчыны. Ці захлынуцца і патануць. Нявчыліся асабістасці і прафесійныя лёсы ад сутыкнення мараў з новай, у тым ліку маастакай рэчаісанасцю, людзей, здавалася, ужо і не такіх слабых.

На шчасце, гэта не пра Заборава — зараз маастака цалкам пасляховага і запатрабаванага, які здолеў вырвацца з «лагеру сацыялізму» яшчэ ў 1981 годзе. І скрыць Парыж.

Жыццёвы транзіт. Мінск

Нарадзіўся Барыс у Мінску 16 кастрычніка 1935 года. Яго бацька, Абрам Барысавіч Заборав, быў знаным у БССР маастаком-сацрэалістам, удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны. Пасля ад'езду сина ў Ізраіль у 1977 годзе быў выкраслены з гісторыі беларускага маастактва.

З маленства Барыс ахінуўся ў атмасферу бацьковай маистэрні і ўсмактаў казытліва-хвалюочыя пахі фарбаў і лънянога палатна. Пахі, якія ўсё жыццё непазбежна

выклікаюць з прадоння памяці перажытага. Дзяцінства, аблапене вайнай, стала для яго тым часам, які адбіўся «як стан турботы, чакання небяспекі і ліхаманкавай дзейнасці». Гэты прысмак дзяцінства стаў «трывальнм адчува-нем жыцця» будучага маастака.

Напаўразбураны Мінск, куды вярнулася сям'я, у вечаровых прыцемках «станавіўся яшчэ больш трывожным і загадковым, мроіліся дагістарычныя краявіды, абрысы развалінаў на тле вечаровага неба набывалі рысунак фантастычных жывёлінаў», вярэдзілі дзіцячую душу, абуджалі праніzlівае пачуццё самоты. Але горад ажываў: поўніўся ўцекачамі, палоннымі будаўнікамі з незразумелай мовай, салдатамі перамогі.

Пасля вясімі класаў сярэдняй школы, у 1950 годзе, Барыс быў прыняты на другі курс Мінскай маастакай вучэльні, дзе і запаў душой на Парыж, калі выкладчыца гісторыі маастактваў, як знак вышэйшага даверу, рызыкуючы, паказвала «невідушчыя» рэпрадукцыі карцін Ван-Гога, Пісаро, Сезана.

Ленінград — Москва

Бесклапотны і, здавалася, бясконцы час юнацтва, час навучання ў Ленінградскай акадэміі маастактваў супаў з пачаткам кароткай хрушчоўскай адлігі. Студэнцкае вуха Барыса Заборава чуйна лавіла рэхі бурлівага жыцця за «жалезнай заслонай». У 1960-я гады адбылося якаснае самавызначэнне асобы, «акаляючы свет стаў больш пластычным, воля (асобы) стала якасцю харэктару, а не словам». Воля, памножаная на затоеную самоту, спрыяла фармаванню харэктару — разважліва-аналітычнага, з філософскім складам.

Падчас крымскіх вакацыяў на маастака абрываўся каҳанне. Менавіта абрываўся. Не вагаючыся, паехаў следам за сваёй «з першага погляду» абранніцай. Ірына, будучая літаратарка, дачка рэпрэсаванага паэта Барыса Карнілава, вучылася на біёлага

Жывапіс Барыса Заборава, маастака шматгранныага,

шчыльна звязаны з пластыкай кіно, інтэлектуальна-тэатральны па сутнасці

арабскага». «Габрэй па крыві, — піша ён пра сябе, — на ўсе 100 адсоткаў... Нарадзіўся і вырас у хрысціянскай культуры, беларуска-рускім краівідзе».

Мінск

З дыпломам маастака тэатра Заборав вярнуўся ў 1961 годзе ў Мінск. Увайшоў у атмасферу беларускага маастактва. Працай сцвердзіўшыся як адмысловы, ён меў нейкі прыродны талент абыходзіць ідэалагічна небяспечныя «грамадска актуальныя тэмвы». Неўзабаве стаў адным з самых запатрабаваных кніжных графікіў

Свабода Заборава спраўдзілася ў графічных раздумах над творамі Шэкспіра, Дастаеўскага, Пушкіна, Уальда, Андэрсена-Нэксé.

Ілюструючы Купалу і Коласа, праз нацыянальнае ўзлятаў да наднацыянальных вышыні. Паважліва ставіўся і да сучаснікаў, асабліва ж сімпатызаваў блізкаму сябру — Рыгору Барадуліну.

За мінскім часам ім было аздоблена (ад вокладкі да апошняй ілюстрацыі) больш як 200 кніжак. Многія з іх былі ўтапарараваныя на Міжнародных кірмашах у Лейпцигу ў 1965, 1971, 1977 гадах, на розных міжнародных конкурсах кнігі.

Творчая стабільнасць і поўны, па савецкіх мерках, дабрабыт: уласны дах над галавой, майстэрня, вучыцца музыцы сын Кірыл, гадуецца дачушка, майстар можа выбіраць замову па гусце. Жыццёў тонус яго бадзёрыца «прыяцельскімі» даносамі асобных калегаў у специалізірованымі.

— без рэакцыі. Мог быць і «заслужаным», і «народным». Але, як у старой показы: «Жыць лёгка, толькі дыхаць цяжка».

Жывапіс прыносиў здавальненне душы, але не «карміў». Карміла кніжная графіка, але ўё далей адварочвала ад сябе. Спрабы развоіцца былі дарэмнымі.

Ад'езд

Шэсць разоў падаваў ён заявы з просьбай аб дазволе на творчую камандзіроўку і нязменна атрымліваў «адлуп». Тады папрасіўся на ПМЖ у Ізраіль. На двары тлела не першая ўжо «антисіянісцкая» кампанія. Перад ад'ездам маастак сустрэўся з тагачасным сакратаром Мінскага гарката кампарты (пoтым загадыкам аддзела культуры ЦК КПБ) Іванам Антановічам. Саноўнік, узгадвае Барыс Заборав, «пераконваў, што калі я застануся, дык мне дадуць магчымасць спакойна працаўваць... прапаноўваў публічна звярнуцца да габрэяў

Беларусі з заклікам не з'яджаніць».

У маі 1981 года на пероне Паўночнага вакзала ў Парыжы Заборав, відаць, адчуў сябе як ніколі самотным. Каб быць маастаком, аднаго тэхнічнага ўмельства замала. «Маастак пачынаецца з ідэі», — лічыць Заборав. Невыказна шчымлівае пачуццё, што таілася ў калодзежы душы, аформілася ў ідэю ў Францыі.

Францыю маастак лічыць трэцім Радзімі.

У 45 гадоў яму ўсё трэба было пачынаць спачатку. Пра гэта і яшчэ шмат пра што ахвочыя маюць мажлівасць даведацца з аўтабіографічнай эсэістыкай

Барыса Заборава «Ланцуг выпадковасцяў, альбо Лёс».

Вяртанне ў экспазіцыю

Калекцыя жывапісу, «Парыжскага перыяду» адмыслова адабраная для Мінска, складаецца з 38 палотнаў, але заўважыць у большасці твораў якія-небудзь спецыфічныя парыжскія прыкметы немажліва. Творы невыпадковы нагадваюць недапраўлены фотанегатыў, альбо дагератып увогуле.

Блізка 1980 года Барыс Заборав напісаў сваю першую карціну на матэрыяле старой сямейнай фотакарткі, зробленай у адным з месцавых атэлье ў БССР. Гэта карціна не грэе, але падобна віру зацягвае.

Канцепцыя Чалавека Самотнага пануе ў экспазіцыі. Яна, на мой погляд, не абумоўлена, як лічыць некаторыя беларускія аглядальнікі, тутой па Радзіме. Чалавек, па Забораву, самотны ў прынцыпе. «Калі ўглядаеши ў очы незнаемых табе людзей на старых фотакартках, жыццё якіх адмежавана аднасцю адлегласцю часу, які яшчэ не спрэсаваны так моцна, каб згубіць сваю празрыстасць, і тоўщи яшчэ мажлівасць іх разгледзець, але ўжо не зусім ўяўна: яны нібыта выпльываюць насустрэч да нас са сваёй адзіноты альбо наадварот — раствараваюцца ў ёй».

Татальнай самоты чалавека, «размытасць» прасторы, яе намаганні паглынуць чалавека (растварыць у сабе) чуеща літаральна ва ўсіх творах Барыса Заборава. Ад супольнай статычнай кампазіцыі «Сямейны партрэт» (1995 г.) — у першай зале, да такой жа статычнай кампазіцыі «Сям'я» (2003 г.).

Жывапіс Барыса Заборава, маастака шматгранныага, шчыльна звязаны з пластыкай кіно, інтэлектуальна-тэатральны па сутнасці. Не толькі таму, што ён шмат працуе ў сцэнаграфіі, стварае касцюмы і антураж да спектакляў французскага тэатра «Камедзі Франсэз» (1992, 1994), маскоўскага «Ет сetera» (2007). Не таму, што для ўспрымання «Дзяўчынкі з шарам», «Інфанты» і іншых патрэбна глядаць на маастакіх кодаў еўрапейскай культуры. Але і таму, што тэатральны маастак па адукацыі, Заборав, наўпрост, у адзіненне ад тэатру, «агадляе» сваіх герояў да выйдзення трансцендэнтнай сутнасці. Больш, чым «У лазні».

Апрача партрэтаў з «безыменнымі персанажамі» і літаратурна-бесюжэтных карцін прадстаўлены ў экспазіцыі краівіды «Парыжскага перыяду». Але яны не маюць нічога агульнага з ахайна-дагледжанымі французскімі ландшафтамі. «Хата», «Пуня», «Гумно», «Хлеў», «Хлеў з дзвукалкай» і інш. — вобразы не штучныя, надумана сканструяваныя ці скапіяваныя (документальна-натураныя), гэта вобразы Радзімы, якія запалі ў душу.

«Думаю, што маёт маастакты ўсё афарбаванае жыццём на гэтай зямлі. Не наўпрост, не ў сюжэтным сэнсе... У сэнсе маёт свядомасці, майго выхавання, лінія, якая працягвае ў маёй крыві. Усё звязана з Беларусью. Фатальны для майго маастактва маты — беларуская хата, якую пішу па некалькі разоў на год, фундаментальны сюжэт, які сілкуе мяне. Я адчуваю, што калі працуе над ім, быццам бы вяртаўся сюды», — казаў Барыс Заборав у яшчэ ў 1997 годзе.

► ШМАТПАКУТНЫЯ КРЫЖЫ

КУРАПАТЫ. УРОЧЫШЧА ПАКУТ

Таццяна УЛАСЕНКА

**Кожны месяц на 29-ы дзень
ва ўрочышчы Курапаты
адбываюцца акцыі па
ўшанаванні памяці ахвяраў,
забойствы якіх у 1937–1941
гадах ажыццяўлялі карнікі
НКУС. Ускладанне кветак,
запальванне зінчак, малітва і
выступы грамадскіх дзеячаў
пад бел-чырвона-белым
сцягам звычайна праходзяць
пад пільным наглядам
супрацоўнікаў міліцыі.**

У 1988 годзе ў гэтым лясным масіве на ўскрайку Мінска ўпершыню былі знайдзены косткі і парэшткі людзей. Далейшыя раскопкі, арганізаваныя Зянонам Пазняком, выявілі 510 магільнікаў; па самых розных ацэнках, тут можа быць закапана да 250 тысяч чалавек. У памяць па расстраляных у 1989 годзе быў усталяваны першы Крыж Пакуты. Вымушаная напачатку прызнаць Курапаты, улады ў хуткім часе паспрабавалі сперці гэтую трагічную старонку з памяці.

Так, у 2001 годзе было прынята прашэнне пашырыць кальцавую дарогу літаральнай на костках тысяч расстраляных. Дзякуючы беларускаму грамадству і асобным актыўістам, якія ўсталявалі намёты і неслі вахту, кідаліся пад бульдозеры, Курапаты атрымалася адстаяць. Падчас абароны ўрочышча беларуское грамадства ўскладнілася. Даведаўшыся пра жахлівія стафонкі савецкай гісторыі, людзі талакой началі ўсталёўваць крыжы ахвярам сталінізму. Сёння колькасць крыжоў у Курапатах набліжаецца да тысячі.

На жаль, і ў сталінскіх катавых знайшліся свае нашчадкі, якія час ад часу ўчыняюць у Курапатах акты вандалізму.

Грамадскі актыўіст Але́сь Макаў наведвае беларускі не-крапаль, каб усклаці кветкі і ўпэйніцца ў тым, што памяць па бязвінна забітых не будзе зноў апаганена вандаламі. Падчас патрулювання Курапатаў яму разам з сябрами упершыню ўдалось затрымаць вандалаў, што ламалі крыжы.

— У 1993 годзе ўрочышча Курапаты было занесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь як месца згубы ахвяр палітычных рэпрэсій 1930–1940 гадоў, — кажа Але́сь Макаў. — Гэта помнік міжнароднага значэння, які па законе павінен аховацца і аднаўляцца дзяржаўнымі органамі. Гэта, паўтаруся, па законе. Але да гэтага часу не арганізавана элементарная ахова ці патрулюванне Курапатаў. Ігнаруеца Пастанова Саўміна БССР аб мемарыялізацыі ўрочышча, на афіцыйным узроўні ўтойваецца сапраўднае інфармацый пра трагічныя падзеі найноўшай гісторыі Беларусі. Думаю, менавіта гэтыя акалічнасці спараджаюць абыякавыя і негатыўныя адносі-

A. Макаў паказвае месца, дзе былі зламаныя крыжы

Даведка

За 2008 год у Курапатах было зламана больш за 40 крыжоў. У перыяд з 2008 па 2010 гады 11 крыжоў было спалена. Лава з надпісам «Ад народу ЗША народу Беларусі дзеля памяці», усталяваная ў 1994 годзе падчас візіту ў Беларусь презідэнта ЗША Біла Клінтані, была пашкоджана каля 15 разоў. Першы крыж Курапатаў, Крыж Пакуты, ламалі 3 разы. 9 кастрычніка гэтага года невядомымі вандаламі было павалена яшчэ 30 крыжоў. Сакратар Управы партыі КХП–БНФ Але́сь Чахольскі лічыць здзейсненое злачынства актам дзяржаўнага вандалізму, выкананым невядомымі па загаду «зверху». Актыўісты партыі большасць крыжоў было адноўлены. Але 6 лістапада 37 крыжоў зноў былі знішчаны.

Міліцыянт «даследуе» металшукальнікам косткі забітых і адначасова здымает ўсіх прысутных на камеру. З архіву Таццяны Колышавай

ны пэўнай, маргінальнай, часткі грамадства да народнага меморыялу. Крыжы выкарчоўваюць, руйнуюць, паліяць. Аднойчы я стрымаў юнака гадоў васімнаццаці, што прыйшоў сюды папрактикавацца ў стралініне па крыжах з пнейматычнага пісталета. З'яўляліся тут і ненацысты. Напрыклад, у снежні 2005 года рукавітварамі абрэз Маці Божай Курапацкай, што побач з Крыжам Пакуты, быў зняўжаны адпаведнай сімволікай — выявай святыкі ды лічбамі «14», «88» (14 сімвалізуе колькасць словаў у нацысцкім лозунгу, 88 — зашифраванае прывітанне «Heil Hitler!»). Але самае страшнае з усіх магчымых формаў злачынства, якое тут перыядычна здзяйсняецца і якое мяне больш за ўсё хвалюе, гэта раскопкі магілак і апаганяньне парэшткаў расстраляных. Стрымаць гэтыя вар'яцкі працэс вельмі цяжка. Но сучасная судовая сістэма расцэнівае вандалізм у Курапатах як выключна палітычную справу і становіща на бок вандалаў.

Макаў упэўнены, што ўсе акты вандалізму ў Курапатах — гэта палітычны заказ:

— Няпяяжка здагадацца, хто за ўсім гэтым стаіць. Для нашчадкаў і катоў з НКУС адкрыцце праўды па злачынствах сваіх папярэднікаў небяспечна. Таму міліцыя, працуячы на іншыя «праваахоўныя» органы ставяцца пасіўна да злачынстваў у Курапатах.

Пацвярджэннем слоў грамадскага актыўіста можа стаць вядомая гісторыя 2008 года, калі ён разам з напарнікам пры патрулюванні ўрочышча напярэдадні Дзярдоў затрымаў двух вандалаў. Некалькі крыжоў вандалы ўжо паспелі зламаць.

— Мы выклікалі міліцыю. Спачатку юнакі, відаць, прынялі нас за міліцэйскі патруль. Але калі выяслілася, што мы грамадскія актыўісты і да праваахоўных органаў не маем ніякага дачынення, адзін з вандалаў выклікаў па телефоне свайго бацьку, паспрабаваўшы пры гэтым нас запалохаць, маўляў, «сейчас придёт мой отец, покажет свою «большую корочку» (пасведчанне асобы) и освободит нас, а вам

тут мало не покажется». Дарэчы, дзе ў гэты момант знаходзіцца сын і чым займаецца, бацька, хутчэй за ўсё, ведаў — гэта было зразумела з тэлефоннай размовы: «Папа, я здесь, возле перехода».

Як потым выяслілася, не-паўнолетнія вандала завуць Вадзім Дэмітрыевіч Шышко, а яго бацька працуе вайсковым перакладчыкам. Імя другога злачынцы — Павал Андрэевіч Астрэйка, ураджэнец РФ, таксама непаўнолетні.

— Ад пачатку і да канца суд абараняў вандалаў, — кажа Макаў. — На працэсе адвакат аднаго з хлапцоў апелявала да суддзі, што гэта выключна палітычная справа. Такія аргументы сёння з'яўляюцца дзейснымі для апраўдання любых злачынстваў супраць беларускай нацыі. Судовы працэс быў хутка завершаны з-за недахопу доказаў.

У гэтай справе прадстаўнікам працуячай працуячай не сорамна было распісацца ў асабістым бяс-сілі. Але беларуская грамадскасць патрабавала ўзнавіць крымінальную справу, правесці расследаванне больш дасканала. Нічога з гэтага не атрымалася. Прокуратура Мінскага раёну прад'явіла абвінавачанне В. Шышко і П. Астрэйку ў злосным хуліганстве і тут жа абвясціла пра іх амністію, пад якую яны падпадалі з-за свайго непаўнолетцтва.

Дарэчы, падчас следства над юнакамі, невядомымі злачынца мі былі раскапаны ў Курапатах яшчэ дзве магілы. Ці то здзеля здзеку, ці то жартаваў косткі, чарапы і віратку злодзеі выкінулі на жвір. Вядома, вандалаў не знайшлі. А перазахаванне парэшткаў, нягледзячы на афіцыйны дазвол Міністэрства культуры, было часова прыпынена маёрамі з Бараўлянскага аддзела міліцыі, якія інсініравалі мерапрыемствы па дадатковай праверцы касцей.

Самая абсурдная сітуацыя, якая паказала адваротны бок прапагандуемага ў краіне падарку, здарылася 8 жніўня 2010 года з замежнымі турыстамі, якія ў гэты дзень вырашылі наведаць беларускі помнік ахвярам сталініскіх рэпрэсій. Шокам для туристаў з Еўропы на гэты раз стаў не маштаб трагедыі, учынены камуністамі ў 1930–40-я гады, а цынічнасць здзейсненага злачынства ў Курапатах зараз, сярод бела дні, пры сведках! На месцы Дзяржаўнага гісторыка-культурнага помніка невядомы хлопец спакойна распальваў агонь. А непадалёк разгаралася яшчэ адна купка з сухастоем і бярвеннем.

Якраз у гэтыя дні была страшная спёка, існавала пагроза ўзнікнення лясных пажараў. Прадстаўнікі цывілізованага свету адразу кінуліся тушиць вогнішчы і пабачылі, што ў адным з іх палыхае крыж, укінуты паверх сухастою. Сведкай гэтага здарэння стала Аліна Дуброўская, якая нярэдка бывае ў Курапатах, даглядае пасаджаныя тут кветкі. Пакуль яна выклікала міліцыю, «качагар» паспееў збегчы.

КУЛЬТУРА

32

▶ ВЫСТАВА

«АРТ-КРОК»: АД КЛАСІКІ ДА НАВАЦЫЙ

Алена ВАРАЖБЕЙ

У Нацыянальнай бібліятэцы адкрылася штогодовая выставка «Арт-крок». Практычна ўсе карціны, а іх калі 160, гледачы пабачаць упершыню.

Экспазіцію ладзяць сумесна бібліятэка і Міжнародная гільдыя жывапісцаў. «Выстава заўсёды выяўляе тое новае, што робіцца за год беларускім мастакамі», — зазначыў куратар праекта, старшыня гільдыі Фёдар Ястраб. І ўяўляе, на яго думку, пэўны зраз таго, што адбываецца ў жывапіснай майстэрні Беларусі.

У выставе, якая пачалася 23 лістапада, удзельнічаюць калі 70 мастакоў. Па жанры карціны самыя разнастайныя — ад класічнага краявіду да абсалютна наватарскіх прац. Традыцыйны жывапіс прадстаўлены, напрыклад, вядомымі мастакамі Георгіем Паплаўскім, Анатолем Бараноўскім, Васілем Сумароўым. А маладыя аўтары дэманструюць пераважна эксперыментальныя пошукі.

«Гэта фармальныя кампазіцыі, — адзначыў карціны апошніх Фёдар Ястраб. — Пошук колеру, пошук выяўленчых элементаў,

▶ РЭЦЕНЗІЯ

ЧАС ВОЛАН ДЭ МОРТА

Андрэй КРЫНІЦЫН

Сёмы карціна пра Гары Потэра «Гары Потэр і Дарункі смерці, частка I» — ахайнай экранізацыя фантазійнай кнігі. Стужка цікавая для аматараў кнігі, хация і крыху пластыковая.

Для экранізацыі апошніяй часткі эпапеі пра Гары Потэра «Warner Brothers» запрасіла Дэвіда Етса.

Етс не хапае зорак з неба — і на папярэдніх серыях зарэкамендаваў сябе як адказны рамеснік.

Атмасфера карціны змрочная, як і мае быць паводле кнігі. Міністэрства magі — дзякуючы Етсу і Роўлінг — паказана таталітарна-фашистыўскай установай. Помнік «Магія ўсёмагутнай», ахойнікі ў шэрый мундзірах, пропаганда чысціні крыўі — і ідэалагічныя апрацоўкі чараўнікоў.

Прырода сцялялася ад страху і холаду: выпалена-сіня пейзажы, шэры туман, самота дзяяць-змагароў, якія ўжо пасталелі. Затое казку пра Дарункі смерці Етс зрабіў палымяна-чырвонай і лялечнай.

Гледачы, якія не чыталі кнігу, будуть у разгубленасці. Але стужка разлічаная на тых, хто вырасташа і сталеў разам з Потэрам. Першая

карціна амаль дзесяцігадовай даўніны была пачаткам, цяпер набліжаецца завяршэнне.

Носіцца па небу злыя чарапаўнікі, змяя прыкідваецца бабулькай, паветраны матасыкі імчыща па аўтастрадзе, гінучы эльфы і совы. І хаця трохгадзінны фільм не прымусіць занадта нудзіцца заўзятараў Потэра, у сэрыі карціны — стоены змрок.

Запрашаем у тэарыстычны час Волан дэ Морта! Нядоўга яму засталося — толькі апошнія серыя.